

APOSEL ONIRO KOYE

Aposelro Mande Tabango

Nga bukga ngaro oowooyi damoni ngu ngandiro, enengo koye ngu Anutro mande yoro ombuyingo. Nga bukga nga ngu, buk kootu erayaga Lukdo nakangoyingo. Nga bukno ngano ngu, Lukdo kirikiri oni (Aposel) guranangge nangge, nguro mandeye eyingo. Ko kirikiri oniro mandeye gidarega, enengo ingondudunonggo etenggo. Arisa, mande gidega ngu, Luk enengo doongeyimbo kenoro ingoro ngu, asa, ene naru gidega ngu, kirikiri oni (Aposel) nguya endeyoro, nguno oruwonggo. Nga nakayangga ngano ngu, Lukdo nakaya kande eraya kegidemboro guranangge (Gumi 16), nguno ngu kenowato. Lukdo ngandiro ete. Noore ngu tunootetooye ngu, asa, oni gidaregado yeyoro, ngandiro eyingo. Ene Pol ngu, Rom merakoye ya biyomimo oodoni, Lukdo nga bukga nga ngu, enendo nakangoyingo.

Ene Lukro ingonduduni ngu ngandiro: Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo nangge oni yanggango yunootoni, ngundo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo nangge, ene mete sobosobo Urungga ngu oowooyi Yisas, nguro mandeni keta mesarango ngu wesiyoro eyingo. Asa, Yisas oowooyimo enengo kirikiri oni, ngundo oo urungga ngu tero, onindo ngu oo ngu ma kenoyingo. Ene oo gabogaboyi gura gura tero, oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo ngu kenoro, Yisasro ingootoyi nowoondoyemo hamoo teyingo. Koretero oorengo ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya, ngundo Yisasro mandeni Yerusalem endemo nguno oni simoo bareno, mande keta mesarango wesiyoro eyingo. Asa, kootuyisina

ngu oni sowe gidega ngu Pilip, ngundo ko mera gumisina saro ngu, mera oowooyi ngu Sameriya, ngusina Yisasro mandeni wesiyoro eyingo. Kootuyisina ngu, Polndo enengo dobookuriyi nguya ende mera oowooyingga endeyoro, Yisas Krayis nguro mandeni keta mesarango wesiyoro oni simoo bare yunoyingo.

Mande gura ngu, nga bukno ngano koretero oorengo ngu, Yuda oni simoo bare ngundo Yisasro nowoondoye hamoo teyingo. Ko oni sowe gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Ene naru kootuyisina oni endesina oowooyingga oorootenggoku, ngundo Yisasro nowoondoyemo ingootoyi hamoo tewa. Kurimi oorengo, Yuda oni ngu, ko endesina oni oorootenggoku nguya go-booro ma bibitero, nowoondoye guranangge ma yeyingo. Ene Yuka Kundingi nguro konimonggo Yuda oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, ene mete oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo nguya, nowoondoye guranangge yero bibitewanggo.

Enengo nakayano nguno, Lukdo ngu tabango oni, ko Rom Gabuman oni ngu etuyeroro, ngu oni sowengga Yisasno nowoondoye hamoo teyingo oni ngu. Ene ma tookungo yero, ene manggoye nguya ma toongooro sayingo. Ene Gabumanro tabango oni ngundo mande etoyi, ene mande ma toongooyingo. Ngundiro nguro, ene naru bidodomo Yuda oni tabango, ngundo kirikiri oni ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero teyingo. Asa, ngu oogano ngunonggo nangge, Rom tabango oni ngundo ndadiro oo biyomingga erewero kenoro, Yisas enengo kirikiri oni ngu yoyoro mande wirikoweroyi yano ombuyingo. Ene ngundiro tero, Rom tabango oni ngundo mande biyomi gura ma kenoyingo.

Nga bukano ngano ngu, Yuka Kundingiyimboru mandeni ngu oorote. Yuka Kundingiyi ngundo ngu, yang-

gango urungga yunoyingo. Oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu, ene muri nenengo, ko ingondudu metemi nguya yunoyingo. Ene ge nga bukga nga oowooyi gura inowero ngu, asa, ge mete oowooyi ewa. Yuka Kundingiyi nguro koni ngu, ngu gome oorengo ewanggo.

Ngundiro nguro, nga bukno ngano mande gumi gumi oorooteku, ngu ngandiro:

* Nguro damoni, ko yanggangoni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngunonggo tunooteyingo. 1:1-5:42

* Ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu kowuri koorwooro, ene kowuri ngu dagayingo. 6:1-9:31

* Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo Yisasro mandeni keta mesarango ngu Yuda oni simoo bare ko Sameriya oni simoo bareno wesiyoro eyingo. 9:32-12:31

* Polro oore koretero endeyoyingo. 13:1-14:28

* Nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro tabango onindo Yerusalem endemo yowuruwooyingo. 15:1-41

* Polro oore eraya endeyoyingo. 16:1-18:23

* Polro oore kabusa endeyoyingo. 18:14-21:14

* Onindo Pol dowooro, yoro, Romno ombuyingo. 21:15-28:31

Yisasdo Kootuyisina Yuka Kundingiyi Yeni Ombuweroyim-boro Eyingo

¹⁻² O Tiyopilas, kuri ngu bukngano nguno nondo nakangowonoku, ngu oo bidodo Yisasdo tero, ko mande nguya oni simoo bareno eyingo. Ngu ko ngu bidodo temukootoni ngu, asa, Anutdo Yisas yoro, sambono ko ooreyingo. Ene sambono ma ooreyingomo, ngu naruno ngu, Yuka Kundingiyi nguro yanggangonimonggo, Yisasdo kirikiri onino kuri ene sunggi yero, enengo koni teweroyi muringga nguro etuyeroyingo. Ngu

bidodo nakangowonoku ngu! ³ Kuri ene ogingo urungga ingoro kumooro, kootuyisina ootoogero enengo kirikiri oni doongeyemo tunooteyingo. Ene ko oowooyingga tero, ene nguno ingootoyiga hamoo teni, ene keta oorooto. Naru onibi eraya (40) kirikiri onino tunootetoni kenoyingo. Ngu naruno, Yisasdo kirikiri onino, Anutro mande muriningga, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu wesiyoro eyingo. ⁴ Yisasdo kirikiri oniya oode ngu, ene mande yunoro eyingo. Ye Yerusalem ende ngu ma yokowero, yengo ooga Awando yunowero mande ero gosiyoro eyingonggaku, ngu sobowooya oriyi. Kuri nondo yeno etoowe ingoyingongga ngu, ngu Yuka Kundingiyi yoro, ero eyingongga ngu! ⁵ Sonoyeroyingo Yon, ngundo sonombo oni simoo bare sono kundingiyi newendemo uro gimuyingo. Ene naru bodaga nangge yokoro ngu, Yuka Kundingiyi nguno nowoondoyemo ombuwa, ero eyingo.

⁶ Ngu naruno, kirikiri onindo yowuruwooro, Yisas sumoo inoro eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Urungga, ataga nga narungganano ngano, ge nga merangga nga Iserel oni kandeyemo yeyi, ko tunootewa, bine? Sumoo eyingo. ⁷ Ene Yisasdo kirikiri onino gumi eyingo. Awa Oo Simburi Urungga, enengombo nangge ngu sa narungga ngu rogowoote. Yendo ngu narungga ngu ingoweroyi kini. ⁸ Ene kootuyisina Yuka Kundingiyi omburo, yeya oodoni ngu, ye yanggango yowanggo. Ye ngunonggo noro mandene murine ngu yootunoro, Yerusalem endemo oni simoo bareno wesiyoro ero, Yuda oni bidodomo ero, Sameriya oni bidodomo ero, toongero, yade oororo, mera bidodomo, nguno noro mande muri yootunoro ewanggo. Ero eyingo.

*Yisas Sambono Ooreyingo
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)*

⁹ Yisasdo mande ngu ero yokootoni, kirikiri oni kenootoyi, Anutro yanggangoni, ngundo Yisas yoro yoro, oorero, goboore newendemo utoni, nguro enengo kirikiri onikundo ko ma kenoyingo. ¹⁰ Yisas ooretoni, kirikiri oni sambono doongetero, kenondadangero oodoyi, asa, sodedomangge sambono oni Engel eraya kirikiri oni tanggeyemo dikaworiyo. Ngu oni erayaga ngu nengguro-yari ngu sarayi oorengo. ¹¹ Oni erayagakundo eworiyo. Ye Galili oni, ye ndatero ngano dikaro, ngunonggo sambono doongetero oorootenggo? Nga Yisasga ataga ye tanggeyemonggo Anutdo yoro, sambono ooreteni kenootenggo. Nga Yisasga, nga nangge, ngandiro ooretoni, kenootenggoku, ngundiro nangge, ene kootuyisina ko ombuwa, ero eyingo.

Ene Oni Gura Yootunootoyi, Yudas Musiyomo

Tunooteyingo ¹² Ngundiro etoni, Yisasro soweyeroyingo Aposel onindo ngu mera puringga ngu yokoro, ene Yerusalem ende ko oorowuyingo. Ngu mera puringga ngu oowooyi ngu Olib. Ngu puringga ngu Yerusalem ende ngu tanggeyimo. ¹³ Ene endemo uro, ene ya gura ya gumi awu sanganimu nguno oorero oriyingo. Ngu oni ngu oowooye ngu ngandiro: Pita, Yon, Yemus, Enduru, Pilip, Tomas, Batolomeyu, Matiyu, Yemus Alipiyas nguro nangoni, Yudas Yemusro nangoni, ko, Sayimon. Sayimon, ngundo enengo mera ngu yuto onindo sobowooweroyi ingonduduni kini. ¹⁴ Ngu oni ngu bidodo nowoondoye guranangge yero, Anutno yemboongero oruwonggo. Bare gura gura nguya, Yisas nemi Mariya, Yisasro kone dobooyi nguya yemboongero oriyingo.

¹⁵ Ngu naru gurano, oni bidodo ngu onibi kandegura, onibiga gura nguya (120) oruwonggo. Ngu naruno nguno, Pitando oni dobookuriyi, ngundo ootoogero, dikaro,

mande eyingo. ¹⁶ Pitando eyingo. Ye dobookurine, nakangoyingo gura oorooteku, kurimi Yuka Kundingiyimbo Dewit manggowoomonggo Yudasro eyingo. Ngu oningga, ngundo oni gidarega oore etuyerooni, ene Yisas dowooyingo. Ngu mandega ngu engge tewa. Ngu hamoo, ngundiro nangge tunootewo. ¹⁷ Kurimi Yudas nooreya oruwoto. Ene nga kongga nga, ene nooreya gobooro yowootowo. Pitando ngundiro eyingo.

¹⁸ Yudasdo oo biyomi teyingomu, nguro uriyingga yowoku, ngundo mera gura uriyoyingo. Ngu meranggano nguno, Yudas merako ukero, uro, utoro kawuyi pokomero, usekawuyi bidodo wendoni, ende ombutoni kumooyingo. ¹⁹ Kootuyisina, oni simoo bare bidodo Yerusalemno oriyingo, ngu Yudasro mande ingoro eyingo. Ngu merangga ngu oowooyi ngu Akelidama eyingo. Enengo mandenonggo ngu muringga ngundiro: ngu sidudaro mera.

²⁰ Arisa, Pitando eyingo. Ngu oo nakangga ngu, Sam bukno ooroote. Ngu ngandiro:

Enengo mera ngu kingo orini. Oni gurado nguno ma oruwero kingo orini, eyingo. (Sam 69:25)

Sam bukga ngundo gura ete.

Oni gurado enengo koni ngu yowa, eyingo. (Sam 109:8)

²¹ Nguro ngu, ataga oni gura yootunowato. Ngu oningga ngu, nooreya ko gobooro tewato. Ngu oningga ngu, kuri urungga Yisas nguya endeyowootomu, oni ngu gura yootunoro ewato. ²² Sonoyeroyingo Yonngga, ngundo oni simoo bare sonoyeroyingo naruno, Yisas oni simoo barenko ko damoni yero, tero, omburo, Anutdo Yisas, noorenonggo yoro sambono oorewoku, ngu bidodo kenoro, omburo, ataga nguya ngundiro oni ngu gura

yootunoro yewato. Ene nooreya yowuruwooro, ko gobooro tero, Yisas ko ootoogeyingo nguro muri yootunoro ewato. Eyingo.

²³ Arisa, ene oni eraya yootunoro eyingo. Gura ngu Yosep, ene oowooyi gura Barabas etenggo. Ene nangge oowooyi gura nguya ngu Yasitas. Oni gura nguya, ngu oowooyi ngu Matiyas. ²⁴ Oni bidodo Anutno yemboongero eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge oni bidodo nowoondoye kenoro ingoote. Ge mete noore etuyero, nga oni erayaga nga oone, ngu gedo etuyeroya yootuno. ²⁵ Ene Aposel kongga ngu yowa. Yudas ngu kuri ko yokoro, Setanro ende biyomimo toongero, nguno oruwa. Eyingo. ²⁶ Arisa, oni erayagaku towooyeroro, ebe dagadaga tetoyi, Matiyasdo tunootete. Ngundiro tunootetoni, ene yoro, kirikiri oni kande eraya kegidemboro gurananggekakuno (11) yowuruwooyingo.

1,

2

Yuka Kundingiyi Ombuyingo

¹ Naru kundingiyi, oowooyi Pendikos tunootetoni, nguno Yisasro kirikiri onindo ya gurananggemo yowuruwooro oruwonggo. ² Sodedomangge oo ngguyi gura sambononggo ngguyi uro ombuyingo. Ngguyi ngu doogo yanggango urungga ngguyi ngundiro tero ombuyingo. Ngundiro omburo, ya ene oruwonggokungga ngu newendemo uro, ya newende ene bibiteweroyi yangga ngu, bidodo ndindi teyingo. ³ Ene kenoyingomu ngu, de soru ngundiro tunooteyingo. Ngu wirikoro Anutdo soweyeroyingo oni ngu ko oni gidarega, ngu yano oruwonggoku, ngu bidodo tabayemo songo songo bibiteyingo. ⁴ Arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo kirikiri oni bidodo ene nowoondoyemo angeyingo. Ngundiro

tetoni, ene mande bungeyi gura guranonggo mande etenggo. Yuka Kundingiyi enengombo mande gura gura yunootoni, manggoyemonggo ngundiro eyingo.

⁵ Yuda oni Anutro ingondudu tero oruwonggoku, ngu mera bidodomonggo mayero, Yerusalemno oruwonggo. ⁶ Oni simoo bare oowooyingga oorengo ngu ngguyiga ngu ingoro, asa, ene sobiro omburo yowuruwooyingo. Omburo, dikatoyi, Yisasro kirikiri onikundo mande bungeyi gura guranonggo, oni enengo mandenonggo mande etoyi ingoyingo. Nguro ene soriyokoyingo. ⁷ Oni bidodo soriyokoro, ingondudu tero eyingo. Kenoyi! Nga oni mande etenggoku nga, ngu bidodo ngu Galili oni nangge! ⁸ Ndadiro nguro, noorengomo noorengomo songo songo noorengo mandenonggo, mande etoyi ingooteto. ⁹ Noore ngu Patiyani oni, Midiyan oni, Ilam oni. Noore oni gidarega Mesopootemiya, Yudiya, Kapadosiya, Pondas, Esiya, ¹⁰ Perigiya, Pambiliya, Igip, Libiya mera Sayirin oni ko noore gidarega Romnonggo nguya ngano omburo oooteto. ¹¹ Noore Yuda oni, ko, oni sowe gidarega, ngundo Yudaro muri keyootenggoku, noore Kirit oni, Arebiya oni nguya, noore bidodo ingootooye, ene Anutro mandeni muri yanggangoni, ngu noorengo mandenonggo mande wesiyoro etoyi ingooteto, ero eyingo. ¹² Ngundiro ero, ene bidodo soriyokoro, buribari urungga ingoro, enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Nga mande etenggoku nga ngu damoni ndadiro? Eyingo. ¹³ Ene oni gidaregado yomooyunoro, mande ero eyingo. Ene Wayin sonoyi urungga biyomi oorengo nero, nguro ngundiro mande etenggo, ero eyingo.

Pitando Mande Wesiyoro Eyingo

¹⁴ Asa, Pitando kirikiri oni kande eraya kegidembo ro guranangge nguya dikayingo. Ene manggaru tero, oni

simoo bareno eyingo. Ye Yuda oni simoo bare, ko, ye ngano Yerusalemno oorootenggoku, ye sodeyeya noro mande nga gome ingoya, ye nguya nga mandega ngaro muri ngu gome ingoyi! ¹⁵ Yendo ngu ingootenggoku, nga oni nga Wayin sonoyi urungga nero, mande ngandiro, ero ingootenggo. Ene hamoo oorengo kini, ene sa gaboyi naru kandegura gidemboro namoraya nangge teteku nga (9:00 am)! ¹⁶ Ene nga mandega nga, ngu Anutro ingondudu eyingo oni, owooyi Yowel, ngundo kurimi ngandiro eyingo.

¹⁷ Anutdo ewo. Naru wenga namokono tetoni ngu, noro Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni ngu soweyootoowe, oni simoo bareno uwa. Yengo simoo namboye ngu Anutro ingondudu eyingo oni ewonggoku, ngundiro nangge ngu wesiyoro ewanggo. Noro oo gura gura yengo simoo oore nguno gaboya gaboya oo etuyerowano. Yengo oni dogodogoni ngu gabono etuyerowano. ¹⁸ Yo, ngu narunggano nguno, noro Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni wendootoowe, noro ko oni simoo bareno nguya uwa. Ene ngunonggo noro mandene, muri Anutro ingondudu eyingo oni ngundiro eyingomu, ngu wesiyoro ewanggo. ¹⁹ No sambono awuno, ko, merako ngano nguya, nondo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tewano. Ngundiro tetoowe, ngu sidudaro, de soru, wooro sobugo urungga ngu tunootewa. ²⁰ No sa yewe ooreri tunootetoni, kombo yewe, dagoyi sidudodo ngundiro yewa. Kootuyisina Oo Simburi Urunggaro naru urungga duridarinidodo tunootewa. ²¹ Ngundiro tetoni, oni simoo bare ene Anut Oo Simburi Urungga nguro owooyimo meno etenggoku ngu, Anut enengo kandeyibo

yodowooro yoyootoni, enengomboya oruwanggo. Anutro ingondudu eyingo oni, Yoweldo ngundiro eyingo. (Yowel 2:28-32)

²² Ye Iserel oni, ye nga mande nga ingoyi! Yisas Nasaret oni, Anutdo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu ko tero, Anutdo Yisas kandeyimo yewo. Yisas oo ngundiro tetoni, nguro oni simoo bare kenoro ingoro, ene Anutdo soweyootoni ombuyingo. ²³ Anutdo kurimi oorengo Yisasno oo tunooteweroyi ngu ingoro, kuri mande gosiyoyingo. Ngu ngandiro: Oni Yisas yoro, ye Yuda oni, ko, oni biyomi gidarega nguya ngu kandeyemo yunowa. Yo, ene ye hoorooweyeroro, Yisas de omukondi sanganimo sanggawero utoyi kumooyingo. ²⁴ Yisasdo ogingo urungga koorowooro kumooyingo. Ene Anutdo ogingonggaku, ngu andangetoni, mere yokootoni, ko keta yokutuwooyingo. Kumoo nguro yanggangonimbo Yisas dowooweroyi nguya kini. ²⁵ Yo, kuri Dewitdo ngu Yisasro mande, ero eyingo.

No Oo Simburi Urungga doongenemo suwooyi sano dikaro oorote. Ene kandene koondosina ootooro, ngu oo bidoomo hoorooweneroyingo. ²⁶ Nguro ngu, nowoondone manggone bidodo oni oni teteno. Gowene nguya oo sumangeyi nguro sobowoowano. ²⁷ Anut ge noro bine yokootoyi, kumoo musiyomo ma oruwa. Kini, gengo oni kundingiyi ma yokootoyi, ene mereno buwoo yewa. ²⁸ Gengo endeyoyingo muri gome ngu kuri etunerowo. Dewitdo ngundiro eyingo. (Sam 16:8-11)

²⁹ Pitando eyingo. Ye dobookurine, nondo noorengo osinani Dewitro nenengo tunoo etoowega ingoyi. Ene kurimi kumootoni merengooyingo. Enengo mereni ngu ataga nguya oodoni, kenootetoku ngu. ³⁰ Ene De-

wit ngu Anutro ingondudu eyingo oni. Ngu ene ingoyingo, Anutdo mande ero gosiyoro, ngandiro eyingo. Nondo gengo sowengge gura (Yisas) yetoowe, ngundo gengo mera ngaro oni sobosobo koreteyingo musingge ngu yowa, ero eyingo. ³¹ Anutdo oo teweroyi ngu kuri Dewit etungootoni, kenoro, Anutdo Krayis yeni ko ootoogeweroyi ngu nguya eyingo. Anutdo ene ma yokootoni oni kumooyingomboro musiyomo ootooro, nguno goweyi ma buwoo yewa. ³² Ngu Yisasga ngu Anutdo kuri yokutuwootoni, noore bidodo kenowootoku, nguro eteto. ³³ Ataga ene kuri eweyi Anut tanggeyimo awuno oorero, Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitero oorote. Ene eweyi Anut kandeyi-monggo Yuka Kundingiyi inowero kuri mande ero gosiyoyingomu, ngu yowo. Nguro ataga nga ooga nga soweyootoni, ye kenoro ingootenggo. ³⁴⁻³⁵ Dewitdo ngu ene sambono ma ooreyingomo, ene Yisasro mande ngandiro eyingo.

Anut Oo Simburi Urungga, ngundo noro Oni Urungga nguno ngandiro eyingo. Ge no kandene koon-dosina bingaminidodo bibite. Kootuyisina gengo mudi oni nondo yoyewe, gengo kengge damonimo oorowuwanggo. Anutdo ero eyingo. (Sam 110:1)

³⁶ Arisa, ye Iserel oni simoo bare, ngu gome ingoyi! Ngu Yisasga yendo dowooro, de omukondi sanganimoo sanggawero utoyi kumoowokungga ngu, Anutdo ene Oo Bidodo Simburi, rogo teyingo. Ene Krayis, noorengo yoyowero sunggi yeyingo oni oorooteku ngu! Pitando ngundiro eyingo.

*Oni Simoo Bare Oowooyingga Nowoondoye Yowoorengoro,
Sono Kundingiyi Newendemo Uro Gimuyingo*

³⁷ Oni simoo barekundo ngu Yisas ureyi kumooyingo mandega ngu ingootoyi ngu, ngundo nowoondoyemo utoni, ene hamoo ingoro, nguro ene Pitano, Yisasro soweyeroyingo Aposel oni gidaregano nguya sumoo eyingo. Ye dobookurinani, noore ndawu ooga tewato? Ero eyingo.

³⁸ Ene ngundiro sumoo etoyi, Pitando oni simoo barekuya gumi eyingo. Ye komo nowoondoye yowooren-gootoningga, ye Yisas Krayis oowooyimo sono gimuro ngu, asa, ye enengo oni tewanggo. Ye ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero, kabeteyunoro, Yuka Kundingiyi ngu ye kingo duwoo yunowa. ³⁹ Anutdo Yuka Kundingiyi ye yunowero, yengo simooye, ko, oni simoo bare mera gidaregasina nguya yunowero, mande kuri ero gosiyoyingo. Yo, Anut noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni simoo bare kuri rogo tewoku, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowanggo, ero eyingo.

⁴⁰ Pitando mande gura gura oowooyingga ero manayerero, ingonduduye yokutuwooro eyingo. Ye ingonda teyi! Kinitetoni ngu, ye oni biyobiyomi nguya oonootewanggo, ero eyingo. ⁴¹ Oni simoo bare Pitaro mandeni hamoo ingoro, Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ene sono kundingiyi nguya newendemo uro gimuyingo. Ngu narunggano nguno, Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo (3,000) ngu yoyoro, nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngudodo soweyoyingo.

Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Oni Simoo Bare Nguro Muri Gome

⁴² Naru bidodomo, ene Anutdo soweyeroyingo Aposel oni nguro mande ingowero etuyerowonggoku, ngu gome ingoro, ene ngunonggo dobookuriye hooroweyerowoyi koyi ngu tero, oowari gobooro

nero, Anutno nguya yemboongeyingo. ⁴³ Ngu narungga nguno, Yisasro kirikiri oni, ngundo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu oowooyingga tetoyi, oni simoo bare bidodo ngu kenoro ngu, ene Anutno ingondudu urungga teyingo. ⁴⁴ Oni simoo bare bidodo Yisas Krayis nguro nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ene nowoondoye guranangge yero, ene ngunonggo enengo oo sitowi ngu gurado noromu nangge, ero ma eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro ingowonggo. ⁴⁵ Ene mera oo gura oni gurano uriyoro ngu, nguro digi beyeni yoro, wirikoro bayetetoyi, oni simoo bare oo wenonoro, ngundi, oowariro kumootenggoku yunoyingo. ⁴⁶ Naru guranangge nangge, ene Anutro yowuru yano Tembel yowuruwooro, gobooro oruwonggo. Ene ya gurano gurano nguya oowari nero, nowoondoye ngu guranangge yero, oni oni tero, oni songo songo oowari yunoro, yoro neroruwonggo. ⁴⁷ Suwooyi sano, ene Anut bingami okooro oruwonggo. Simoo bare bidodo doongeyemo nowoondoye gome metemi oodoyi, yeyoro, gome tetenggo ero eyingo. Naru guranangge nanggemo, Oo Bidodo Simburi, ngundo oni simoo bare gidarega yoyootoni, eneno nowoondoyemo hamoo teyingo, Anutro nowoondoyemo hamoo tewonggoku oni watangga, ngu soweyerowo.

3

Oni Gura Keyi Biyomimu Mete Teyingo

¹ Naru gurano, Pita Yon eraga yemboongeweroyi naruno suwootetoni sa andusinanggo ngasina doongeteteku, ngu naruno, (3:00 pm) Anutro yowuru ya Tembel nguno ooreyingo. ² Oni gura nguno oruwoku ngu nemimbo bisiyoyingo naruno oororo, ataga nguya keyi biyomi oriyingo. Naru bidodo ngu oni keyi

biyomingga ngu sumooro, koorowooro, mayero, ngu Tembel yamukongga, oowooyi ngu gome oorengo, nguno yeroruwonggo. Ngu oningga nguno oodoni, oni Tembel yano uwero mayetoyi, yeyoro ngu, ene ngu oni nguno digi beye ooro ngguyinggayi tero, kira eroruwo. ³Ngu oningga ngu Pita Yon eraga yeyootoni, Tembel ya newendemo nguno uwero tetori ngu, oo ene inoweroyimboro kira eyingo. ⁴Pita Yon eragado oninggaku kenootori, Pitando eyingo. Ge doongeteya, noore yeyo! Eyingo. ⁵Etoni, ene nguro erayagakusina yowoorengoro, ngandiro ingoyingo. Oo gura nunowero, eteriku ngu, ero ingoyingo.

⁶Ene Pitando eyingo. No digi beye kini. Ene no oo gura mooremu ngu gunowero. Ngu ooga ngu Yisas Krayis Nasaret oningga, ngu oowooyimo no geno eteno. Ge ootoogeya oorowu! Eyingo. ⁷Ngundiro ero, Pita kandeyi koondosinanggo dowooro, okootoni, ootoogeyingo. Arisa, sodedomangge bodowo keyi kendibiyi ngu bidodo yanggango yetoni, wimbuyi nguya yanggangododo tetoni, ootoogero dikayingo. ⁸Ngu oninggaku dikaro piparero endeyoyingo. Ene nguya eragaya ngu Tembel ya newendemo uro, endeyoro, piparero, omburo tero, oororo, Anut Oo Simburi ngu bingami ero okooyingo. ⁹⁻¹⁰Ngundiro tetoni, oni simoo bare bidodo ngu oningga kenootoyi, ene keyi mete tero, ene piparero oororo omburo tero, Anut oowooyi bingami urungga okootoni, ngu kenoro, ingoro, eyingo. Nga oningga nga nangge, ngu Tembel yamuko oowooyi gome oorengo, ngu dabemimo bibitero, digi beye ooro suwooyi sano ngguyinggayi tero, ero oruwoku ngu oninggaku nga! Ene ngundiro ingoro kenoyingo, ngu ene ataga mete tetoni, nguro ene sori yokoro, ene nguro ingondudu oowooyingga teyingo.

Pitando Tembel Nguno Mande Wesiyoro Eyingo

¹¹ Oni keyi biyomingga mete tewoku, ngundo Pita Yon eraga yodowootoni ngu, oni simoo bare bidodo kendutero, omburo, Tembela yasiriko, oowooyi Solomon, nguno yowuruwooyingo. Ene ngu kenoro, sori urungga yokoyingo. ¹² Urungga soriyokoro tetoyi, Pitando ngundiro kenoro, simoo bare mande yunoro eyingo. Ye Iserel oni, ye ndawugaro sori yokootenggo? Ndatero ye noore yeyondandangero, noorengombo nangge noorengo yanggangonarimo ingondudu gomemo, nga oningga nga tetoore, mete tero endeyoote, ero ingootenggo? Hamoo oorengo ngundiro kini! Anut enengombo nga oningga nga yomosiyoyingo! ¹³ Yo, Anut ngu Ebaraham, Ayisak, Yekob nguro Anut noorengo osi sambanani nguro Anut, ngundo enengo ko oni Yisas nguro bingami okoote. Ene ngu oningga ngu nangge, yendo mudi oni kandeyemo yeyingo. Mera ngaro sobosobo oni Payilat, ngundo yokootoni, toongeweroyimbororo etoni, ene yendo sobosobo doongeyimo Yisas kootu inoyingo. ¹⁴ Ene yendo ngu oni kundingiyi, ene oni gome nenengo oorengongga ngu kootuyinoyingo. Kootuyinoro, yendo Payilatno meno manggaru tero eyingo. Oni gura oni ureni kumooyingongga ngu andange! Eyingo. Ngundiro etoyi, Payilat, ngundo ngu oni biyomingga ngu andangero, ye yunoyingo. ¹⁵ Enendo nangge ngu, keta oruweroyi nguro Simburi, ngundo noore yoyoro, sugi sugi keta oruweroyi ooreko yoyeweroyi ngu, ene yendo ngu ureyi kumooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. Noorengombo nangge kenoro, nguro mandeni yootunoro eteto. ¹⁶ Yo, noore Yisas oowooyimo ko yanggangonimo eneno nowoondonari hamoo tetoore, nga oningga nga mete tetoni, kenootenggoku nga! Yo, ene Yisas oowooyimo,

ko enengo newende hamoo teyingo muringga, ngundo nange, ene yeni mete teyingo.

¹⁷ Hamoo, dobookurine, no ingootenoku, ye yengo tabango oni nguya ngu gome ma ingoro, nguro ye ngu muringga ngu teyingo. ¹⁸ Ene kurimi ngu, Anutro ingondudu eyingo oni ngu bidodo manggoyemo, Anutro mande yootunoro eyingo. Enengo Krayis ene komo ogingo ngu koorowoowa. Ngu muringga ngu yendo kuri tewonggoku, ene ngu mandega eyingonga ngu, ngu engge tunooteyingo.

¹⁹ Nguro ngu, ye komo ingonduduye yowoorengoya nowoondoyemo hamoo teni. Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa bidodo yonggurumooro andangetoni, asa, yengo nowoondoye ngu sarayi oorengo tunootewa. ²⁰ Ngundiro tetoyi ngu, asa, Oo Bidodo Simburi ngundo yanggango keta ngu yeno tunootetoni, ngu Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu yeni yeno ombuwa. Ngu oni Yisasga Anutdo ene kuri rogowooyingo. ²¹ Ataga Yisas sambono ootooro, kootuyisina Anutdo oo bidodo ko yeni keta nange tunooteweroyi narungga ngu, ngu sobowooro oode, ngu naruno nguno, ene ko ombuwa. Kurimi enengombo Anutro ingondudu eyingo oni kundingiyi manggoyemo, ngundiro eyingo.

²² Mosesndo ngandiro eyingo.

Yengo Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo yengo kewooroyemo oni gura yoro yetoni, ngundo ene Anutro ingondudu eyingo oni gura no ngandiro tunootewa. Ye ngu komo enengo mandeni ingoro, nguro yeno oo eteku, ngu bidodo keyoro oruwanggo. ²³ Oni bidodo ngu Anutro ingondudu eyingo oningga nguro mandeni ma ingootenggoku, asa, ene Iserel oni kewooroyemo ma

oruwanggo. Anutdo andangeyerootoni oonoote-wanggo. (Dutoronomi 18:15,18,19)

²⁴ Kurimi Anutro ingondudu eyingo oni, ko, Samuwel nguya, ngundo oo kootu kootu tunooteweroyi narungga, nguro eyingo.

²⁵ Ye ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro simooye oorootenggo. Ye ngu Anutdo sunggi mandega ero gosiy-oyingo, nguro oo yengo osi sambayemo yeyingongga, ngu yootenggo. Ene osiye Ebarahamno eyingo.

Gengo simoonggemonggo mera bidodomo oni simoo bare kumana yowanggo. Ero eyingo. (Yenesi 22:18; 26:4)

²⁶ Anutdo enengo ko oni Yisas ngu koretero soweyootoni, yeno ombuyingo. Ngundo hoorooweyeroro, kumana ye yunowero ombuyingo. Yo, ene omburo hoorooweyerootoni nowoondoye yowoorengoro, yengo muri biyomi ngu yokoyi. Ero nguro ombuyingo.

4

Ene Pita Yon Eraga, Ya Biyomimo Yoyeyingo

¹ Pita Yon eraga oni simoo bareno mande wesiyootori, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi; Anutro Tembela nguro me oni tabango koretelyingo oni; ko, Sadusi, oni kumoro ko ma ootoogewanggo eyingo oni, ngudodo mayero tunooteyingo. ² Ngundo Pita Yon eragado simoo bare mande yunoro, Yisas merenonggo ko ootoogeyingo nguro mandeni wesiyoro ero, ko, oni kumooyingomu ko ootoogewanggo ngu nguya wesiyoro etori ingoyingo. Ene ngundiro ingoro, nguro ngu, ene sanggiri urungga tewonggo. ³ Ngundiro nguro, ene Pita Yon eraga yodoworo, ya biyomimo yoyeyingo. Suwootetoni nguro, yangenigogo mandeyari tewato. ⁴ Ene ngu naruno, oni simoo bare urungga biyomi eragaro mandeyari ingoro,

Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggo. Ngu 5,000 oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo.

Pita Yon Eragaro Mandeyari Tabango Oni Yowuru Doongeyemo Wirikoyingo

⁵ Sengetoni suwoononggo ngu naruno, sobosobo oniku, enengo yowuru yaro tabango onikudodo, mamana mande etuyeroyingo oni ngu bidodo Yerusalemno mayero yowuruwooyingo. ⁶ Ngundo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni urungga, oowooyi Anas, nguno yowuruwooyingo. Kayiyapas, Yon, Alekisanda oni urungga, ko, Anas nguro dobookuringo gidarega ngu bidodo nguya mayero yowuruwooyingo. ⁷ Pita, Yon eraga ngu, oniku doongeyemo yoyeyi, dikatori, sumoo yunoro eyingo. Ndadiro tero, yari ngu oningga ngu mete yomosiowari? Yari ndawu yanggangonggano, ko tewori? Ene sumoo eyingo.

⁸⁻⁹ Ene ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo Pita ingondudunimo uro, angetoni, enebana eneya eyingo. Ye Iserel sobosobo oni, ye oniro tabango oni, ye bine noorendo oni keyi biyomingga hoorooworoku, nguro sumoo yunowero etenggo? Ye ngu ingowero, bine? ¹⁰ Nguro ngu, arisa, ye, ko, ye bidodo Iserel oni, ye gome ingoyi! Ngu oni keyi biyomingga ngu, Yisas Krayis Nasaret oningga ngu oowooyimo, ene mete tewo. Ene ataga ye doongeyemo dikate. Yendo Yisas de omukondi sanganimu sanggawero utoyi, kumoowokungga ngu, ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngu Yisasga, ngundo nangge oni keyi biyomingga ngu yeni, mete tewoku ngu! ¹¹ Anutro bukno, Anutdo ngu Yisasro mande ngandiro eyingo: Nga ya ungo ndonggoromingga nga, ye ya yeweroyi onindo, ero yokowonggo. Ene ataga ngu ya ungo

ndonggoromi ngu, ene ya nonggini koreteyingo.
Ero nakangoyingo. (Sam 118:22)

¹² Yisasdo nangge ene mete oni simoo barero nowoon-doye yoonenengoro, hoorooweyeroro, ko yoyowa. Yo, Anutdo Yisas rogowootoni, ngundo nangge, noore ko yoyoweroyi inoyingo. Mera bidodomo, oni gura oni ngundiro hoorooweyeroweroyi nguya kini. Pitando eyingo.

¹³ Ero yokootoni, asa, yowuruno onikundo Pita Yon eraga yeyootoyi, mande yanggayanggango yootunoro, etoyi, ene erayaga ngu, ene ma sosoreyingo. Yeyoro, ene ingoyingo. Pita Yon eraga ingondudu yano Skul ma teyingo. Ene kingo oni oorote, ero nguro oniku ingondudu urungga tero ingoyingo. Erayaga nga ngu kuri Yisasdodo endeyoyingo, ero ingoyingo. ¹⁴ Ene tabango onindo ngu oningga goweyi mete tewoku kenootoyi, Pita Yon eragaya dikatoni, nguro ngu, ene eragado mandeku gumi gura ma eyingo.

¹⁵ Ngundiro nguro, ene erayaga nguya eyingo. Tabango oniro yowuru ya yokoya, endesina ooreri! Etoyi ngu, asa, Pita Yon eraga endesina ooretori, tabango onikundo enengo nangge mande ero, ingoro eyingo. ¹⁶ Noore oni erayaga ngu ndadiro teyunowato? Oni erayaga, ngundo ngu muri songo gura onindo ma teweroyimu ngu teworiku, ngu oni simoo bare Yerusalemno ngu kuri ingomukowonggo. Nguro ngu, noore nguya ma oon-goowato. ¹⁷ Ngu ooga ngu mera bidodomo ero ingowang-gokuro, nguro noore mande yanggango oorengo eneno ewato. Yari oni simoo bare gidaregano Yisas oningga ngu oowooyi ko ma ewero, ero ewato. ¹⁸ Ngundiro ero yokoro ngu, arisa, ene eraga ngu ko negoyerooyi, yano ko ombutori, mande yanggango oorengo eyingo. Yari Yisas oningga ngu oowooyi oni gidaregano, ko ma ero

endeyowero. Hamoo oorengo, yari ngu kongga tero, simoo bare ma etuyerowero, ero eyingo.

¹⁹⁻²⁰ Ngundiro etoyi, eragado mandeye gumi eworiyo. Noorendo Anutro mande yokoro, ye manggoye key-owaroku ngu, Anut doongeyimo ngu mete bine? Ngu yengombo ngu ingondandangeya wirikoyi. Noorendo ngu ene manggowoomo ingoro, doongenarimbo nguya oo bidodo kenoyingomu, nguro ngu, noore komo ma yokowaro. Kini, noore tunoo yootunoro, ero endeyowaro, eyingo.

²¹ Ngundiro etori, nguro oni simoo bare Anut oowooyi bingami okootoyi, tabango oniku erayagado oo teworiku, nguro ogingo yunoweroyi gura ma kenoyingo. Tabangoku ngu simoo barero sosorero, ngundiro nguro, ene mande yanggango oorengo eragano manggaru tero, yeyoro, ero yoyokootoyi, ende oorero sawori. ²² Pita Yon eragado oningga yomosiworiku ngu, dagoma onibi eraya (40) ko dagoma gura nguya yokoro oodoni, yomosiworori.

Anutno Nowoondoye Hamoo Teyingo Oni, Ngundo Yanggango Yowero Anutno Yemboongewonggo

²³ Asa, Pita Yon eraga yowuruno saro, dobookuriyari tanggeyemo ko oorowuworiyo. Oororo, Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, oniro tabango onidodo, ngundo mande mande ewonggoku ngu, ngu bidodo wesiyo eworiyo.

²⁴ Etori, dobookuriyari ngu mande mande ngu ingoro, yowuruwooro, nowoondoye bidodo guranangge yero, Anutno ngandiro yemboongero eyingo. Anut ge sambo, mera, wendeyi, ko, wendeyi ngu newendemo oo yetoyi oorootenggoku nguya, ngu bidodoboro Simburi Urungga. ²⁵ Kurimi Yuka Kundingiyi, ngundo noorengo osinani Dewit gengo kirikiri oningga, ngu manggowoomo tunootero, ngandiro eyingo.

Ndawugaro oni sowe gidaregado Yuda oni kini, ngundo sanggiri urungga tetenggo? Ndawugaro, endeni endeni oni nguya ingondudu gura gura buribari tero, Anut yomburiyoro tetenggoku, ngu ingondudu kini ngundiro? ²⁶ Mera oni bidodobo sobosobo oni koreteyingo, tabango oni ururu nguya yowuruwooro ootoogero ngu, Oo Bidodo Simburi ngu ebe urewero tetenggo. Ngundiro tero, enengo Krayis noore ko yoyowero oni Anutdo soweyootoni, ye nguya ebe urewero tetenggo, ero eyingo. (Sam 2:1,2)

²⁷ Hamoo oorengo, Herod, Pondiyas Payilat nguya oni sowe gidarega, Iserel onidodo ende urunggano yowuruwooro, Yisas gengo ko oni kundingiyingga, noore ko yoyoweroyi oningga, gedo rogo tewoku, ngu ebe ureweroyimbo. ²⁸ Yo, ene yowuruwooro, Yisasno oo tewonggoku, ge kuri yanggangongge ingonduduge ngu bidodo rogo teyunowoku, ngundiro nangge teyingo.

²⁹ Nguno ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, tabango onindo mande yanggayanggango nooreno etenggo. Nguro ngu, ge ataga ingondudu teya, ge komo yanggango noore yunoya, hoorooweyeroya, gengo mandega nga yanggangonidodo wesiyoro ero, ma sosorewato. ³⁰ Anut, gedo mete sayi oni yomosiyerootooga, ene mete teyi. Gedo mete mande mande songo onindo ma teweroyimu gura gura bidodo, Yisas gengo ko oni kundingiyi oowooyimo yega tunooteni. Erayaga ngundo ngundiro yemboongero eyingo.

³¹ Ene yemboongero yokootoyi ngu, yangga yowuruwooro, bibitero, oruwonggoku yanggaku imimi ngundiro yokutuwooyingo. Ya yokutuwootoni, Yuka Kundingiyi omburo, ngundo oni nowoondoye songomo songomo siriyo, yanggango yunootoni, ene ngunonggo Anutro

mandeni ngu yanggango mete wesiyoro ero, ene ma sosoreyingo.

Kristen Oni Bidodo Nowoondoye Guranangge Yeyingo

³² Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu bidodo nowoondoye guranangge yero, ene ingonduduye nguya guranangge yeyingo. Nguro ngu, oni gurado enengo oo gura kenoro yoro, ngu noromu nangge, ero ma eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro, ero eyingo.

³³ Aposel onindo Oo Bidodo Simburi Yisas merenonggo ko ootoogeyingo, Anutro yanggangoni urungga oorengo, nguro muri wesiyoro ero, koyi teyingo. Nguro Anutro sumange urungga, oni simoo baredodo eneno oruwo.

³⁴ Oni bidodo yaye, meraye, oowariye, koye, ngudodo oni gidaregano uriyoro ngu, nguro beyeni ngu bidodo yoro, mayero yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, ene kewooroyemo oni gura ootooro, ma wenonoyingo. Kini, ene bidodo oo sitowi rogoyimo. ³⁵ Ngu beyeku Yisasro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo watayeyingo. Yisasro soweyoyingo Aposel onindo ngu beyeku yoro, rogono rogono bayetero, yunoro oriyingo.

³⁶ Yisasro soweyoyingo Aposel oni kewooroyemo oni gura oowooyi Yosep, nguno oruwo. Yisasro soweyoyingo Aposel onindo oowooyi gura Banabas, ero ewonggo. Ngu oni oowooyingga ngu muri ngandiro: oni yanggango yunoweroyi oni. Eyingo. Banabas ngu Liwayi oni gura meradoni ngu Sayiparas, ngunonggo ombuyingo.

³⁷ Banabasdo enengo mera gumi gura oni gurano uriyoyingo. Uriyoro, nguro beyeni ngu yoro, Yisasro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo yeyingo.

¹ Oni gura oowooyi ngu Ananaiyas, ngu bareyi oowooyi Sapayira. Ananaiyas ngundo enengo mera gumi gura onino uriyoyingo. ² Uriyoro nguro beyeni gumi nangge yoro oororo, Anutro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo yeyingo. Gumi ngu enengo oongooro yokoyingo. Ngundiro tetoni, bareyi nguya kenoro ingoyingo. ³ Pitando beye ngu kenoro eyingo. Ananaiyas, ndatero Setando nowoondogemo uro yootoni, nguro ge Yuka Kundingiyi ganangowo? Ge mera nguro beye gumi gengo oongooro yokowoku ngu! ⁴ Kuri mera ngu ma uriyoyingomo, ngu merangga ngu gengomu kini, bine? Kootuyisina ngu merangga ngu onindo uriyootoyi, nguro beyeni ngu gengombo bine sobowoowero? Ndawugaro, ge ngu muringga ngu gengo ingonduduno nangge, ngu ingoro ngundiro tewo? Ge oni ma ganayerooteku, kini, ge Anut ganangowo. Eyingo. ⁵ Ananaiyas ngu mandega ngu ingoro, ukero uro merako kumoo oorengo teyingo. Oni simoo bare nguro mandeni ingoro ngu, ene sosoreyingo urungga teyingo. ⁶ Simoo oore gidarega ootoogero, Ananaiyas bingonggaku yoro towi kumbabo doobengoro, yoro saro merengooyingo.

⁷ Kootuyisina, sa gaboyi naru kabusa yokoro (3 awa) Ananaiyas bareyi ombuyingo. Ene kameyi kuri kumoowoku, ngu ene ma ingoyingo. ⁸ Pitando Sapayiraya, eyingo. Yari merangga uriyoworiku, nguro beyeni nga nangge, ngundi kini? Etoni ngu, Sapayirando eyingo. Yo, nga nangge. Eyingo. ⁹ Ngundiro etoni, Pitando Sapayirano eyingo. Ndatero nguro, yari mande guranangge ero gosiyoro, yari Anut Oo Simburi nguro Yukani ngu ganangooteri? Ingo! Kamengge sumooro merengooteng-goku oniku omburo yamukono dikatenggoku, ngundo ge nguya ngundiro kooronggeroro oorowuwanggo. Eyingo. ¹⁰ Arisa, ngundiro etoni, sodedomangge Sapayira ukero

uro, Pita keyi damonimo kumooyingo. Simoo oore ya newendesina uro, ngu barega ngu kuri kumoowoku, kenowonggoku ngu, arisa, ene yoro sumooro oororo kameyi merengoowonggoku mere tanggeyisina merengooyingo. ¹¹Kristen oni simoo bareku, oni gidarega nguya ngu ingoro ngu, sosorero mbooro yureyingo.

Oo Muri Gura Gura Yisasro Kirikiri Onindo Teyingo

¹² Yisasro soweyoyingo Aposel oni muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu ngu tero, ko sunggi yanggango gura gura oni simoo bare kewooroyemo teyingo. Oni simoo bare Yisasro ingoro nowoondoye hamoo teyingo ngu, ngundo nowoondoye guranangge yero, Tembel yasiri oowooyi Solomon, nguno yowuruwooro oriyingo. ¹³ Oni gidarega sosorero nguro, ene omburo ngu, Yisasro onikuya ma yowuruwooro oriyingo. Ene simoo bare Yisasro kirikiri oni bingamiye, ero okooyingo. ¹⁴ Oni simoo bare urungga biyomi Yisasro nowoondoyemo hamoo tero omburo, Yisasro dobookuriyedodo yowuruwooyingo. ¹⁵ Anutro soweyoyingo Aposel oni ko ngundiro tetoyi, onindo sayi oni oowooyingga yabayedodo yoyoro mayero oore dabemimo yoyetoyi, nguno oruwonggo. Oodoyi, Pita omburo oorowutoningga ngu, ogisambo gabogaboyi yoro sayi onino oorowutoningga ngu, arisa, ene mete teyi. ¹⁶ Ende bidodo Yerusalem tanggeyimo nguro oni simoo bare nguya mayero yowuruwooro, sayi oni, oni mera mboorombo yureyingo oni nguya yoyoro mayeyingo. Ngu oni biyomiku, ngu bidodo yoyeyi mete temukoyingo.

Sambono Anutro Engel Onindo Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Ya Biyomimonggo Andangeyeroro Yoyoyingo

¹⁷ Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango ngu, ko Sadusi oni enedodo oruwongoku, ngu ene Yisasro soweyoyingo Aposel oniro nowoon-doye biyomi ingoro, sanggiri teyingo. Sadusi watangga ngu kumoononggo ma ootoogewa, ero ingoyingo oni. ¹⁸ Ngu oniku ootoogero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni yodowooro ya biyomi urungga, oni oo biyomi tetoyi yoyetoyi oorootenggoku yano nguno yoyeyingo. ¹⁹ Ene suwoono Oo Bidodo Simburi nguro sambono oni, oowooye Engel, gurado omburo, ngundo ya biyomimboro yamuko yanggango urungga ngu goosooro, nguwoore Yisasro kirikiri oni yoyoro endesina oorero eyingo. ²⁰ Ye ooroya, Tembel yowuru yano uya dikaya, simoo bareno Yisasro murini keta oruweroyi, nguro muri bidodo wesiyoya, yootunoya eyi, ero eyingo. ²¹ Yisasro soweyoyingo Aposel oni ngu mandega ngu ingoro oodoyi sengetoni, Yisasro soweyoyingo Aposel oni suwoononggo oorengo oororo Tembel yowuru yano uro, oni simoo bareno keta oruweroyi nguro mande yunoyingo.

Asa, ngu naruno nguno, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango, enengo dobookuriye tabango yowurunoo ngu mayero yowuruwooyingo. Yowuruwooro ene Iserel oniro tabango oni, ngu bidodo negoyerooyi mayero yowuruwooyingo. Ngundiro tero, mande yeyi ya biyomimo uyingo. Yisasro kirikiri oni yoyoya yowurunoo ombuyi, ero eyingo. ²² Etoyi, kumba ootuwoo oni sobosobo ya biyomimo oororo, Anutro soweyoyingo Aposel oniku ma yeyoro nguro ene yowuru yano ko oororo eyingo. ²³ Noore ya biyomi yamuko ngu kenowootoku ngu, yanggango goodooyingo nguro sobosobo nguya yamuko ngu bidodo sobowooro oruwonggo. Ene noore yamuko goosooro ya newendemo doonetewootoku ngu, oni gura nguno ma kenoyingo.

Eyingo.

²⁴ Arisa, Tembela ya towi ootuwoo nguro sobosobo, Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo ngu mandega ngu ingoro ngu, ene ingondudu urungga teyingo. Ene eyingo. Ngu ooga ngu ndadiro tewo? Eyingo. ²⁵ Ngu naruno nangge, oni gurado mayero eyingo. Ingoyi! Ngu oni yendo ya biyomimo yoyewonggoku, ene Tembela yowuru ya newendemo dikaro, ngunonggo ene simoo bare mande yunoro oorootenggo, eyingo. ²⁶ Etoni, ene ngundiro ingoro kumba ootuwoo oniro sobosobo oni, kumba ootuwoo oni nguya ootoogero, oniku yoyoro, ko oorowuyingo. Ene ma yureyingo. Ndawugaro nguro, ene ingoyingoku, noore ngundiro tetooye ngu, asa, simoo baredo digi yoro ngundo noore nguya yurewanggo, ero eyingo.

Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Tabango Oni Yowuruno Onino Mande Wesiyoro Eweroyi Nguro Ma Sosoreyingo

²⁷ Ene yoyoro, omburo, tabango oni yowuruno oni kewooroyemo yoyeyi dikayingo. Ngundiro dikatoyi, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro tabango urunggakundo yeyoro, ero eyingo. ²⁸ Noore kuri mande yanggango ewooto. Ye oni oowooyi Yisasga ngu simoo bareno ma ewero, ero ewooto. Ene yendo mandega ngundo Yerusalem ende ngu nangge tete. Ye nooreno ngandiro ewero, yendo ngu oningga ngu ureyi kumooyingo eweroyimboro. Eyingo.

²⁹ Etoni, ene Pita, Yisasro soweyoyingo Aposel oni gidaregado mande gumi, ero eyingo. Noore Anutro mande ngu komo keyoro, merako oni ngaro mande ngu ma keyowato. ³⁰ Yendo Yisas yoro, de omukondi sanganimoo sangawero ureyi kumooyingo. Ene osi sambananimboro Anut ngundo ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. eyingo. ³¹ Anutdo yoro, sambo endemo oorero kandeyi

koondosina bingami musiyomo, yeni bibiteyingo. Ene yengo tabango, yengo weti mbumbuwano teyingomu andangero, ko uriyoweroyi oni ngu! Iserel simoo bare nowoondoye yowoorengoro Yisasno hamoo tetooye ngu, asa, Anutdo weti mbumbuwaye andangewa. ³²Noore ngu oo bidodo kenoro ingowooto. Yuka Kundingiyi ngundo nguya ngu mandega ngu wesiyoro, etc. Anutdo Yuka Kundingiyi ngu simoo bare enengo mande keyooteng-goku ngu, nguro ene kuri yunoyingo, ero eyingo.

Gameliyelndo Eyingo

³³Ene mande ngu ingoro, sanggiri urungga tero, oni yureyi kumooweroyi teyingo. ³⁴Ngu naruno nguno, tabango oni yowuruno oni gura oowooyi Gameliyel, ngu ootoogero dikayingo. Ngu oningga ngu, ene mamana mande etuyeroyingo oni, Parisi oni. Simoo bare bidodo ngu oningga nguro ingoro, ene bingami okootenggo. Ngundo ootoogero eyingo. Oniku andangeyerootoyiga endesina ooreyi! Ero eyingo. ³⁵Endesina ooretayi ngu, asa, ene yowuru onino eyingo. Ye Iserel oni, ye oo gura nga onino ngano tewero ngu, ye ingonda teyagogo ooga ngu teyi. ³⁶Ye ingootenggo. Nga naru nga ma tunooteyingomo ngu, Tiyudas oningga ngundo ootoogero eyingo. No oni urungga yanggangonedodo. Ngundiro etoni, oni urungga (400) ootoogero ene manggowo keyoyingo. Ene oni mera oo sobosobo urungga, Tiyudas onindo ngu ureyi kumooyingo. Kumootoni, oni ene keyowonggoku ngu, songo songo sayingo. Enengo koye nguya kingo kini teyingo. ³⁷Kootu oni simoo bare mera sobosobo oni urungga doongeyimo oowooye nakangoyingo. Ngu naruno Galili oni oowooyi Yudas, ngundo simoo bare gidarega ganayeroro yoyootoni keyoyingo. Ene ngu on-ingga ngu nguya kumootoni, nguro keyimo oni simoo

bareku bidodo ootoogero, songo songo samukoyingo. ³⁸ Nguro ngu, no ataga yeno eteno. Ye nga oni nga yoyokootoyiga saya, enesu nangge enengo kongga ngu teyi. Oni enengombo ko ngu tero ngu, biyomi yero kinitewa. Yo, kinitero nga oni wata eraga ewonoku, ngundiro tewanggo. ³⁹ Ene Anut enengombo ngu kongga ngu damoni yero tero ngu, ngu ma kinitewa. Yendo owetoyi nguya ma yokowa. Ngundiro tero ngu, ye Anutya ebe urewanggo. Nguro ye ingonda teyi! Eyingo.

Anutro Soweyoyingo Aposel Oni Yisas Oowooyimboro Ogingo Kooroworo Nguro Oni Oni Teyingo

⁴⁰ Ngundiro ero yokootoni ngu, arisa, Gameliyelndo mande ngu keyoyingo. Tabango onindo Yisasro soweyoyingo Aposel oni ko negoyerootoyi yasina utoyi, yutoro, gisasaruyerero, manggaruyerero eyingo. Ye Yisas oni oowooyingga ngu ko ma ewero. Ngundiro ero yoyokootoyi, sayingo. ⁴¹ Ngundiro tero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni tabango oniku yoyokoro endesina oorero, ene Anutro bingami okooro, nguro oni oni tero ingoyingo. Noore oni oni tero, ndawugaro nguro, Yisas nowoondonarimo hamoo teyingomu, nguro noore mete ogingo koorowoowero. Ero ingoyingo. ⁴² Naru bidodo ene Anutro yowuru yano, enengo ya gura gurano nguya, oni simoo bareno Yisasro mandeni gome nguro murini, ngu wesiyoro ero etuyerooyingo. Ene Yisas ene Krayis Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu etuyerooyingo. Nguro ene manggoye ma ukingoro yokoyingo.

6

Oni Kandegura Gidemboro Eraya, Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Hooroweyeroweroyimboro Yootunoyerooyingo

¹ Ngu naruno, Yisasro kirikiri oni oowooyingga tunooteyingo. Kirikiri oni Giris merakonggo ene Girik

mande ingootenggoku, ngundo ko kirikiri oni Iserel merakonggo, ene Hiburu mande ingootenggo. Yuda oni Girisnonggo Yuda gidarega nguya sanggiri tero eyingo. Yendo noorengo bare wabu ngu, naru guranangge nangge oowari ma bayetero, yunoro hoorooweyerootenggo. Eyingo. ²Ngundiro etoyi, Yisasro soweyoyingo Aposel oni kande eraya kegidemboro erayaga, ngundo Yisasro koni tetenggoku onino meno etoyi, mayero yowuruwootoyi, eyingo. Noore Anutro mande nga yokoro, oowari nangge bayetero yunoro oruwatoku ngu, ma mete tewa. ³Kristen dobookurinani, ye oni kandegura gidemboro eraya ye kewooroyemo nguno ereweyi. Ene simoo bare doongeyemo oni nenengo ereweyeroya yeyoyi. Bingamiyedodo, Yuka Kundingiyi ingonduduyemo angeyingo oni, ngu kenootoyi, ngu yootunowato. Ngundo oowari bayeteweroyi kongga, ngu tewanggo. ⁴Ene ko ngundiro tetoyi, noore Anutro soweyeroyingo Aposel, oni ngu Anutno yemboongero, enengo mandeni simoo bareno ko teweroyi, hoorooweyeroro, Anutro mande koyi ngu nangge tewato. Eyingo.

⁵Oni simoo bare bidodo ngu mandega nguro mete, ero eyingo. Ene oni gura oowooyi Stiwen oningga ngu yootunoyingo. Ene newendemo hamoo teyingo yanggango, Yuka Kundingiyi newendemo angeyingo. Oni kandegura gidemboro guranangge nguya oni ngu oowooye Pilip, Porokoras, Nikanoor, Timon, Pamenas, Nikolas. Nikolas ngu Andiyok ende oni. Ene kuri mayero Yuda oniro muriye newende hamoo tero, Yuda oniya gobooro oruwonggo. ⁶Ngu oni ngu, Anutro soweyeroyingo Aposel oni doongeyemo yoyetoyi, dikatoyi, Anutro soweyeroyingo Aposel onindo kandeye ngu oniku tabayemo yero, Anutno yemboongero yootunoyeringo. Ene ngundiro tetoyi,

asa, oni rogoyerowonggoku, ngundo oni simoo bare ooro wenonootoyi, ngu bayetero yunoyingo.

⁷ Ngundiro tetoyi, ene Anutro mande ende bidodomo etuyerootoyi, nguro sodedomangge oni oowooyingga biyomi, Yisasno nowoondoyemo hamoo tero tunooteyingo. Anutno wooro yeyingo oni ururu nguya kewooroyemo, ngundo Yisasro mande ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo.

Yuda Onindo Stiwenya Sanggiri Teyingo

⁸ Stiwen ngu oningga ngu Anutro sumangeyi, yanggonidodo eneno angeyingo. Nguro ene mande muri gura gura onindo ma teweroyimu, simoo bare kewooroyemo, urungga oorengo teyingo. ⁹ Ngu Yuda oni ngu, Sayirin merakonggo, ko, Alekisandariya mera, nguro Yudaro yowuru ya guranonggo mayeyingo. Oni Sayirin oni Alekisandariya oni, Silisiya oni, Esiya oni, ngundo ootoogero, Stiwendodo rongge sambu teyingo. ¹⁰ Anutro Yukambo ingondudu gome Stiwen inoyingo. Ngundiro nguro, oni Stiwenro mande ngu gumi ingondandangero eweroyi nguya kini. ¹¹ Nguro ene sanggiri urungga tero, ene muri biyomi tetenggoku oni nguno torige oororo, digi beye yunoro, ngundo ooroya Stiwen goweyi sanggaweya mande eyi, ero uriyeroyingo. Nguro ngu, oni ngundo ganayeroro eyingo. Noore nguya ngu oningga ngu manggowoomonggo ene Moses, Anut nguya yomooyunoro, kootuyarisina mande etoni ingowooto. Ene mande ganayeroro ngandiro, eyingo. ¹² Ene ngando ngundiro ganayerootoyi, nguno ngu, simoo bare, tabango oni nguya, mamana mandero etuyeroyingo oniku nguya nowoondoye yeyi, sanggiri teyingo. Ngundiro tetoyi, ene oororo, Stiwen dowooro, yoro, tabango oni yowuru onino oorowuyingo. ¹³ Tabango onindo oni gidarega yoyetoyi, ngundo Stiwenya mande godange ewero

dikayingo. Suwooyi sano nga oningga ngando Anutro Tembeldindingiyi, ko nguro mamana mandero nguya mande biyomi eroruwa. ¹⁴ Noore ingootooye, ene ewo. Ngu Nasaret oni Yisas, ngundo nga Anutro yowuru ya urungga Tembeld musiyongga nga yomburiyoro, Moses-ndo muringga yunoyingoku, ngu yowoorengoro, keta gura yewero ewo. Ene ganayeroro eyingo. ¹⁵ Oni bidodo mande wirikoyingo yano bibiteyingo ngu, Stiwen gome gome kenondadangetetoyi, ngu Stiwen omukumundoongo yowoorengoro, Anutro oni, Engel omukumundoongo ngundiro tetoni kenoyingo.

7

Stiwendo Tabango Oniro Yowuruno Mande Eyingo

¹ Ngundiro kenootoyi, nguno ngu, Anutno wooro yeyingo oni kundindingiyi nguro sobosobo oni urungga, ngundo sumoo eyingo. Ngu mandega ngu hamoo? Ero eyingo.

² Etoni, Stiwendo mandeni gumi eyingo. Dobookurine, awa awane ingoyi! Kurimi noorengo sambanani Ebaraham ene Haran endemo nguno ma oriyingo, ene Mesopootemiya merakoro oruwoku, ngu naruno nguno, Anut Oo Bidodo Simburi duridaridodoga, ngundo eneno tunooteyingo. ³ Ngu naruno nguno, Anutdo Ebarahamno eyingo.

Gengo mera gengo konebage nguya yoyokoya, ge nondo mera gura etunggerowanoku nguno toongeya ootoo, ero eyingo. (Yenesisi 12:1)

⁴ Anutdo ngundiro etoni, asa, Ebaraham ootoogero, Kalidiya mera yokoro, ene oororo, Haran merakoro oruwo. Kootuyisina eweyi kumootoni, Anutdo Ebaraham yoro, omburo, nga merangga ye oorootenggoku ngano yokootoni, ene ngano oruwo. ⁵ Oodoni, Anutdo mera

gumi gura Ebaraham enengo oorengo ma inoyingo. Kini, hamoo oorengo, mera bodaga nguya ma inoyingo. Ene Anutdo mande gosiyoro eyingo. Kootuyisina, nga merangga nga bidodo gunoro, gengo osisambage simoongo nguya kootuyisina nguya meranggano ngano ngu oruwanggo, ero mande gosiyoyingo. Ebaraham simoongo kini naruno, Anutdo ngu mandega ngu, ero gosiyoyingo. ⁶ Anutdo Ebarahamno, ngandiro eyingo.

Gengo osisambage ngu ene oni gidaregado merakoro oruwanggo. Ene yuto oni ngundiro oruwanggo. Ngu mera simburi, ngundo gengo sowengge ngu, kingo kirikiri oni tetoyi, kowuri urungga biyomi teyunoro oodoyi, dagoma oowooyingga (400) yokowanggo. ⁷ Oni gidaregado gengo sowengge ngu enengo kingo ko oni tewanggoku, ene kootuyisina, no ngu simoo bare nguro mandeye wirikoyeroro, nguro gumi kowuri yunowano. Kootuyisina ngu sowengge ngu, ene ngu merangga ngu yokoro, yade oororo, nga merangga ngano ko omburo, nono yambo mande tero, bingamine okoowanggo. Anutdo ngundiro ero eyingo. (Yenesis 15:13,14)

⁸ Anutdo sunggi mande gura Ebaraham, ko osiyi nguya gosiyoro inoyingo. Ngu sunggiga ngu simoo moondeye doongooweroyi. Ngundiro nguro, kootuyisina, Ebaraham ene nangoni Ayisak tunootetoni, naru kande-gura gidemboro kabusa nguno Aiyisak moondeyi doongooyingo. Ayisak nangoni Yekobno ngundiro teyingo. Yekob nguya simoongo kande eraya kegidemboro eraya nguya teyunoyingo, ero eyingo.

⁹ Stiwendo mande gura nguya eyingo. Osi osinani, Yekob simoongo, ngundo koneye Yosep nguya boguwooro, nguro ene Yosep yoro, oni sowe gidarega

yunoyingo. Yunoro, ene beye yootoyi, ene kingo kirikiri oni tunooteyingo. Ngu oni, ngundo Yosep yoro, Igip merako oorowuyingo. Ene Anutdo Yosep ma yokoyingo, kini, eneya oruwori. ¹⁰ Anutdo Yosep hooroowero kowurini nguya andangero, ingondudu metemi inoro, sumange teyinoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Yosep Pero doongeyimo ingondudu urungga inoyingo. Perondo Igip mera sobosobo koreteyingo onindo ngu Yosep yoro, Igip oniro sobosobo urungga yero, ngu enengo yano oo ngu bidodoboro sobosobo urungga yetoni oruwo.

¹¹ Kootuyisina, oowariro kumooyingo naru urungga Igip mera ko Kenan merako nguno ombutoni, nguro ene kowuri urungga ingoyingo. Osisambanani ngu oowari erewero yoro, neweroyi nguya kini. ¹² Ene Yekobdo ingoyingo, Igipno ngu oowari oorote, ero ingoro, nguro ene koretero osi osinani sureyerooni, Igip merako oorowuyingo. ¹³ Kootuyisina, ene ko Igip oorowutoyi, nguno Yosepdo enengo yootunoro, bebeyimo eyingo. No Yosepdo. Ngundiro etoni, Pero nguya ngunonggo mande ingoyingo. ¹⁴ Yosep eweyi Yekob, ngundo enengo keyimo oni ngudodo ombuyi, ero mande soweyoyingo. Yekob enengo keyimo oni simoo bare bidodo ngu ngandiro: onibi kabusa ko kande eraya kengga nguya (75) oruwonggo. ¹⁵ Arisa, Yekob Igipno oode, nguno kumooyingo. Noorengo osi osinani gidarega nguya Igip merako kumoomukoyingo. ¹⁶ Kumootoyi, enengo biye nangge yoyoro, oororo, Sekem endemo mereyoyingo. Ngu merengga ngu, kurimi Ebarahamndo Hemorro simoon-gomonggo beyebo uriyoyingo.

¹⁷ Kurimi, Anutdo Ebarahamno sunggi mande ero gosiyoyingomu, ngu narungga namoko teweroyi tetoni, Igip merako Iserel oni simoo bare oowooyingga oorengo tunooteyingo. ¹⁸ Igip oniro sobosobo koreteyingo gura

tunooteyingo. Ngu sobosoboga, ngundo Yosepro ma ingondudu teyingo. ¹⁹ Nguro, ngu oningga, ngundo ngu noorengo oni ngu ko urungga yunoro, ene muri biyomi oorengo osisambananimu teyunoyingo. Ene yanggango yetoni, Iserel simooye owita bisiyoro ngu tarangootoyiga kumoomukoyi, Perondo ngundiro eyingo. ²⁰ Ngu naruno, Moses nemimbo bisiyoyingo narungga ngu, ene simoo gome bodaga tunooteyingo. Ngundiro nguro, eweyi nemimbo ya newendemo nangge gome sobowoorootori oode, kombo kabusa yokoyingo. ²¹ Ngu naruno nguno, ene yoro, sonono yetoni, ngunonggo Pero nambonimbo enengo yoyingo. Yoro, enengo nangoni ngundiro sobowoorootoni, urungga teyingo. ²² Moses ngu Igip oniro ingondudu yano uro, nguno Igip oniro mande mande ngu bidodo gome ingoyingo. Moses ngu ene oni yanggango, mandeni nguya yanggango biyomi, ko, enengo koni nguya ngundiro.

²³ Kootuyisina, Moses ene dagomani onibi eraya yokowo. Mosesro ingondudu ngu, ene enengo dobookuriyi Iserel oni yeyowero ingoyingo. ²⁴ Ngu naruno nguno, ene Igip oni gura kenootoni, Iserel oninggaku gome gome ureyingo. Ngundiro kenoro, Mosesndo Iserel oninggaku hoorowero, Igip oninggaku ureni kumooyingo. ²⁵ Ngundiro tero, Moses ngandiro ingoyingo. Dobookurine nguya, ngandiro ingowanggo. Noore Anutdo Moses kandeyimonggo hooroweyerowa. Ene ngundiro ma ingoyingo. ²⁶ Yangeni ngundiro Iserel oni eraya ebe udori, nguno Moses mayero yeyoyingo. Moses ngu oni erayaga ngu yeyootoni, ebe udori, nguro kawarara tero eyingo. Yaringo nangge ndatero nguro ebe urooteri? Dobookurine, yari erabasa yaringo nangge, nguro yari ngundiro ma tewero. ²⁷ Etoni, oningga dobooyi yomburiyoyingongga, ngundo Moses wenggeremooro,

sumoo inoro, eyingo.

Onendo ge noorengo sobosobo mande wirikoyingo oni goyewo? ²⁸ Ge kuyowo Igip oningga ureyi kumoowoku, ataga ge no nguya nureyi kumoowero ete, bine? (Eksodas 2:14)

²⁹ Oningga ngundo ngundiro etoni, Moses ngu ingoro, nguro ene sosorero, toongeyingo. Moses toongero oororo, Midiyan oniro merako nguno yuto oruworo. Kootuyisina, Moses Midiyan barega yoro, ngunonggo simoongo simoo eraya teyingo.

³⁰ Dagoma onibi eraya yokoro, nguno Mosesndo oni kini kingo merako oriyingo. Nguno puri oowooyi Sayinayi, nguno oodoni, ngu namoko nguno dimoo uto sanggiridodo utongga, nguno de soru tunootetoni, nguno Anutro sambono Engel oni gura, ngundo de soru kewooroko dikatoni, Mosesndo ngu kenoyingo. ³¹ Moses ngu kenoro soriyokoro, ingondudu urungga ingoyingo. Ngu ooga tunooteyingo, nguro Moses ngu kenowero, tanggeyimo oorowuyingo. Oorowutoni, Oo Bidodo Simburi nguro manggowo nguno tunootero, ero eyingo.

³² No gengo osisambageboro Anut, Ebaraham, Ayisak, Yekob nguro Anut. (Eksodas 3:6)

Etoni, Moses ngu ingoro, sosorero, mboorombooro tero, dimoo uto bungomo sorunggaku kenoweroyi nguya ma teyingo. ³³ Ngundiro tetoni, Oo Bidodo Simburi, ngundo Mosesno eyingo.

Gengo kenggemmo keyi goweyi (Su) ngu andangeyago. Ge dikateku, mera ngu kundingiyi. ³⁴ No nenggo oni simoo bareno muri biyomingga Igip merako tetenggoku ngu, kuri kenowono. No enengo sendo moguru nguya ingowono. No ataga ene hoorooweyerowero ombuteno. Eneo kowuringga ngu andangero hoorooweyerowero.

Nguro ge ootoogetooga, no ge sowenggerootoowe, Igip merako ko oorowuwa, ero eyingo. (Eksodas 3:5,7,8,10)

³⁵ Ngu Mosesngga kuri Iserel onindo kootu inoro, sumoo eyingo. Onendo ge noorengo sobosobo tabango ko mande wirikoyingo oni goyewo? Eyingo.

Yo, ene ngu oningga ngu nangge, Anutdo soweyootoni, oororo, sobosobo tero, ko Igip oni kandeye-monggo andangero yoyoyingo. Anutdo ngu Engel oningga de sanggiridodo dimoo utono tunootero, ngunonggo Moses yanggango inowo.

³⁶ Ngundiro nguro, Mosesndo yoyoro, Igip merako ko sono wendeyi dagoyimo nguya, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tero etuyeroyingo. Mera kewooroko oni kini merako nguya dagoma onibi erayagomo (40), nguya ngundiro tero etuyeroyingo. ³⁷ Ngu Mosesngga, ngundo nangge Iserel onino eyingo. Anutdo yengo dobooyega yoro yetoni, ngundo no ngandiro Anutro ingondudu eyingo oni oruwa, ero eyingo. (Dutoronomi 18:15)

³⁸ Kootuyisina, Iserel oni simoo bare bidodo Mosesya mera kewooroko, oni kini merako yowuru teyingo. Moses ngu noorengo osi sambananimboya oodoyi, ko, Anutro Engel oningga Moses mande inoyingo oningga nguya, Sayinayi purimo nguno oriyingo. Ene Anutro mande ngu keta yanggangonidodo ngu yoro, noore yunowo.

³⁹ Ene osi sambanani nguro mandeni ma ingoyingo. Ene mandeni utoro, oorongooro, ma ingoyingo. Nowoon-doye ngu Igip meraro ingoro oruwonggo. ⁴⁰ Ngu naruno, noorengo sambanani Eronno eyingo.

Ge noorengo anut gidarega teyuno. Ngundo ngu, noore koreteyunowanggo. Ngano Mosesngga nganoku

ngu, ene Igip merakononggo noore yoyoro, ngano mayero, ene noore ma ingootooye, ene noore kuri yoyokoro toongeyingo, eyingo. (Eksodas 32:1)

⁴¹ Ngu naruno nguno, ene Bulmakawu nangoni gura gabogaboyi tero, ngu anut godangengga nguno wooro yero oruwonggo. Ene ngu ooga ngu enengo kandeyebo tewonggokungga, nguro oni oni teyingo. ⁴² Ngundiro tetoyi, Anutdo kootu yunoyingo. Ngundiro nguro, ene ogisa kombo tootu oo nguno yambo mande teyingo. Anutro ingondudu eyingo oniro bukno eteku ngandiro.

Ye Iserel oni, kurimi oni kini merako dagoma onibi eraya (40) nguno ootooro, ye ngu no, Bulmakawu, Sipsip, oo utoro, ye wooro yeroruwonggoku ngu, ye nono ngundiro ma teyingo. ⁴³ Kini, ye anut godange oowooyi Molok nguro mbooro ya yoro, koorowooro, tootu gabogaboyi oombooro godange oowooyi Repan, ngu oo gabogaboyi ngu yengombo tero, nguro yowuru ya newendemo yeyingo. Ngundiro nguro, no ye yoyoro Babilon, mera tanggeyi andu gidaresina yoyetoowe oruwanggo. Anutdo kurimi eyingo. (Emos 5:25-27)

⁴⁴ Kurimi osisambanani oni kini merako oruwonggoku, ngu naruno, ene towimbo yowuru ya yeyingo. Ngu Anut Oo Simburi, nguro yowuru ya nguno enengo mande hamoo nguno tunootewa. Ngungga ngu, Mosesndo gabogaboyi kenoyingo. Ngundiro Anutdo Mosesno ngundiya yeni, ero eyingo. ⁴⁵ Kootuyisina, osisambanani Yosuwaya oni simoonggoro gidarega yutoro, oweyeroro, meraye yoro mayeyingo. Anut Oo Simburi, ngundo osisambanani hoorooweyerootoni, ngundiro teyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu osisambanani kandeyemo oodoni ngu, yoro mayeyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu

oodoni, oororo, Dewitro naruno nguya oruwo. ⁴⁶ Anutdo Dewitdo murini nguro oni oni teyingo. Dewitdo Anutno yemboongero, sumoo eyingo. Mete no ge Yekobro Anutga nguro, yowuru ya oorengo goyetoowe, nguno ge sugi sugi oruwa, bine? Ero eyingo. ⁴⁷ Ene ngu yowuru yangga ngu Solomondo yeyingo.

⁴⁸ Ene Anut Oo Simburi awuno oorengo ngu merako onindo ya yetoyi, nguno ma oruwa. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo ngandiro eyingo.

⁴⁹ Oo Bidodo Simburi, ngundo ngandiro ewo. Sambo ende ngu noro bibiteweroyi yaba bingamidodo. Mera ngu noro kene ngu sanganimu yeweroyi musiyu. Ndadiro yangga yendo noro yewero? No bibitero, kengeweroyi ngu, ndadiro musiyongga? No onindo ya yetenggoku, nguno no ma oorooteno.

⁵⁰ Ingoyi! Noso nangge oo bidodo yemukowonowo, ero eyingo. (Aiyasaya 66:1,2)

⁵¹ Ngu naruno nguno, Stiwendo mande yanggango oorengo tabango oniya yosanggawero eyingo. Mera ngaro oo nguno nowoondoye yetoyi oodoni, ye Anutno hamoo oorengo nowoondoye nguno ma yetenggo. Ye nowoondoye sodeye doongeye nguya wenonoyingo oni oorootenggo! Ye suwooyi sano Yuka Kundingiyi owetenggoku, ngu yengo osisambayabo teyingo ngundiro! ⁵² Anutro ingondudu eyingo oni kuri oodoyi, nguno yengo osisambayabo nguno muri biyomi teyingo. Kurimi oni nenengo metemi (Yisas) ombuweroyi, nguro mande etoyi, ngu oni nguya yureyi kumooyingo. Nga naruno nguya, yendo Yisas ngu torige windogayi mudi onino yootunoro, kandeyemo yetoyi, ureyi kumoowo. ⁵³ Yendo Anutro mamana mande Engel oni kandeyemonggo yowonggoku, ene ye ngu ma keyootenggoku ngu! Stiwendo ngundiro eyingo.

Stiwen Digibo Ureyi Kumooyingo

⁵⁴ Oni ngu mandega ngu ingootoyi, nowoondoye biyomi urungga yetoni, mawukimboongero, Stiwenya sanggiri teyingo. ⁵⁵ Ene Yuka Kundingiyimbo Stiwen newendemo uro, angetoni, ene sambono gome gome doongetero, Anutro duridarini kenoyingo. Yisas kenoro, Anut kandeyi koondosina bingamidodo dikaro, oodoni kenoyingo. ⁵⁶ Stiwendo ngundiro kenoro eyingo. Kenoyi! No sambo goosootoni kenooteno. No Anut Nangoni Oni Kirarongo, Yisas, ngu Anut kandeyi koondosina bingamidodo, dikatoni, kenootenoku ngu! Ero eyingo.

⁵⁷ Ngundiro etoni ngu, oniku manggaru urungga tero, sodeye ukingoro enengo bidodo ootoogero, kendutero oororo, Stiwen dowooyingo. ⁵⁸ Stiwen dowooro, woosoro ende oorero, oweru oorowutoyi, endesoono oororo, nguno digi yoro, ngundo damoni yero ureyingo. Oni koretero Stiwenya mande godange eyingomu, ngundo enengo nengguro andangero, simoo gura oowooyi Sol, ngu tanggeyimo watayeyingo. ⁵⁹ Digibo Stiwen utoyi, ene ngandiro yemboongeyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunane Yisas, ge noro yukane yo! Ero eyingo. ⁶⁰ Stiwen ngundiro yemboongero, ene boodo oondoogero, kiyero eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge nga oni ngaro weti mbumbuwa ngu gumi ma teyunowero. Stiwen ngundiro ero, ene kumooyingo.

8

Soldo Anutro Kristen Oni Simoo Bare Yomburiyeroyingo

¹ Soldo, Stiwen udoyiga kumooni, ero newende oni oni teyingo. Ngu naruno nangge, mundi onindo, ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare Yerusalemno oruwonggoku, damoni yero yomburiyeroyingo. Ngundiro nguro, Kristen oni

simoo bare Yudiya, Sameriya merako songo songo sayingo. Yerusalemno ngu Yisasro kirikiri onindo nangge oruwonggo. ² Oni gidarega Anutro mande gome ingowonggoku, ngundo Stiwen bingo yoro, sendo moguru urungga tero merengooyingo. ³ Ngundiro tetoyi, ene Soldo ngu Anutro simoo bare yomburiyeroyingo. Enendo ya bidodomo uro, simoo bare bidodo yoyoro, yowoosooro, ya biyomimo yoyero, ya goodooyunoyingo.

Pilipdo Sameriya Mera Ende Gurano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

⁴ Kristen oni mera bidodomo saro, ende gurano gurano Anutro Mande Keta Mesarango, ngu wesiyoro eyingo. ⁵ Pilip ngu Sameriya mera ende urunggano uyingo. Ngundo Yisas Krayis oowooyi yootunoro eyingo. ⁶ Oni simoo bare uru oorengo Pilip oningga, ngundo mande gome ngu etuyerooni, gome ingoyingo. Ngu gome ingowero sodeyero, gome ingoro, ko muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi ngu tetoni, ngu kenoyingo. ⁷ Oni simoo bare gidarega oorengo, mera mboorombo woorogoyeroyingo. Ngu mera mbooroku oni yoyokoro, ki moguru tero, besero sayingo. Oni simoo bare urungga oorengo kekandeye bingo yero, biyomi yeyingo ngu, ko mete temukoyingo. ⁸ Ngundiro nguro, ngu endemo oni simoo bare bidodo oni oni urungga oorengo teyingo.

Sayimon Ngu Gosonggi Oni

⁹ Oni gura oowooyi Sayimon, ngu endemo ngundo ootooro, gosonggi gura gura tero oruwo. Ngundiro tetoni, Sameriya oni simoo bare bidodo ingonduduye guradiro guradiro ingondudu tero oruwonggo. Ngu oningga, ngundo ngandiro eyingo. No, noso nangge oni urungga ooroooteno, ero eyingo. ¹⁰ Oni simoo bare oowooyedodo,

oni oowooye kini nguya bidodo Sayimonro mande ingowero yanggango yeyingo. Ene ngandiro eyingo. Nga oningga nga ngu, Anutro yangganganidodo. Ene yanggangani urungga oorengo, ero eyingo. ¹¹ Nguro ngu, Sayimondo ngu muriningga ngu yowooraringoro, gosonggi guradiro guradiro tetoni, ngu kenoro keyoyingo. Ene nguro ingondudu urungga oorengo teyingo. ¹² Ene kootuyisina, Pilipdo Anutro Mande Keta Mesarango Anutro simoo bare soboyerooteku ngu wesiyoro, ero Yisas Krayis oowooyi etoni ingoyingo. Ngu naruno, oni simoo bare ene hamoo ero ingoro, nowoondoye yowoorengoro, Anutno yero, sono kundingiyi gimuyingo. ¹³ Sayimon nguya Anutro newendemo hamoo tetoni, ene nguya sono kundingiyi gimuyingo. Ngundiro tero, Sayimon ngu Pilip tanggeyimo oruwori. Sayimon ngu Pilip kandeyimo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tetoni, kenoro, ene ingondudu guradiro guradiro urungga tero soriyokoyingo.

¹⁴ Yisasro Aposel oni Yerusalemno ootooro, mande ngandiro ingoyingo. Sameriyano simoo bare Anutro mande gome ingoro, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro ingoro, nguro Aposel onindo Pita Yon eraga sureyerootoyi, ene Sameriya merakoni simoo bareno oruwori. ¹⁵ Oororo, eragaya uro, Anutno yemboongeyingo. Ge Sameriya oni simoo bare Yuka Kundingiyi yunoni, ero hoorooweyeroro, ngundiro yemboongeyingo. ¹⁶ Kuri ene Sameriya simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, nguro sono kundingiyi nangge Yisas oowooyimo gimuwonggo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyi eneno ma ombuyingo. ¹⁷ Ngundiro nguro, eragado kandeyari Sameriya simoo bare tabayemo okootori, Yuka Kundingiyi yoyingo.

¹⁸ Sayimondo eraga yeyootoni, kandeyari oni simoo

bareno okootori, Yuka Kundingiyi yootoyi, ngu yeyoro, ene digi beye yoro, eragano Yuka Kundingiyi ngu uriyowero omburo eyingo. ¹⁹ Yari komo ngu yanggangongga ngu no nguya nunori. Ngundiro tetori ngu, no nguya oni gura tabangomo kandene yetoowe, ene Yuka Kundingiyi ngu yowa, ero eyingo.

²⁰ Ngundiro etoni, ene Pitando Sayimon mamanangoro eyingo. Anutdo ge gengo beye nguya yomburiyerowaku ngu! Ngundiro nguro, nga Yuka Kundingiyingga nga, ngu Anutdo kingo duwoo yunoote. Gedo ngu ingoro, ene ngu beyebo uriyoweroyi, ero ma ingowero! ²¹ Nga kongga noorendo oo tetetoku, ngu gengomu nguya kini. Gumi hamoo ma yowaku ngu! Ndadiro nguro, nowoondoge ngu Anut doongeyimo gome nenengo kini! ²² Ge komo nowoondoge yowoorengoya, Anutno yeyagogo, ngundiro yero gengo muringge biyomi ngu nguya yokoya kootuyino. Ge komo Anut Oo Bidodo Simburi nguno yemboongetoyi, Anutdo ngu gengo nowoondogemo ingondudugemo biyomingga yeteku, ngu andangewa. Yemboongetoyi, Anutdo yemboongeteku, ngu ingowa bine, ngundi kini, bine? Ngu noore watayi kini. ²³ Ndawugaro nguro, nondo nowoondoge kenootenoku ngu, oo biyomi urungga oorengo kowoo, ngundo nguno oorooto. Gengo muringge biyomi, ngundo gosigerootoni, ge biyomi oorooto, ero eyingo.

²⁴ Etoni, Sayimondo mande ingoro sosorero, gumi ngandiro eyingo. Yari komo noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno yemboongetoriga, oo biyomi ngu nono ma tunootewero, ero eyingo.

²⁵ Aposel oni Pita Yon eragado simoo bareno Oo Bidodo Simburi nguro mandeni wesiyoro ero, Sameriya ende yokoro, Yerusalemno oorowuwero ko oorowuyingo. Oororo oorekono, Sameriya ende oowooyingga nguno

oororo, simoo bareno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero ero oororo, Yerusalemno ko oorowuyingo.

Pilipdo Itiyopiya Goweyi Iriyo Oninggano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

²⁶ Ngu naruno, Anut Oo Bidodo Simburi nguro Engel oninggado Pilipno eyingo. Ge ootoogeya, Yerusalem oore yokoya, Gasa ende utenggoku oore kurimmingga, ngu key-oya u! Ngu oorega ngu, oni nguno kini kingo digu mera nangge nguwoore oorowu! ²⁷ Ngundiro etoni, arisa, Pilip ootoogero, uro, oororo, ngu ooregakuno uro Itiyopiya oningga kenoyingo. Itiyopiya mera nguro bare sobosobo koreteyingo urungga oowooyi Kandes. Ngu ko oningga, ngundo nguro beye sobosobo oruwo. Ene Itiyopiya ko sobosobo oningga koodoyi doongootoyi, kingo oriyingo. Ene Yerusalemno kando naruno, Anutro mande ingowero yemboongewero ombuyingo. ²⁸ Ngu naruno, ngu enengo endemo toongewero oorowuyingo. Enengo Hosmbo kare ngundiro yabagakuno bibitero, oororo, ene nguno Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro buk ngu kandangero, kandangero oorowuyingo. ²⁹ Asa, ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo Pilipno eyingo. Ge ngu oningga ngu tanggeyimo ooroya, eneya oorowuri. Ero eyingo. ³⁰ Etoni, arisa, Pilip yondowidoro, oororo, Itiyopiya oningga tanggeyimo oorowuyingo. Oororo, ingootoni, ngu oningga ngundo Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro buk ngu kandangero, ombutoni, Pilipdo ingoro sumoo eyingo. Ge ngu mande kandangeteku, ngu muri ingoote bine? Ero eyingo.

³¹ Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo gumi ngandiro eyingo. Oni gurado mande damoni ma etunero toni ngu, no oo ngu ma watayi tewano. Ge mete noya ngano bibitero, no hooroowenerootoyi oorowuwaro, ero eyingo.

³² Itiyopiya oninggado Anut mandeno Yisasro eteku ngu ngandiro kandangete. Nguro muri ngandiro.

Ene Sipsip, ureyi kumooweroyimboro dowooro, woosooro satenggo. Sipsip nangoni uyi toongootoyi, ma kiyero, ene neneteteku ngundiro. Ngundiro nangge, ngu oningga nguya, ene ma manggakero eyingo. ³³ Onindo enengo mandeni utoro wiriyoyingo. Nguro mandeni nenengo ma teyingo. Onindo ngu oningga nguro osiyi ma kenowanggo. Ndadiro nguro, ene kuri kumooyingo nguro simoongo kini. Ero eyingo. (Ayisaya 53:7,8)

³⁴ Ngu oni sobosoboga, ngundo Pilipno eyingo. No ge sumoo gunooteno. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo oneya ngu mandega ngu eyingo? Enengomboro eyingo, ngundi bine, oni guraro eyingo?

³⁵ Etoni, arisa, Pilipdo Anutro mandega ngu damoni yero, wesiyoro ero, ko, Yisasro Mande Keta Mesarango, nguya muri wesiyoro eyingo. ³⁶ Mande ngu wesiyoro ero, ingoro ingoro oororo, sono gura tanggeyimo oorowuyingo. Ngu oningga, ngundo Pilipya eyingo. Keno, sono ame. Mete no nguya sono kundingiyi gimuwano, bine? Eyingo.

³⁷ Ngundiro etoni, Pilipdo gumi eyingo. Ene ge komo Yisasno nowoondogemo hamoo ngu bidodo ingootoyi ngu, ge mete sono kundingiyi gimuwa. Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo mande gumi, ero eyingo. No nowoondonemo hamoo tero ingooteno. Yisas Krayis ngu Anut Nangoni oorengo, ero eyingo.

³⁸ Arisa, ene ngundiro etoni, kare ngundiro yawasangakuno dikatoni, ene merako uro, Pilipdo oningga ngu yoro, sonono uro, sono kundingiyi gimuyinoyingo.

³⁹ Ngundiro tero, ene sonowooro yokoro, sagigo ooreworiyo. Sagigo oorero, dikatori, Oo Bidodo Simburi

nguro Yukambo Pilip yoro, torige kombitero, oon-
gooro, gurasina toongeyingo. Nguro oni sobosoboga
ngu, ene Pilip ma kenoyingo. Ngu sobosobo on-
ingga, ngu enengo newende hamoo teyingo keta, nguro
oni oni tero, enengo oore keyoro, enengo endemo ko
toongeyingo. ⁴⁰ Ngundiro tetoni, Pilipdo Asodus en-
demo nguno tunootero, Yisasro mande muri wesiyoro
ero etuyeroro, endeyoro, ene ende bidodomo yade yade
oororo, Sisariya endemo nguno tunooteyingo.

9

Soldo Newende Yowoorengoro, Yisasno Newende Hamoo Teyingo

(Aposel 22:4-16; 26:9-18)

¹ Ngu naruno ngu, Sol ngu mande yanggango oorengo
ero, Oo Bidodo Simburi nguro kirikiri oni ngu yu-
toro, yowoosoro, yureni kumoowero eyingo. Ngundiro
tero, ene Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro
sobosobo oni urungga nguno oorowuyingo. ² Soldo
oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo
oni urunggakuno eyingo. Ge Yuda oniro yowuru ya
nguro tabango Damaskas ende urunggano oorooteng-
goku, nguro so uyi nakango, ero eyingo. Ngu so uyi
nakangoyingongga ngu no nunowa. Ngu so uyi nakan-
goyingongga, nguno ngu ngandiro nakangoyingo. Oni
simoo bare gura gura Yisasro mande muri keta ngu
keyootenggoku, ngu yeyoro ngu, Soldo ngu oni ngu mete
gosiyeroro yoyoro, Yerusalemno mayero, ya biyomimo
yoyewa. Ngundiro nakangoyingo. ³ Nakangootoni, arisa,
Sol ngu so uyi nakaya ngudodo yoro oorowuyingo. Sol
Damaskas namoko tetoni, sodedomangge sambononggo
soru gura omburo Sol moondeyi bidodo woororingoro
himi yeyingo. ⁴ Ngundiro tetoni, Sol merako soreyingo.

Sorongga ngunonggo manggowo gura Solno, eyingo. Sol, Sol, ndawugaro, ge no yomburibarinerote? Eyingo. ⁵⁻⁶ Ngundiro etoni, Soldo gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge onendo? Ngundiro ero etoni, enebana eyingo. No Yisas. Ge no yomburinerootekungga ngundo! Ge ootoogeya, endemo u! Kootuyisina, oni gurado geno ewaku, ngu kongga ngu tewa. Ngundo eyingo.

⁷ Oni Solya endeyoyingoku ngu, ene dikaro oodoyi, ene nenetero, mande ma ero, oni engge ma kenoyingo. Kini, ngu manggowooga ngu nangge ingoyingo. ⁸ Sol ootoogero, doongetewero doongetetoni, ene doongeyi ooreri tero, ene oo ma kenoweroyi teyingo. Ngundiro tetoni, nguro oni songombo kandeyimonggo dowooro, Damaskas ende uyingo. ⁹ Utoyi, Sol ngu endemo naru kabusa ootooro, doongeyi ooreri teyingo, ngundiro oruwo. Nguro ene oowari sono nguya ma neyingo.

¹⁰ Yisasro kirikiri oni gura Damaskas endemo nguno oruwo. Ngu oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ene gaboya gaboya ingootoni, Oo Bidodo Simburi, ngundo eyingo. Ananayiyas, ngundiro etoni, enebana mande gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, no oorootenoku nga! Ero eyingo. ¹¹ Ngundiro etoni, Anutdo eneno eyingo. Ge ootoogeya, oore gura oowooyi Nenengo, nguno oorowu! Tarsas endemo oni gura oowooyi Sol mayero, Yudasro yano yemboongero oorooteku, nguro sumoo e! ¹² Sol gaboya gaboya ene oni gura kenoyingo. Ngu oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ngundo ya newendemo omburo, kandeyi eneno okooyingo. Ngundiro tetoni, ene ko doongeteyingo. Ene ngundiro kenowo. Oo Bidodo Simburi ero eyingo.

¹³ Ananayiyas mande ingoro, gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, no ingootenoku, oni oowooyinggado ngu oningga nguro mande etoyi ingowono. Ene muri

biyomi ngu oni yeno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Yerusalemno oorootenggoku, nguno tetoni, no ingowono. ¹⁴ Ene wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo so uyi sunggini yanggango yoyingo. Yowoku ngu, nga endemo oni simoo bare gengo mande ingoro, keyoro, geno yemboongetenggoku, ngu oni ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero mande ero gosiyowo.

¹⁵ Etoni, Oo Bidodo Simburibo Ananaiyasno gumi ngandiro eyingo. Ge oorowu! Ngu oningga ngu ataga ngu noro ko oni. No kuri ene yowono. Ene noro oowoone kooroworo, oororo, oni sowe gidaregano ero, ngunonggo enengo mera sobosobo oni koreteyingo, ko, Iserel onino nguya noro mandene nguno wesiyoro ewa. ¹⁶ No kowuri ogingo gura gura ene etungoro, inootoowe, kooroworo, ngunonggo ene noro oowoone yootunoro, ero endeyowa, ero eyingo.

¹⁷ Arisa, Ananaiyas ngu mande ngu ingoro, ootoogero oorowuyingo. Ene oororo, ya newendemo uro eyingo. Doboone, Sol, gowurongoo! Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas, ngundo ooreko geno tunootewoku, ngundo no surenerootoni, geno ombuteno. Ngundiro nguro, nondo tabagemo kandene yetoowe, ge mete doongengge himi yetoningga, ko, Yuka kundingiyi nguya ge nowoondogemo angeni, ero gunooteno. Ananaiyasdo ngundiro eyingo. ¹⁸ Ngundiro etoni, sodedomangge mambu tooberango ngundiro tero, ngundo Sol doongeyi ukingoyingonggaku, ngu besero soretoni, Sol doongeyi ko himi yeyingo. Ngundiro tetoni, Sol ootoogetoni, Ananaiyasdo sono kundingiyimbo sonowooyingo.

Soldo Damaskasno Yisasro Mande Keta Mesarango Ngu Wesiyoro Eyingo

¹⁹ Ngundiro tero, kootuyisina Sol oo nero, yanggango ko yeyingo. Naru gidarega, Sol Yisasro kirikiri onidodo Damaskasno oruwonggo. ²⁰ Ngu naruno, sodedomangge Sol ngu Yuda oniro yowuru ya ngu bidodomo toongero, Yisasro mande wesiyoro eyingo. Ngu Yisas oningga ngu Anutro nangoni, ero eyingo. ²¹ Ngundiro etoni, oni simoo bare Solro mandeni ingoro, soriyokoro eyingo. Eke oningga ekendo nangge ngu, oni simoo bare oowooyingga Yerusalemno Yisas oowooyimo yemboonetoyi, ngu yoyoro, yomburiyeroro tewo. Ene oo nguno tewoku, ko, ataga ngano nguya omburo, yoyoro, oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onino oororo, ya biyomimo yoyete, ero eyingo.

²² Ene Sol Yisasro mande wesiyoro eroodoni, oni simoo oowooyingga oorengo ngu Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo. Yuda oni Damaskasno oruwonggoku, Solro mandeni ingoro, soriyokootoyi, nguro Soldo Yisas ngu Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ero, gome tunoo oorengo etuyeroyingo.

²³ Naru urungga yokoro, Yuda oni yowuruwooro, Sol ureyi kumooweroyimboru mande eyingo. ²⁴ Ene Sol enengo mande ngu ingoyingo. Nguro ngu, Yuda oni ngu Sol ureweroyimboru ero, nguro ene ende nguro oonggoo pawa yamuko ngu bidodo suwoo sa nguya meyero sobowooyingo. ²⁵ Ene Sol enengo kirikiri onikundo suwoono Sol yoro, ende nguro digi oonggoo sanganimo oorero, si urunggano siriyoro, utombo si tawooyimo gosiyoro, utono dowooro, ememangge ememangge yokootoyi yokootoyi, uro uro, enderoko oonggoo damonimo uro toongeyingo.

Sol Ngu Yerusalemno Oruwo

²⁶ Sol ngu Yisasro kirikiri onidodo yowuruwoowero, nguro ene Yerusalemno oorowuyingo. Ene oni bidodo

Solro sosoreyingo. Soldo no Yisasro kirikiri oni ero ewoku, nguro simoo baredo nowoondoyemo hamoo, ero ma ingoyingo. ²⁷ Ene Banabasdo Sol yoro, Yisasro kirikiri onino oororo eyingo. Sol ngu Damaskas ooreko Oo Bidodo Simburi Yisas kenowokuro etoni, ingoyingo. Ngu naruno ngu, Oo Bidodo Simburi, ngundo mande mande Solno etoni ingoyingo. Nguya, Soldo Damaskas ende nguro oni simoo barenno, Yisasro mande yanggango oorengo eyingoku nguya, ero eyingo. ²⁸ Ngundiro nguro, Sol eneya Yerusalemno oode, ngunonggo oororo, omburo teroruwonggo. Sol ngu suwooyi sano ene Oo Bidodo Simburi, Yisas, nguro mandeni oowooyi nguro mande mande yanggango ero, nguro ene ma sosoreyingo. ²⁹ Ngundiro tero, Yuda oni Girik merakononggo mayeyingo, ngu mande yunootoni, nguro Soldo eneya ronggeyoyingo. Ngundiro tero, nguro Yuda onindo Sol ureyi kumooweroyimboroo oore ereweyingo. ³⁰ Kootuyisina, dobookuriyibo ngu mande ngu ingoro ngu, ene Sol yoro, Sesariya endemo uyingo. Ngunonggo yeyi, Tarsas enengo ende damonimo toongeyingo.

³¹ Ngu naruno, oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, Yudiya mera bidodomo, Galili meradodomo, ko, Sameriya meradodomo nguya, ngundo gome ootooro, nguno ebe rongge nguya kini. Anutro yambo mande yanggango yero, ene Anut Oo Bidodo Simburi ngu newendemo nangge oruwonggo. Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoye yanggango yunootoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo yambo mandeno ombuyingo.

Pitando Iniyas Yomosiyooyingo

³² Pita ngu mera bidodomo endeyoro, ene Lida endemo nguya uro, nguno Yisasro nowoondoyemo hamoo

teyingo oniya oriyingo. ³³ Ngu endemo nguno, oni gura kenowoku, ngu oowooyi Iniyas. Iniyas ngu kekandeyi ngu bidodo kumooyingo. Ene ngu yabano nangge oode, dagoma kandegura gidemboro kabusa yokoyingo. ³⁴ Pitando Iniyasya eyingo. Iniyas, ataga Yisas Kray- isdo gowege yeni, mete tete. Ge ootoogeya, gengo yaba yomosiyo! Ngundiro etoni, ingoro, arisa, Iniyas sodedomangge ootoogeyingo. ³⁵ Lida, Seron ende er- ayaga nguro oni simoo bare bidodo ngundiro kenoro, ene bidodo nowoondoye yowoorengoro, Oo Bidodo Simbu- rimo nowoondoye yeyingo.

Pitando Tabita Yokutuwooyingo

³⁶ Yopa endemo, bare gura, oowooyi Tabita, ngu Yisasro kirikiri tero oruwo. Girik mandeno ngu enengo oowooyi ngu Dokas. Suwooyi sano ngu barega ngundo muri gome tero, angoyi oni nguya ooro wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroro oruwo. ³⁷ Ngu narunggano nguno, ene sayi yoro kumooyingo. Kumootoni, enengo onindo bingonggaku sonowooro, ya gumi gura awu sanganimu, nguno bingo yetoyi oruwo. ³⁸ Kumootoni, Lida ende ngu Yopa ende tanggeyimo kirikiri oni gidaregado in- goyingo. Ngu naruno ngu, Pita ngu Lida endemo oo- roote. Nguro oni eraya sureyerooyi, oororo, Pitano kira ero eriringoro, ngandiro eworiyo. Ge nooreya ombu. Ge piru ma tewero, sodedo ombu! Ero eyingo. ³⁹ Ngundiro etori, arisa, Pita ootoogero, oni erayagakuya oorowuyingo. Pita oororo, endemo tunootetoni, Yopa oni ngundo Pita yoro, onibi yetoyi oruwoku, ya gumimo oororo, ngu ya guminggakuno uwonggo. Utoyi, bare wabuku ngu bidodo mayero, Pita tanggeyimo dikaro sendoruwooyingo. Sendoro, kumbadari Dokasdo kuri metemi ootooro, tero yunoyingoku, Pita etungoyingo.

⁴⁰ Etungootoyi, Pitando simoo bare bidodo oweyerooni, ende ooreyingo. Ngundiro tero, Pita boodoo oondoogero yemboongewo. Pitando omukumundoongo bare kumoowokunggasina yowoorengoro eyingo. Tabita, ge ootooge! Ero etoni, asa, baregaku doongetero, Pita kenoro, ootoogero bibiteyingo. ⁴¹ Bibitetoni, Pitando kandeyimonggo dowootoni, ootoogero dikayingo. Dikaro, ko keta oruwo. Pitando oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, bare wabuku nguya negoyerooni, yasina utoyi, Dokas ko keta oodoni, ngu etuyeroyingo. ⁴² Ngu mandega ngu ero endeyoro, Yopa endemo oni simoo bareku oowooyingga ingoro, nguno ene Oo Bidodo Simburi nguno nowoondoyemo hamoo teyingo. ⁴³ Ngundiro tetoyi, Pita Yopa endemo naru oowooyingga nguno oruwo. Pita ngu ende nguro oni gura oowooyi Sayimon nguya oruwori. Sayimon nguro koni ngu Bulmakawu goweyi yomosiyoro oruwoku oningga nguya oruwori.

10

Engeldo Omburo, Koniliyas Mande Inoyingo

¹ Ngu naruno, oni gura oowooyi Koniliyas ngu Sisariyano oruwo. Koniliyas ngu Yuda oni kini. Ene ngu me oni onibi kandegura (100) nguro tabango. Ngu Koniliyas, ko, enengo me oniku nguya, ngu Itali merakononggo ombuyingo. ² Ene ngu Anutno yambo mande tero oruwo. Eneya ya gobooro oni ngu bidodo Anutro sosorero oriyingo. Koniliyasndo oni simoo bare ngu oni ooro wenonoyingo ngu hoorooweyeroro, oo urungga yunoro, suwooyi sano, ene Anutno yemboongero oruwo. ³ Naru gurano, sa gaboyi naru kabusayiga nguno, ene gaboya gaboya gura tunoo oorengo doongeyimbo kenoyingo. Gaboya gaboya oo kenootoni, Anutro Engel oni gura ya

newendemo ombutoni, tunoo kenoyingo. Kenootoni, Engel omburo, eneya eyingo. Koniliyas! Ero eyingo.

⁴ Ngundiro etoni, Koniliyas Engel kenoro, sosoreyingo urungga oorengo tero eyingo. Oo Simburi Urungga, ndawu oogaro? Ngundiro etoni, Engeldo eneno gumi eyingo. Gengo kira ewoku, ngu gengo simoo bare ooro wenonootoyi yunowoku, ngu bidodo Anutro ingonduduno tunoo ooroote. ⁵ Ataga ge komo oni gidarega sowerootooga, Yopa oorowuyi. Oni gura oowooyi Sayimon nguno oorooteku, ngu ereweya kenoyi! Sayimon oningga ngu oowooyi gura Pita. Ene ngu oningga nguno negongootoyiga ombuni. ⁶ Sayimon ngu okeyimbo yano ooroote. Ngu okeyingga ngu Bulmakawu goweyi koyi tete. Ngu oningga nguro yani ngu wendeyi tanggeyimo ooroote. Engeldo ngundiro eyingo.

⁷ Engeldo Koniliyas mande ngundiro inoro, ene toongeyingo. Arisa, Koniliyas ootoogero, enengo ko oni eraya, enengo me oni gura negoyerootoni ombuyingo. Ngu me oningga ngu oni metemi Anutno yambo mande tero, ene suwooyi sano Koniliyas tanggeyimo oruwo. ⁸ Koniliyasndo mande Engeldo etoni ingowoku, ngu oni kabusagakuno mande ngundiro ero sureyerootoni, Yopa oorowuyingo.

Pitando Anutnonggo Oo Ombutoni, Gabo Kenowoodingoyingo

⁹ Koniliyasro oni kabusagaku sengetoni suwoononggo yade yade oororo, samborono ngu Yopa ende tanggeyimo tunooteyingo. Ngu naruno, Pita yawasa sanganimo yemboongewero ooreyingo. ¹⁰ Nguno ootooro, Pita ngu oodooro kumooro, nguro oo newero ingoro etoni, oni oowari yomosiyoyingo. Ngu naruno, Pita ngu ene doongeyimbo oo gabogaboyi kenoyingo. ¹¹ Ene sambo kenootoni, yamuko goosootoni, nguwoore oo gura kumba

gome oorengo urungga ngundiro ombuyingo. Ngu ooga mundumi namoraya ngu yokootoni, ememonggo ombuyingo. ¹² Ngu kumbaga ngu sanganimo ngu nusako gura gura, nu, kinikunari, nggunde oo ngudodo ombutoni kenoyingo. ¹³ Oo kenootoni ngu, Anutro manggowo ngunonggo eneno eyingo. Pita, ge ootoogeya, nusako gura utoya ne! Ero eyingo. ¹⁴ Etoni, Pitando gumi eyingo. Noro Oo Bidodo Simburi Simbunane, no ma newano. Mosesro mamana mandeno, ngu oo ngu roogo teyingo, nguro no ma newanoku ngu! Ero eyingo. ¹⁵ Etoni, ngu Anutdo tambu erayayiga eyingo. Nondo oo bidodo mete neweroyi ewonoku, ngu gedo ngu roogo teyingo ero ma ewero, eyingo. ¹⁶ Ngundiro etoni, ngu ooga ngu tambu kabusa ngundiro tero, sodedomangge ngu kumbagaku woosootoyi, sambono ko ooreyingo.

¹⁷ Pita ngu ooga kenoyingo, nguro damonimboro ingondudu urungga oorengo ingondandangeyingo. Ingondandangerootoni, oni Koniliyasndo sureyerooni mayewonggoku, omburo tunootewonggo. Tunootero, oni sumoo yunoro yade omburo, Sayimondo yamukono dikayingo. ¹⁸ Yamukono dikaro, Koniliyasro onikundo meno ero eyingo. Sayimon oowooyi gura Pita ngu ngano oorooto, bine? Ero eyingo.

¹⁹ Ngundiro etoni, Pita ingondudu tewootoni, Yuka Kundingiyimbo eyingo. Ingo! Oni kabusa ge erewenggerootenggo. ²⁰ Ge ootoogeya, uya, eneya oorowuyi! Ge ngu oni nguya oorowuwero ma sosorewero. Nondo oni ngu sureyerootoowe ombutenggo, ero eyingo. ²¹ Yuka Kundingiyimbo mande ngundiro ingoro, asa, Pita ngu onikuno uro eyingo. Ye oningga erewetenggoku, ngu no nga! Ye ndatero mayetenggo? Ero eyingo.

²² Ngundiro etoni, onikundo mande gumi eyingo. Koniliyasndo, ene ngu me oni onibi kandegura (100)

nguro tabango, ngundo sureyerootoyi, ge goyowero mayeteto. Ene oni nenengo gome. Ene Anutro sosoreyingo oni. Yuda oni bidodo Koniliasro mande ingoro, nguro ene oowooyi bingami okootenggo. Ene oni gome nguro Engel kundingiyi gurado omburo, eneno ngandiro ewo. Ge ooroya, ngu oningga ngu yoya, gengo yano ko ombuya, mande mande etooga, gome ingoni! Ero eyingo. ²³ Ngundiro etoyi, Pitando ngu onikuya mande gumi eyingo. Yano ombuya, nga suwoongga ngano werewato, ero eyingo. Sengetoni, Pita ootoogero, onikuya oorowuyingo. Yopa ende nguro oni Yisasro nowoon-doyemo hamoo teyingo oni gidarega nguya oorowuyingo.

Pita Koniliasndo Yano Oorowuyingo

²⁴ Pita onikuya sengetoni suwoononggo, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo. Konilias ngu soboyeroro oruwo. Konilias ngu enengo konebeyi enengo dobookuriyi ngu bidodomo negoyerootoni, mayero, Koniliasndo yano yowuruwooro oruwonggo. ²⁵ Yano oodoyi, Pita yade oororo, Koniliasndo yano uyingo. Utoni, Konilias ootoogero, Pita doongeyimo omburo, keyi damonimo boodo oondoogero, bagootero esooteyinoyingo. ²⁶ Ngundiro tero ngu, Pitando Koniliasya eyingo. Ge ootooge! No nguya oni oorengo, ngundiro eyingo. ²⁷ Ero, Pita Konilias eraga mande ero ingoro, ya newendemo uyingo. Ya newendemo uro, oni simoo bare oowooyingga yowuruwooro oodoyi yeyoyingo. ²⁸ Yeyoro, Pitando mande yunoro eyingo. Yengombo ngu noorengo Yuda oniro murinani ingootenggo. Yuda oni ngu oni sowe gidaregaya gobooro oruweroyi, ngu roogo oorengo. Ene Anutdo no ngandiro etunerowo. No oni sowe guraya ewero roogo kini, ero ma ewano. ²⁹ Yo, Anutdo oo etunerowoku nguro

ge negonerowoku ngu, no nowoondone kowuri ma ingoro, nguro no oni oni tero ombuteno. Ene no ye sumoo yunowero, ye ndawu oogaro no negonerootoyi mayeteno? Sumoo eyingo.

³⁰ Ngundiro etoni, Koniliyasndo gumi eyingo. Nono oo tunootewoku, nguro ewero. Naru namoraya yokoro ngu, no nenengo yano kundingiyi oode yemboongewono. Yemboongerero oodoowe, sa gaboyi naru kabusagomo suwootetoni, sodedomangge oni gura doongenemo dikawo. Oningga nguro towikumbani ngu, wadori nomboyi oorengo. ³¹ Ene nono ero ngandiro ewo. Koniliyas, Anutdo gengo kira ngu kuri ingowo. Gengo digi beye oo oni wenonootoyi, hoorooweyeroro yunooteku, nguya ingoro kenowo. ³² Ngundiro nguro, ge komo oni sureyerootooga, Yopa endemo ooroya, Sayimon oowooyi gura Pita nguno negongoyi, ero ewo. Ngu oningga ngu okeyi Sayimondo yano oorooteku ngu, ngu oni ya simburiga ngu, ene Bulmakawu goweyi yomosiyooteku oni. Nguro yani ngu wendeyi tanggeyimo oorote. ³³ Etoni, nguro no sodedomangge oni sureyerootoowe, ge goyowero oorowuyingo. Ge muri gome tero ombute. Nguro ngu, noore bidodo mayero, nga yowuruwooro, Anut doongeyemo oorooteto. Oo Bidodo Simburi Anut, ngundo ge mande gunowoku ngu, nooreno etoyi, ingowero mayero, ge sobogeroro, nga oorootetoku nga! Koniliyasndo ngundiro eyingo.

Pitando Koniliyasro Yano Mande Wesiyoro Eyingo

³⁴ Arisa, Pita damoni yero, mande ero eyingo. Hamoo oorengo, ataga no muri nenengo ingooteno. Anutdo oni mera bidodomo onino muri guranangge teyunoote. ³⁵ Anutdo mera bidodomo oni sowe enengo yemboongerero, muri gome nenengo oorengo tero ngu, asa, Anutro

newendemo mesarango tetenggoku, nguro gome ingoote. ³⁶ Ye ingootenggo. Anutdo nga mandega nga yeni, Iserel oni nooreno ombuwo. Ngu ngandiro. Ene Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, oni simoo bare etuyeroote. Nguno ngu, ene Yisas Krayisno ngu, ene noore yoyeni, Anutya nowoondonani gobooro siyeyingo oorooteto. Yisasdo nangge oni simoo bare bidodoboro Simburi. ³⁷ Yengombo ingootenggoku ngu, kuri Yondo sono kundingiyimboro mande wesiyoro eyingo. Ngu narunggano nguno, Galili merako damoni yero, ngunonggo oororo, Yudiya mera ngu bidodomo oorowuyingo. ³⁸ Nga mandega nga, ngu Yisas Nasaret oningga nguro mandeni Anutdo ene rogo tero, Yuka Kundingiyimbo ko yanggangoni urungga, ene inowo. Nguno ngu, Yisas endeni endeni oororo, oni simoo bare hoorooweyerowo. Anut eneya oodoni, ngunonggo oni simoo bare Setando yomburiyeroro oodoni, ngu yomosiyerootoni, mete teyingo. ³⁹ Noore ngu Yisasro koni oo bidodo tewoku, Yuda ende bidodomo Yerusalemno nguya tetoni kenowooto. Ene mundi onindo ngu oningga ngu yoro, de sanganimu sanggawero utoyi kumooyingo. ⁴⁰ Ene sa naru kabusayiga nguno, Anutdo ko yokutuwootoni, keta ootoogetoni, yoro, tunoo endesina yeyingo. ⁴¹ Merenonggo ootoogewoku, ngu naruno, oni simoo bare bidodo doongeyemo ma yeni tunooteyingo. Kini, oni bodagano nangge Anutdo kuri rogo tewoku, tunootetoni kenoyingo. Ngu naruno, noore ene kenoro, oo nero, sono nero, oo ngu tewooto. ⁴² Ene noore mamana mande yunoro eyingo. Ye komo noro mandene oni simoo bareno nenengo wesiyoya, ngandiya eyi. Anutdo ngu oni Yisasga ngu nangge rogo tetoni, ngundo oni simoo bare keta oorootenggoku, kumooyingomu nguya, wirikoyerowa, ero eyingo. ⁴³ Anutro ingondudu eyingo

oni bidodo, ngu oningga nguro mandeni wesiyoro eyingo. Yisas ko tewoku, ngundiro nguro, oni simoo bare bidodo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, asa, Anutdo enengo weti mbumbuwaye hamoo andangero, wongooni utoni kabeteyunowa, ero eyingo.

⁴⁴ Pita ngu mande ngu ewoodoni, ngu naruno nangge, Yuka Kundingiyi, ngundo oni Anutro mande ingoyingomuku ngu bidodomo ombuyingo. ⁴⁵ Yo, Yuda oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu Pitadodo mayewonggoku, ngundo Yuka Kundingiyi oni sowe gidaregano nguya soweyootoni, nguro ngundiro kenoro ngu, enengo ingonduduno soriyokoyingo urungga tero, eyingo. ⁴⁶ Ene ingootoyi, Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi keta yunootoni, ngunonggo Anut bingami okooyingo. Ngundiro tero etoyi, Pitando eyingo. ⁴⁷ Onendo nga oni ngano sono kundingiyi ngu siribo yeyunowa? Ndatero nguro, ene Yuka Kundingiyi ngu nooreno ngundiro yootenggo, ero eyingo. ⁴⁸ Ngundiro ero, Pitando Yuda oniku mande yunoro eyingo. Ye komo Yisas Krayis oowooyimo sono kundingiyi Koniliyas, ko, enengo keyimo oni ngadodo sono kundingiyimbo sonoyeroyi, ero eyingo. Ngundiro sono kundingiyi gimumukootoyi ngu, asa, Koniliyas, garodo Pita sumoo inoro, ero eyingo. Ge komo nooreya ngano naru gidarega oodegago, noore Anutro mande gome etuyeroyagogo toonge, ero eyingo.

11

Pitando Enengo Koni Tewoku, Nguro Yerusalemno Oni Simoo Bareno Eyingo

¹ Aposel oni, ko, enengo oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yudiya mera bidodomo oorooteng-goku ngu, ngandiro ingoyingo. Oni sowe gidarega Yuda

oni kini nguya, Anutro mande kuri yoro, ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. Ero ingoyingo. ² Ngundiro nguro, Pita Yerusalem endemo oorowuyingo. Yuda oni, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Pita kenoro ngu, boguwooro mande sanggawero eyingo. ³ Ge kuri oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro yano uro, nguya oo newonggoku ngu! Ero eyingo.

⁴ Ngundiro etoyi, Pitando ingoro, oo bidodo eneno tunootetoni tewoku, ngu bidodo wesiyoro ewo. ⁵ No Yopa endemo oode, ngunonggo yemboongeroruwono. Ngundiro tetoowe, noro ingondudune yowoorengootoni, oo gura gabono ombutoni, ngundiro kenowono. Ngu ooga ngu kumba urungga ngundiro, mundumi ngu namoraya. Ngu sambononggo yeni, ememangge ememangge uro, no doongenemo ombutoni kenowono. ⁶ Nondo kumba newendemo gome gome doongetero kenowonoku, ngu nusako mera ngano oruwonggo. Nguno nusako diguno sire, kinikunare, nggunde, nu oo guradiro guradiro oruwonggo. Ngu oo ngu, nondo bidodo kenoro ingoweroyimboro. ⁷ Ngundiro kenootowe, Anutdo noya eyingo. Pita, ge ootoogeya, nusako ngu gura sanggaweya, utoya, kaya ne! Ero eyingo. ⁸ Ngundiro etoni, nondo gumi ewono. Oo Bidodo Simburi Simbune hamoo oorengo, no ma! Nusako nga ngu sugabododo biyomi, no kuri ngundiro ngu gura ma neyingo. Ngundiro nguro, no ma newano, ero eyingo. ⁹ No ngundiro etowe, ene ngu manggowooga sambononggo ko omburo ewokungga, ngundo tambu erayayigaku, ero eyingo. Oo bidodo Anutdo yeyingomu, ngu gome metemi nangge. Nguro ngu, gedo komo ngu oo ngu sugabododo, ero ma ewero. Anutdo ngundiro eyingo. ¹⁰ Ngundiro etoni, Pita mande kuri ewoku ngundiro ko eyingo. Ngundiro tambu kabusayigaku Anutdo emukoro ngu, asa, ooku bidodo woosootoni, sambono ko

ooreyingo. ¹¹ Kumba woosootoni, ooretoni, ngu naruno nangge, oni kabusa noore oruwootoku yanggano nguno mayeyingo. Oni gura Sisariyano oorooteku, ngundo sureyerooni, nono mayeyingo. ¹² Ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo nono ewo. Ge nga oni ngaya oorowuyil! Ge ingondudu buribari urungga ma ingowero. Ngundiro etoni, nguro oni dobookurine kandegura gidemboro guranangge ngu noya yade yade oororo, noore Koniliasndo ya newendemo uwootowo. ¹³ Noore utooye, Koniliasndo nooreno eyingo. Engel oningga noro yano omburo, dikatoni, kenowonoku nguro mande etoni, nondo ingowono. Engeldo nono mande ero ngundiro ewo. Ge oni sureyerootooga, Yopa endemo ooroya, Sayimonno etoyiga ombuni. Ene oowooyi gura Pita ngu. ¹⁴ Enendo mande gidarega etoni ingowa. Ngu mandega nguno ngu Anutdo gengo weti mbumbuwa andangero, yomosinggeroro, ngunonggo gengo yano oni ngu nguya bidodo ko yoyootoni, nguro mande ngundiro etuyerowa. Ngu Engel oningga ngundo ngundiro ewo. ¹⁵ Arisa, no mande damoni yero, ewootoowe, Yuka Kundingiyi eneno ombuyingo. Koretero nooreno ombuyingo, ngundiro oorengo eneno nguya ombuyingo. ¹⁶ No Oo Bidodo Simburi nguro mande ngu ko ingoyingo, ero eworo. Yondo ngu sonombo oni simoo bare sonoyeroyingo, ene ye ngu Yuka Kundingiyimbo sonoyerowa. Etoni, Pita mande gura eyingo. ¹⁷ Ene kuri noore Yisas Krayis Oo Bidodo Simburi nguro nowoondonanimoo hamoo teyingo, nguro Anutdo sumange urungga yunowo. Ngundiro nangge, Anutdo ene nguya sumange yunowo. Nguro ndawu oninggado ene komo Anutro mandeni, ngu owero yokowa? Oni gurado mete Anutro mandeni ma gosiyowa. Hamoo oorengo kini. Pitando ngundiro eyingo.

¹⁸ Ene Pitaro mande ngu ingoro ngu, ene ngu man-

dega ngu yokoro, ene Anut bingami okooro, ero eyingo. Ngu naruno, ene ngandiro ingoyingo, Anutdo oni sowe gidaregaro nowoondoye nguya yowoorengoro, ene mete mande keta nguya yunootoni oruwanggo. Ngundiro ero ingoyingo.

Andiyok Oni Yisasro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Oni Simoo Bare Ngu Keta Tunooteyingo

¹⁹ Kuri Stiwen ureyi kumootoni, nguno ngu, Yisasro keyimo oni ngu kowuri urungga tunooteyingo. Nguro oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo gidarega songo songo samukoyingo. Saro, oororo, Pinisiya mera, Sayiparas meradoni, Andiyok ende nguno ko teyingo. Ene Anutro mande ngu oni sowe songo Yuda oni kini, nguno ma wesiyoro eyingo. Kini, ene Yuda onino nangge Anutro mande wesiyoro eyingo. ²⁰ Ene oni gidarega ene kewooroyemo ngu Sayiparas meradonimonggo, ko, Sayirin endemonggo, ngundo Andiyok endemo oororo, Girik oni mande yunoyingo. Ene Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro eyingo. ²¹ Wesiyoro etoyi, Oo Bidodo Simburi nguro yanggangoni eneya oruwo. Ngundiro nguro, oni simoo bare oowooyingga Yisasro nowoondoye yowoorengoro, Oo Bidodo Simburi nguro nowoondoyemo hamoo teyingo.

²² Ngundiro tetoyi, Yerusalemno Yisasro keyimo oni simoo bare mande ngu ingoro, ene Banabas sureyootoyi, Andiyok oorowuyingo. ²³ Banabas Andiyok oororo, yeyootoni, Anutro sumange eneya oodoni, yeyoro, oni oni tero, oni simoo bare bidodo ingonduduye samangoro mande yunoyingo. Ye komo nowoondoye ingonduduye bidodomo yeya, ene komo Oo Bidodo Simburi enengo mandeni nangge keyoyi, ero mande yunoyingo. ²⁴ Banabas ngu oni gome Yuka Kundingiyi, ko, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo muri, ngu enengo

newendemo uro, angero, yanggango oruwo. Nguro ngu, simoo bare urungga oorengo Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, Oo Bidodo Simburi nguno ombuyingo.

²⁵ Arisa, ngu naruno, Banabas ngu Tarsas endemo uro, Sol erewewero oorowuyingo. ²⁶ Banabas Sol erewero, kenoro, yoro, Andiyok endemo ko oorowuyingo. Dagoma gura ngu bidodomo, Sol Banabasya Andiyok nguno ootooro, Anutro oni simoo bare mande yunoro, etuye-rootori oruwonggo. Yo, hamoo, ene oni simoo bare urungga oorengo Anutro mande yunoyingo. Andiyok nguno ngu, Yisasro kirikiri onindo oowooyi ngu Kristen oni koretero, ero eyingo.

²⁷ Ngu naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gidarega Yerusalemnonggo ootoogero, ende yokoro, Andiyok nguno oorowuyingo. ²⁸ Oni gura kewooroyemo oruwoku, ngu oowooyi Agabas. Ene dikaro, Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo etoni, ero eyingo. Oodoro kumooyingo naru urungga Iserel mera bidodomo, ko, endeni endeni mera bidodomo nguya omburo tunootewa. ²⁹ Ngu mande ewoku ngu ingoro, nguro Yisas keyimo oni simoo bare ene beye yeyi, Yudiya merako Yisasro keyimo dobookuriye hoorooweyeroweroyimboru soweyowero mande guranangge, ero gosiyoyingo. Ngundiro teweroyimboru, Yisasro kirikiri oni songo songo beye enengomo oodoni, ngunonggo wesoowooro, gumi ngu kongga ngu tewero, ero eyingo. ³⁰ Ene ngundiro tetoyi, Banabas Sol eragado beye ngu yoro, Yisasro keyimo oni nguro tabango onino yunoweroyimboru Yerusalemno oorowuyingo. Kootuyisina, ngu mande Agabas ewoku, ngu Rom merako sobosobo oni koreteyingo, Kolootiyas, enengo naruno, mande ewoku, ngu engge tunootewo.

12

Herodndo Yemus Ureni Kumootoni, Pita Yoro, Ya Biyomimo Yeyingo

¹ Ngu naruno, Iserel mera sobosobo koreteyingo oni oowooyi Herod, ngundo Anutro Yisas keyimo oni simoo bare gidarega yutoro, yomburibariyeroro, ya biyomimo yoyeyingo. ² Ene Yemus, Yon koneyo, ureni kumooyingo. Ene dugebo doongooni kumooyingo. ³ Ene ngundiro tetoni, Yuda oni yeyoro, nguro gome ingootoyi, nguro Herod ene Pita nguya yoro, ya biyomimo yeyingo. Ene ngu muringga ngu Yuda oni Oo Manongoyingo Yis Kini Kingo Kayingo Kundingiyi Naruno (Enengo Pasowa Naruwo) nguno teyingo. ⁴ Ngu naruno, ene Pita dowooro, ya biyomimo yero, me oni wata namoraya kandeyemo yeyingo. Ngu me oni watangga guranangge nanggega, nguno me oni namorayayi ko tero oruwonggo. Ngundo ngu Pita sobowooyi ero nguno yeyingo. Herodndo ngandiro ingondudu teyingo. Pasowa naruwo kinite-toningga ngu, Pitaro mandeni Yuda oni simoo bare doongeyemo wirikoro, Pita ureyi kumoowa, ero ingoyingo. ⁵ Ngundiro nguro, Pita ya biyomimo oodoni, me onindo nguno sobowooyingo. Ene Yisasro keyimo oni simoo baredo ngu yowuruwooro, Pitaro Anutno yanggango oorengo yemboongeyingo. Anutdo Pita gome sobowooni, ero nguro yemboongeyingo.

Anutro Sambono Oni Engel, Ngundo Pita Ya Biyomimonggo Andangeyingo

⁶ Herod ene Pita yoro, tabango onino Koot mandeno yewero ingoyingo. Ngu suwoono, Pita ene me oni eraya kewooroyarimo wereyingo. Ene ngu uto yanggango oowooyi sen, ngundo kekandeyi eraya eraya gosiyoyingo. Ene toongeweroyi kini, nguro me oni ngu yamukono

sobowooro oriyingo. ⁷ Ngu naruno nangge, Anut Oo Simburi nguro sambono oni, Engel, ngu tunooteyingo. Ngu oningga ngu tunootetoni, soru himi ya newendemo himi yeyingo. Engeldo Pita tanggeyisina dowooro, yokutuwooro eyingo. Sodedo ootooge! Ero etoni, Pita ootoogetoni, kekandeyimo utoku besero, nggorongerero, merakosorero toongeyingo. ⁸ Ngundiro tetoni, Engeldo eyingo. Pita gengo towi nengguro yoya, yemuya, waggagemo uto ngu yoya, gosiyoya, gengo kengge goweyi (Su) ngu yoya, kenggemoye! Ngundiro etoni, Pita ootoogero, Engeldo oo ewoku, ngundiro temukowooro. Ngundiro tetoni ngu, Engeldo mande gura eyingo. Gengo dogigiro nengguro yoya, teya, no keneroya, ombuga, ero etoni, ngundiro teyingo. ⁹ Pita ngu ya gumingga ngu yokoro, ene Engel keyoro, oorero, ene ngu ingoyingo. Ngu ooga Engeldo etoni, hamoo ma teyingo. Ene ngu gabono nangge kenooteno, ero ingoyingo. ¹⁰ Asa, Pita Engel eragaya oorowuyingo. Oororo, me oni watangga koreteroga ko wata kootungga nguya dagayeroyingo ngu, ene watayi kini. Eragado ya biyomi yokoro, yade yade oororo, Yerusalem oonggoo pawa nguro yamuko yanggango biyomi teyingonggakuno oorowuyingo. Ngu yamukongga ngu kuri enengombo goosoro, kurundodo oruwo. Nguro Pita eraga nguwoore ende oorero, oore gura keyoro, saro oorowuyingo. Oororo, Engelnggaku sodedomangge Pita yokoro toongeyingo.

¹¹ Ngundiro tetoni ngu, ngu naruno, Pitaro ingonduduni himi yetoni, ene ingoyingo. Yo, no ataga ingootenoku, Anut Oo Bidodo Simburi Simbune, ngundo enengo Engel soweyootoni, omburo, ngundo Herod kandeyimonggo no noyoote. Ene oo bidodo Yuda oni simoo baredo biyomi nono tewero ingondudu tewonggoku nguya, ngunonggo noyoote, ero ingoyingo.

¹² Pita ngundiro ero ingoro, Yon nemi Mariyando yano oorowuyingo. Yon ngu oowooyi gura Mak. Ngu yanggano nguno, oni simoo bare oowooyingga yowuruwooro, Anutno yemboongero, oruwonggoku Pita nguno oorowuyingo. ¹³ Oororo, Pitando yamuko endesinanggo ureyingo. Ngundiro yamuko utoni, ya nguno ko teteku bare gurado ingoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Roda, ngundo yamuko goosoowero, yamukono oorowuyingo. ¹⁴ Oororo, ngu barega, ngundo Pita manggowo ingoro, oni oni urungga tero, nguro ngu, ene yamuko ma goosooro, sodedomangge yowoorengoro, kendutero, ya newendemo uro, menno manggaru tero eyingo. Ehe! Pita endesina dikateku awe! Meno manggaru tero, ero eyingo. ¹⁵ Ngundiro etoni ngu, yano onikundo ngu barega nguya eyingo. Ge mboorombo goyoote! Ngundiro etoyi, ngu barega ngundo yanggango oorengo menno eyingo. No hamoo oorengo eteno! Pita endesina awe! Ero ko eyingo. Etoni, yano onikundo gumi eyingo. Ngu enengo Engelkundo ngu bine? Ero eyingo.

¹⁶ Ene Pitando yamuko senggedodo utoro oriyingo. Ngundiro tero oodoni, arisa, ene yamuko goosooro, Pita kenoro, soriyokoyingo. ¹⁷ Pitando kandeyi okooro eyingo. Ye ari ma tewero, ero eyingo. Arisa, Pitando ndaditero mayeteku, nguro muri wesiyoro eweroyimboru teyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo ya biyomimonggo noyoro, endesina yewoku, nguro mande wesiyoro eyingo. Ye komo, nga mande muringga ngaro, Yemusno ko do-bookurine gidaregano nguya etoyiga ingoyi. Ngundiro ero, Pita endesina ko oorero, ene ende yokoro, yade ende gurano toongeyingo.

¹⁸ Kootuyisina, sengeru ogisa ooretone ngu, me oni Pita ereweyingo. Erewero sumoo eyingo. Pita ndano? Ero erewero ma kenoyingo. ¹⁹ Herodndo ngu ingoro,

nguro ene oni sureyerooni, ngundo Pita ko erewero ma kenoyingo. Nguro ngu, Pita erewero yokoro, nguro yamukono me oni watangga Pita sobowoowonggoku ngu, wirikoyeroro, ngu onikuya sanggiri urungga tero, ngu yoyoro, yureni kumoowero mande gosiyoro eyingo. Ngundiro ero, Herod ene Yudiya ende yokoro, ene Sis-ariya endemo uro, nguno oruwo.

Herod Kumooyingo

²⁰ Herod ene Tayiya, Sayidon ende erayaga nguro oni simoo bare rongge sambu tero, nguya sanggiri urungga teyunoyingo. Ngundiro tero yokootoyi, ngu ende erayaga ngu yowuruwooro, Herodno mande yomosiyoweroyim-boro mande soweyoro ombuyingo. Herodro ya musiyomo nguro sobosobo oni oruwo. Ngu oowooyi Balastas. Ngu Tayiya Sayidon ende erayaga nguro oni, ngundo Balastas sumoo inoro, sureyootoyi, ngundo Herodno oororo mande yoonenengowa, ero eyingo. Nguno etoyi, ngundo nguro sanggirini yeni imakeni, ero nguro sumoo eyingo. Ngu oni ngu, ene Herod nguro merakononggo oowari uriyootenggoku, nguro ene siyeweroyimboru eyingo.

²¹ Arisa, naru gura Herodno yeyingo, ngu naruno nguno, Herod ene mera oo bidodo sobosobo koreteyingo nguro nengguro gome gomemu tero, omburo, oo bidodo sobosobo oniro yabano bibitero, ngunonggo mande mande urungga piru oorengo simoo bareno eyingo.

²² Mande emukootoni ngu, mandeni gome ingoro, nguro oni simoo baredo meno manggaru tero, ero eyingo. Ngu manggowooga ngu anut gura manggowo! Ngu oni mang-gowo ngundiro kini! Ero eyingo. ²³ Ngundiro etoyi, Herod ene Anut oowooyi bingamini ma eyingo. Kini, ngu enengo newendemo gosiyoro, ene yowoorengoro, Anut bingami

ma eyingo. Ngundiro tetoni, nguro sodedomangge Anutro Engel onindo omburo, Herod utoyi, goweyimo buni tunootero, ngundo songgiwi kiro sobiyootoyi, Herod kumooyingo.

²⁴ Ene Oo Bidodo Simburi nguro mandeni yanggan-gododo tero, ngundo oni simoo bare nowoondoyemo utoni, ene gome keyoyingo. Ngu mandeningga ngu urungga tunootero, ngundo endeni endeni bidodomo oorowuyingo.

²⁵ Banabas, Sol eragado, enengo kongga ngu temukoro ngu, asa, ene Yon nguya yoro, Yerusalemno ko oorowuyingo. Ngu Yonngga ngu oowooyi gura Mak.

13

Banabas, Sol Eraga, Anutro Kono Soweyeroyingo

¹ Andiyok endemo, Yisas keyimo oni simoo bare kewooroyemo Anutro ingondudu eyingo oni, ko, etuyeroyingo oni nguya nguno oruwonggo. Ngu oni ngu oowooye ngandiro: Banabas; Simiyon, ene oowooyi gura Nayisa, (ngu damoni ngundiro goweyi iriyo); Lusiyas, ngu Sayirin endemonggo oni; Maneyen ngu Herod, mera sobosobo koreteyingo oningga, nguro dobooyi; ko, Sol oningga nguya oriyingo. ² Naru gurano, Yisasro keyimo oni simoo bare Anut Oo Simburi nguno yambo mande tero, oowari oo nguya roogo tero, yemboongetoyi, ngu naruno, Yuka Kundingiyi, ngundo eneya eyingo. Ye komo Banabas, Sol, eraga, noro ko nangge teri, ero rogoyeroyingo. Yo, ene nondo ko teyi, ero negoyerowonoku, ngu nangge teyariyi, ero eyingo. ³ Arisa, Yuka Kundingiyimboro mande ingoro, ene oowari oo bidodo roogo tero, ene kundingiyi ootooro, ngunonggo ene yanggango yemboongeroro oruwonggo. Ngundiro oode yokoro ngu, asa, ene Banabas, Sol, eraga,

tabayarimo kandeye yero, Anutno yemboongero ngu, ko nguro nangge teri, ero rogoyerowonggo. Ngundiro tero, Banabas, Sol, eraga, soweyerootoyi sayingo.

Banabas, Sol, Eraga, Sayiparas Meradonimo, Mande Gome Ngu Yootunoro Eyingo

⁴ Yuka Kundingiyi ngundo soweyerootoni, Banabas, Sol eraga sayingo. Ngundiro nguro, Banabas dobooyi Sol nguya ende gura oowooyi Selusiya nguno uro, ngu sono wendeyimo nguno wanggo sanganimo ooretori, wanggobo yoyoro, Sayiparas meradonimo oorowuyingo.

⁵ Oororo, Sayiparas meradoni nguno ende gura oowooyi Salamis nguno tunooteyingo. Ngu endega nguno, Yuda oniro yowuru ya nguno uro, Anutro Mande Keta Mesarango ngu yano wesiyoro eyingo. Yon oningga ngu nguya Banabas, Sol, eraga, hoorooweyeroro, ko teyingo.

⁶ Banabas, Sol, eraga, Sayiparas meradoni, ngu bidodomo endeyoro, yade oororo, Pepos endemo uyingo. Ngu endemo nguno, Yuda oni gura kenoyingo. Ngu oningga ngu, ene gosonggi gura gura teroruwo. Ngu oningga ngu enengombo ngandiro ete. No Anutro ingondudu eyingo oni eteku ngu, ene godange ete. Ngu oningga ngu oowooyi Ba-Yisas, oowooyi gura ngu Elimas.

⁷ Ba-Yisas oningga, ngundo Gabuman mera koreteyingo oni nguro dobooyi. Koreteyingo oningga ngu oowooyi Serigiyas Polas. Enengo ingondudu ngu gome oorengo. Ene Anutro mande ingowero, nguro Banabas, Sol, eraga negoyeroyingo. ⁸ Ene Elimas gosonggidodo oningga ngu, oowooyi Girik mandeno ngu damoni ngandiro: ngu gosonggi oni. Ngu oningga, ngundo Banabas, Sol, eragado, Anutro mande wesiyoro etori, enendo tootoongoro gosiyoweroyimboro. Ngundiro tetoni, nguro ene mera oo sobosobo koreteyingongga, ngundo Anutro mande ingoro, newende nguno ma yewero, ero

ingoro gosiyoyingo. ⁹ Asa, Sol, oowooyi gura ngu Pol, ngundo Yuka Kundingiyi urungga bidodomonggo Elimas gome gome kenondadangero, manggaruwooro eyingo. ¹⁰ Ge Setan nangoni! Ge muri gome mesarangomboro sanggiri teteku ngu, gengo muringge ngu biyomi, ko, gengo godangenge oo biyomingge, ngundo nowoondogemo urungga oorote! Ngundo Oo Bidodo Simburiboro oore muri gome ngu yomburiyerorote! Gengo muri biyomingga, ngu ma yokowa, bine? ¹¹ Arisa, ingo! Ataga, Oo Bidodo Simburi enengombo gurewa! Gutoro doongenge ukingowa! Ataga, ge sa ma kenowa! Ge ngundiro oode, naru gidarega yokowa, ero eyingo.

Polndo ngundiro etoni, sodedomangge goboore wooro iriyo gura tunootero, ngundo Elimas doongeyi ukingoyingo. Ngundiro ukingootoni, mera ma kenoyingo. Mera ma kenoweroyi tero, nguro ene oni ewewero ewewero oororo, oni gura dowooro, ingootoni, ngundo mete hooroweneroni, ero eweweyingo. ¹² Mera oo sobosobo oni urungga ngu kenoro, soriyokoro, sosorero, ene Anut Oo Bidodoboro Simburi, nguro mandeni ingoro, newendemo Anutro ingootoni, hamoo teyingo.

Banabas, Sol, Eraga, Pisidiya Merako Andiyok Ende Nguno Ko Teyingo

¹³ Polya oni endeyoyingo, ngu bidodo Pepos ende yokoro, wanggo sanganimo oorero, Pega ende, ngu Pambiliya merako oorooteku, nguno oorowuyingo. Oororo, Yondo oniku yoyokoro, enesu nangge Yerusalemno ko oorowuyingo. ¹⁴ Oorowutoni, oni songoku Pega ende yokoro, oororo, yade Andiyok ende, Pisidiya merako oorowuyingo. Ngu narungga ngu, kando naru nguro ene Yuda oniro yowuru yano uro, nguno bibiteyingo.

¹⁵ Bibitetoyi, yowuru ya nguro tabango, ngundo mana mande Anutro ingondudu eyingo oniro mande kandangeyingo. Kandangero yokootoyi, kootuyisina, Polndo enengo dobookuriyi nguya negoyeroro eyingo. Dobookurine, ye mande gura simoo bare nowoondoye yanggango teyunoweroyi moore tetoningga ngu, mete wesiyoya, etoyiga ingoyi, ero eyingo.

¹⁶ Ngundiro etoyi, asa, Polndo ootoogero, kandeyi okooro, ero eyingo. Ye Iserel oni, ye oni sowe gura gura Yuda oni kini Anutro ingoro, yambo mande teteng-goku ngu, ye ingoyi! ¹⁷ Nga Iserel oni ngaro Anutga, ngundo osisambananimo yootunoyeroro, sunggi eneno yeyingo. Ngu naruno, ene Igip merako yuto oodoyi, ene Anutdo oode, oni simoo bare oowooyingga yoyeni tunooteyingo. Kootuyisina, Anutro yanggangonimbo ko yoyootoni, Igip mera yokoro sayingo. ¹⁸ Oni kini kingo merako nguno, dagoma onibi eraya (40) nguno, Anutdo Iserel oniku enengo mandeye muriye biyomi teyingomu, nguro Anutdo newende kowuri urungga oorengo ingoyingo. ¹⁹ Anutdo Kenan merako oni simoo bare sowe kandegura gidemboro eraya (7) yomburiyeroyingo. Yomburiyeroro, meraye Iserel oni simoo bare yunoyingo. Ene ngu merangga nguno oruwonggoku, ngu dagoma urungga oorengo (450) nguno oruwonggo. ²⁰ Kootuyisina, Anutdo Iserel oni wirikoyeroweroyi oni ngu kandeyimo yetoni, ngundo Iserel simoo bare soboyeroyingo. Ene ngundiro tero oodoyi, oororo, Anutro ingondudu eyingo oni oowooyi Samuwel oningga nguro naruni ngu kiniteyingo. ²¹ Ngu naruno, Iserel simoo baredo mera oo bidodo sobosobo koreteyingo oni gura yowero, nguro Anutno sumoo, ero eyingo. Etoyi, nguro Anutdo oni gura oowooyi Kis, ngu nangoni ngu yunoyingo. Ngu Kis oningga ngu nangoni oowooyi ngu Sol. Ngu oningga

ngu, Beniyamin oningga, nguro sembeni. Sol ngundo sobosobo oruwoku ngu, dagoma onibi eraya (40) oruwo. ²² Ene Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo Sol oningga ngu andangero, Dewit yoro, ngu musiyomo yeyingo. Anutdo oni simoo bareno Dewitro, ngandiro eyingo. No Dewit Yesi nangoni kenowono. No nowoondone ngu enengo gome ingooteno. Dewitdo ngu nondo ingootenoku, ngundiro ko tewa. Anutdo ngundiro eyingo. ²³ Anutdo nguro kuri mande gosiyoyingo ngundiro tunootewo. Ngu ngandiro eyingo. Dewitdo nguro sowenimo ngu, nguno nondo Yisas yewe tunootewa, ero eyingo. Ngu oningga, ngundo ngu Iserel oni simoo bare bidodo muri biyomimonggo ngu andayeroro, ko yoyowa. Ene noore ko yoyoweroyi oni. ²⁴ Kurimi Yisas ma ombuyingomo, ngu naruno, Yondo Iserel oni simoo bare bidodomo mande wesiyoro yunoro eyingo. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi nga gimuyi, ero eyingo. ²⁵ Yon enengo koni namoko yokoweroyi naruno, ene sumoo yunoro eyingo. Ye noya ndadiro etenggo? No ngu yendo oningga sobowooro oorootenggokungga ngu kini. Ene ye ingoyi. Oni gura no keneroro, ombutekungga ngu, ene oni urungga oorengo oowooyidodo. No ngu enengo ko oni nangge.

²⁶ Ye dobookurine, Ebarahamro osisembeni, ko, ye oni sowe gidarega Anutro yambo mande tetenggoku oni, ye ingoyi! Anutdo mandega ngu nooreno soweowoku ngu ngandiro. Anutdo Yisas ngu noore ko yoyoweroyimboru soweoyingo. ²⁷ Ene oni Yerusalemno ko enengo tabango oni ngudodo, Yisas oningga nguro ene gome ma ingoro, kootu inoyingo. Ene kando naru bidodomo, Anutro ingondudu eyingo oniro mande ngu kandangero ingowonggoku, ene nowoondoyemo ma siriyooyingo. Yo, Anutro ingondudu eyingo onindo oni simoo baredo Yisas

kootu inowanggo, ero kuri eyingomu, ngu ataga engge tunooteyingo. ²⁸ Yudaro tabango onikundo ngu Yisas goweyimo biyomi guraro ureyi kumooweroyi, oo gura ma kenoyingo. Kini, ene Rom Gabuman oni, ngundo Iserel merako oo sobosobo koreteyingo oni oowooyi Payilat, nguno meno manggaru tero eyingo. Utooga kumooni! Ero eyingo. ²⁹ Ene ngundiro tero yokoro, kootuyisina, de omukondi sanganimonggo andangero yoro, mere gurano merengoowanggo. Ene Anutro ingondudu eyingo onindo mande nakangoyingo ooku bidodo temukoyingo. ³⁰ Yisas kumootoni, merengooyingomu, Anutdo ngunonggo, ene ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. ³¹ Ngundiro tetoni, oni Galili merakonggo Yisasdodo Yerusalem mayeyingomu ngu, naru oowooyingga Yisas kenoyingo. Ngu oni, ngundo Yuda oni simoo bareno nguro mande wesiyoro ewonggo. ³²⁻³³ Ene mande gura eyingo. Noorendo mande gome ngu yeno wesiyoro eteto. Ngu ooga kuri Anutdo noorengo osisambanani yunowero mande, ero gosiyoyingo. Yo, ngu ooga Anutdo ero tewero mande ero gosiyoyingomu, ngu ataga, noore enengo bugobugonimo engge tunootete. Yo, yambo Sam bukno Anutdo Yisasro ngandiro eyingo.

Ge noro nangone. No ataga oni doongeyemo wesiyoro no gengo awangge. Ero eyingo. (Sam 2:7)

³⁴ Anutdo Yisas merenonggo ko yokutuwooyingomu, ene mereno ko uro ma buwoo yeyingo. Nguro ngu, Anutro mandeno ene ngandiro eyingo.

No oo gomemu kundingiyi ye yunowanoku, kurimi no oo ngundiro Dewit inowero mande gosiyoro ewonowo. Ero eyingo. (Ayisaya 55:3)

³⁵ Ngundiro nguro, yambo Buk Sam gurado Anutya ete. Ge gengo oni kundingiyi yokootoyi, ma buwoo yewa. Ero eyingo. (Sam 16:10)

³⁶ Noore ingooteto. Dewit ene Anutdo ingooteku, ngundiro oni simoo bare kewooroyemo enengo mandeni ngu keyoro, ko teyingo. Kootuyisina, ene kumootoni, enengo osisembeni tanggeyemo merengooyingo. Ene ngu goweyi ngu buwoo yeyingo. ³⁷ Yo, Dewitro goweyi buwoo yetoni, ene ngu oningga ngu Anutdo yokutuwootoni, keta ootoogeyingongga ngu, ene ma buwoo yeyingo. ³⁸⁻³⁹ Arisa, ye dobookurine, ngu mandega ngu gome ingoyi! Noorendo mande ngandiro nguro yeno wesiyoro eteto. Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yisas ngundo, yengo weti mbumbuwa bidodo andangero, sonowooro kabeteyunoyingo. Ene Mosesro mamana mandeno, ene mete yengo weti mbumbuwa andangetoyi ngu, ene ngu ooga, ngundo Anut doongeyimo goyeni, oni nenengo ma tunootewanggo. Kini, nga Yisas oningga ngando nangge ene mete oni simoo bare bidodoboro weti mbumbuwa andangetoni, Anut doongeyimo yoyeni, ye oni nenengo gome tunootewanggo. ⁴⁰ Ngundiro nguro, mande nga yeno ombuteku ngu, ye ingonda teyi! Ngu ooga yeno ma ombuwakuro, nguro kurimi Anutro ingondudu eyingo onindo, nguro eyingo. Anutro bukno, enendo ngandiro eyingo.

⁴¹ Ye yomooyinoro, kootuyisina mande ewonggoku oni, ye ingoyi! Ye ngu ooga ingondudu urungga ingoro, nguro biyomi yewa. Nguro no yengo naruno ko gura tewanoku, ene oni gurado ngu kongga nguro yeno etoni, ye ngu ingoro, hamoo ete, ero ma ingowero. Ero eyingo. (Habakak 1:5)

⁴² Ngundiro mande emukoro ngu, Pol, Banabas eraga, endesina ooretori, oni simoo baredo eneya, ero eyingo. Andeno naru kundingiyingga nguno nguya, nga mandega nga nangge, nooreno ko wesiyoya eri, ero eyingo. ⁴³ Ene yowuru ya yokoro, endesina oorero, Yuda oni simoo bare

oowooyingga oorengo, oni sowe songoku nguya Anutro mande ingoro, nguro koyi tetenggoku oni, ngundo Banabas, Pol eraga keyeroyingo. Ngundiro keyerootoyi, eragado Anutro sumange mande ngu yanggango teya oriyi, ero ingondudu yunoyingo.

⁴⁴ Andeno, naru kundingiyimo, ngu endemo oni simoo bareku namoko bidodo, ngundo Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ingowero, yowuru yano uro yowuruwooyingo.

⁴⁵ Oni simoo bare urungga oorengo mayero, yowuruwootoyi, Yuda onindo ngu oni sowe gidarega Yuda oni oowooyingga oorengo ngu yeyoro, nowoondoyemonggo biyomi urungga ingoyingo. Nguro ngu, ene damoni yero, Pol eragaro mandeyari tootoongoro, yomburiyoro yomooyunoro, kootuyarisina nguya mande mande teyingo.

⁴⁶ Ngundiro tetoyi, nguro ngu, Pol, Banabas eragado mande yanggango oorengo manggaru tero eyingo. Hamoo, noore Anutro mande komo ye Yuda onino koretero erogogo, ene ye nga mandega nga ngu yokoro, kootu inoyingo. Kootu inoro, ye yengombo ingonduduyemo ye mete Anutya suwooyi sano keta sugi sugi oruweroyi, ngu ma yowero ingootenggo. Nguro ngu, ye ingoyi! Ataga noore yowoorengoro, oni simoo bare sowe gidaregano, Yuda oni kini nguno sawaro. ⁴⁷ Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo nooreno mande yanggango yunoro, Polro ngandiro ewo.

No ge goyetenoku ngu, ge oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro soru. Gedo ende mera bidodo nguno, oni simoo bare bidodo hoorooweyero, ero ewo. Ngundiro tetoyi, Anutdo ngu oni simoo bare ngu weti mbumbuwa andangeyunoro, ko yoyowa. Ero eyingo. (Ayisaya 49:6)

⁴⁸ Oni sowe gidarega Yudaro yowuru yano oorootenggoku, ngu mandega ngu, mandeni ingoro ngu, ene oni

oni tero eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni ngu gome oorengo! Ero eyingo. Nguro ngu, simoo bare bidodo Anutdo rogo tewoku, ngundo keta suwooyi sano oruweroyiga, ngu ooro ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo.

⁴⁹ Ngu naruno, Oo Bidodo Simburiboro mande ngu mera gidarega bidodomo oorowuyingo. ⁵⁰ Ene Yuda onindo ende nguro bare yambo mande tetenggoku oowooyedodomu, ende nguro tabango oni ururumu oowooyedodomu, ngu nguya nowoondoye yeyi, sanggiri yunootoyi, ngundo Pol, Banabas eraga yutoro, enengo ngu endega ngu yokoya sari, ero oweyingo. ⁵¹ Ngundiro tetoyi, nguro Pol, Banabas eragado ootoogero, keyarimo kukukakawu mera ngu endemo nguno yonggurumootori, merako uyingo. Simoo bare ngu enengo muri biyomiye, ngu ngundiya orini, ero nguro kumana biyomi yeyunoyingo. Ngundiro tero, eraga ootoogero, Ayikoniyam ende oorowuyingo. ⁵² Yisasro ko oni simoo bare ngu, ene Yuka Kundingiyimbo nowoondoyemo yanggango oorengo uro, angetoni, ene ngunonggo oni oni urungga oorengo teyingo.

14

Banabas, Pol Eraga, Ayikoniyam Endemo Ko Teyingo

¹ Ayikoniyam endemo nguya, ene Anutro mande wesiyoro, ngundiro teyingo. Banabas, Pol eraga, enengo muriyari ngundiro teteriku, ngu Yuda oniro yowuru yano uro, nguno Yisasro mande wesiyoro eyingo. Erayaga ngu mande gome wesiyoro etori, nguro Yuda oni simoo bare, ko, oni simoo bare sowe gidarega oowooyingga oorengo nguya mandeyari ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. ² Ene Yuda oni gidare ngu nowoondoyemo mande ngu ingootoyi, hamoo ma teyingo. Nguro

ngu, ene oni sowe gidarega nowoondoye yokutuwoorootoyi, nguro ene oni erayaga nowoondoye sanggiri tero, mundi teyingo. ³ Banabas, Pol eraga, Ayikoniyamno naru pirungga nguno oriyingo. Erayaga ngu Oo Bidodo Simburi nguro mandeni wesiyoro ewero, yanggango yeyingo. Oo Bidodo Simburi ngundo, erayaga ngu kandeyari yeni, yanggangododo tetoni, ngundo ko muri songo oorengo onindo ma teweroyimu ngu tero, ene oni simoo bare etuyerowo. Oo Bidodo Simburi nguro sumangeni ko mandeni ngu hamoo oorengo, ero ngundiro etuyeroyingo. ⁴ Ene ngu endemo oni simoo bare ngu wesoowooro, wata gura gura teyingo. Wata gura Yuda oniya siyeyingo. Wata gura Yisasro soweyeroyingo Aposel oni erayagakuya siyeyingo.

⁵ Ngundiro tetoyi, kootuyisina, oni sowe gidarega, Yuda onidodo, ko enengo tabango oni nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, ngudodo ootoogero, yowuruwooro, mande ero gosiyoro, Pol, Banabas eraga, biyomi teyunowero ingoyingo. Nguro ngu, ene digi yoro, oorongooro, yureyi kumoowero, ero ingoyingo. ⁶ Mande ngundiro gosiyootoyi, ene Banabas, Pol eraga, ngu ingoro, nguro sodedomangge ene saro, yade oororo, Layikoniya, merako nguno Listara, Debi ende erayaga, ko, ngu tanggeyimo ende nguno nguya sayingo. ⁷ Saro, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu ende nguno koyi tero, wesiyoro eyingo.

Banabas, Pol Eraga, Listara Endemo Ko Teyingo

⁸ Ngu naruno nguno, Listara endemo, oni gura bibitero oruwoku, ene keyi ngu yanggango kini. Ene kurimi nemimbo keyi biyomi ngundiro bisiyoyingo. Ngu oningga ngu keyimbo bodaga ma endeyoyingo. ⁹ Polndo mande etoni, ngu oni keyi biyominggakundo Polro mandeni gome ingoro oruwo. Ngundiro ingootoni, Polndo

gome gome kenondadangero, ingowoku, ene newen-
demo hamoo, ngundo ngu ene metemi teweroyi, ngu
kenoyingo. ¹⁰ Ngundiro nguro, Polndo mande eneno
meno eyingo. Ge ootoogeya, kenggebo nenengo dika! Ero
etoni, oninggaku ngundiro ingoro, arisa, sodedomangge
ene parero oorero, kewoongoro oorowuyingo. ¹¹ Ene
ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare urungga oorengo
ngu ooga Polndo teteku, ngu kenoro ngu, Layikoniya
mandenonggo meno manggaru tero eyingo. Anut, garo
oni ngundiro tunootero, nooreno ombutenggoku ngul!
Meno ero eyingo. ¹² Banabas anut gura oowooyi Sus,
ero, ko, Pol ngu anut gura, oowooyi Hermis eyingo.
Ngundiro oowooyi etoyi, ndawugaro nguro, Polndo ngu
keyi biyomingga nguya ootooge, ero etoni, nguro ene
Polya anut Hermis eyingo. ¹³ Susro kootu ya, ngu ende
ngu dabemisina oruwo. Ngu yowuru yangga nguro Susro
wooro yeyingo oningga, ngundo Bulmakawu urumoni
gura yoro, irosara utono gosiyoyingomu yoro, omburo,
sisi pawa yamukono ombuyingo. Ngundiro tetoyi, ende
nguro oni simoo bare ngu bidodo yowuruwooro, Banabas,
Pol eragano, wooro yewero, ero teyingo.

¹⁴ Ene ngundiro tetoyi ngu, Aposel oni erayaga, ngu
Banabas, Pol, mande ngu ingoro ngu, arisa, enengo neng-
guroyari dowooro, oomboongeweroyi tero, kendutero,
simoo bare kewooroyemo oororo, manggaru tero eyingo.
¹⁵ Ye oni simoo bare, ndadiro nguro, ye ngundiro
tetenggo? Noore ngu oni oorengo, noore ye ngundiro!
Ngu hamoo noore oni nangge! Noore omburo, Mande
Keta Mesarango ngu wesiyoro, yeno ero, nguro ye ngu
ingoro, muri biyomi ngu yokoya, ye yowoorengoya,
nowoondoye Anutno yeya, nguno keta oriyi. Anut
ngundo sambo, mera, wendeyi, nguya yeyingo. Ngano
oo oorootenggoku, ngu bidodo nguya yeyingo. ¹⁶ Hamoo,

kurimi ngu oni simoo bare mera bidodomo yoyokootoyi, enengo muriye biyomimo endeyoro oruwonggo. ¹⁷ Ene Anut doongeyimo, oo ngu bidodo ma kombiteyingo. Kini, ene oo gomemu nooreno teteku, nguro noore tunoo oorengo etuyerooteku, ene Anut gome. Ene sambono oode, ngunonggo sono midugu yeni, yeno omburo, ngundo tetoni, oowari urungga gome oorete. Enendo oowari gome noore yunoro, ngunonggo ye nowoondoye yeni, oni oni tete, ero eyingo. ¹⁸ Banabas, Pol eragado, ngu mandega ngu eyingo. Ene erayaga ngu oni simoo baredo wooro yewero tewonggoku ngu yokoyi, ero, ko yanggango teyingo. Nguno ngu, ye komo noore eragano, wooro ma yewero, ero eyingo.

Onikundo Digi Yoro, Pol Ureyingo

¹⁹ Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega nguro ende erayaga ngu Andiyokno Ayikoniyamno, ngu Listara endemo mayero, endemo oni simoo bare nowoondoye yokutuwooro ganaganayerowonggo. Ngundiro ganaganayerootoyi, nguro endemo oni ngu sanggiri urungga tero, ene digi yoro, ngundo Pol ureyi kumooyingo. Pol bingo woosoro, endesina oorero, nguno yeyingo. Oni Pol urewonggoku, ngundo ngu Pol kumoowo, ero ingoyingo. ²⁰ Ene Yisasro keyimo oni simoo bare mayero, Pol bingonggaku pawangoro oruwonggo. Oodoyi, Pol ko ootoogero, ende newendesina ko uro wereyingo. Sengetoni, dobooyi Banabasya, Debi endemo oorowuyingo.

²¹ Ngu Debi endega nguno, ene mande gome ngu wesiyoro eyingo. Nguno simoo bare urungga koyi tetori, ene Yisasro ko oni tunooteyingo. Kootuyisina, ene Listara, Ayikoniyam, Andiyok endemo ko oorowuyingo.

²² Nguno Yisasro keyimo oni simoo bare nowoondoye

yanggango teyunoro, mande eyingo. Ene mande yanggango ero eyingo. Ye komo nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango orini. Noore Anutro endega enengombo oni simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uwero ngu, asa, koretero ngu, noore komo merako ngano kowuri urungga koorowoorogogo uwato, ero eyingo. ²³ Ende ngu bidodomo, Pol, Banabas, eragado, ngu oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango yunoro, ngu rogo tetori, ngu oni, ngundo tabango tunooteyingo. Ngundiro tetoyi, oni simoo bare ene oowari yokoro, kundingiyi tero, yemboongero nangge ootooro, ngunonggo tabango oniku ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu kandeyemo yero, ndawugaro nguro, ene nguno nowoondoyemo hamoo tewonggoku nguro.

Banabas, Pol Eraga, Ene Andiyok Ko Oorowuyingo

²⁴ Kootuyisina, Banabas, Pol eraga, Pisidiya mera kewooro oororo, Pambiliya merako tunooteyingo. ²⁵ Eragado oororo, Pega endemo mande wesiyoro ero yokoro, ene kootuyisina, erayaga ngu Ateliya ende wendeyino nguno uyingo. ²⁶ Ngundiro uro, Ateliya endemonggo ngu wanggono ooretori, wanggobo yoyoro, Andiyok endemo ko urooreyingo. Kuri ngu endemo Yisasro keyimo oni simoo bare, ngundo erayaga ngu Anutro sumangeni nguno nangge ko teri, ero rogoyerooyingo. Erayaga ko ngu teri, ero rogoyerooyi, ene ko ngu temukoyingo.

²⁷ Banabas, Pol eraga, Andiyok endemo mayero ngu, Yisasro keyimo simoo bare yowuruyero, ko teworiku nguro mandeni oo bidodo wesiyoro, ero eyingo. Ene oo bidodo Anutdo eneya tero tewonggoku, ngu bidodo

eyingo. Anutdo oni simoo bare sowe songomboro yamuko goosootoni, ene nguya nowoondoyemo hamoo teyingo. ²⁸ Ngundiro ero, eraga, Yisasro keyimo oniya naru urungga nguno oriyingo.

15

Aposel Anutro Ko Nguro Yowuru Urungga Yerusalemno Tunootewo

¹ Ene Yuda oni gidaregado, ngu Yudiya mera yokoro ngu, Andiyok endemo mayero, Yisasro keyimo oni simoo bareno mande mande etuyeroro, ero eyingo. Ye Mosesro mande muri ngu ma keyoro, moondeye ma yomosiyooyoi ngu, arisa, Anutdo ye ma yoyowa. Ngundiro nguro, ye komo Mosesndo muringga ngu keyoyi, ero eyingo. ² Ngundiro mande etuyeroro, etoyi, Pol, Banabas eraga, mande ngu ingoro, arisa, ene sanggiri urungga ngu oni nguya tetori, ngu oni nguya ronggesambi urungga teyingo. Ngundiro tetoyi, asa, Yisasro keyimo oni simoo baredo Pol, Banabas eraga, ko, ngu merako oni gidarega nguya sureyerooyoi, Yerusalem nguno ngu, mandega ngu, Yisasro Aposel oni, ko tabango oni ururu ngudodo yomosiyoowero oorowuyingo.

³ Nguro simoo baredo ngundiro soweerooyoi, saro, oororo, Pinisiya mera, Sameriya mera ngu ende erayaga ngu kewoorokuri oororo uyingo. Yade oororo, Yisasro keyimo oni ngu oo teworiku, nguro Anutdo oni sowe gidarega nowoondoye yowoorengootoni, ene nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro etori, Yisasro keyimo oni nowoondoyemo ingoro, nguro ene oni oni teyingo.

⁴ Pol, Banabas, eraga oororo, Yerusalemno tunooteyingo. Yerusalemno Yisas keyimo simoo bare, Yisasro Aposel oni, tabango oni, ngundo yeyoro kambayeroyingo. Pol, Banabas eragado, Anutdodo

ko teworiku, nguro mande bidodo yootunoro eyingo. ⁵ Ngundiro etori, ngu naruno, Parisi oni gidarega ngu Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngundo ootoogero, Pol Banabas eraga goweyarimo mande sanggawero etenggo. Ye komo oni sowe gidaregaro moondeye yomosiyerootoyiga, ene komo Mosesro mamana mande ngu keyoyi! Eyingo. ⁶ Ngundiro etoyi, arisa, Yisasro Aposel oni, tabango onidodo yowuruwooro, ngu mandega ngu yomosiyowero eyingo. ⁷ Ene mande mande urungga ero, mande piru woosooyingo. Ngundiro tetoyi, Pitando ootoogero eyingo. Yisasro keyimo dobookurine, ye ingootenggo! Anutdo kuri ko nga bayetero, noore yunowo. Ene no yootunonerowoku ngu, no mande gome ngu nangge etoowe, nguro oni sowe gidarega ngu mande ingoro, nowoondoye yowoorengoro, hamoo tewanggo. ⁸ Anutdo ngu oni bidodoboro nowoondoye kenoro ingoote. Ene garo etuyerero, ene newendemo metemi ingooteku, nguro ene Yuka Kundingiyi ene yunoote. Noore yunowoku ngundiro. ⁹ Anutdo muri gura noore yunoro, muri guradiro gura ene ma yunoote. Kini, ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ene nowoondoye yeni sarayi mete tetoyi, nooreno nguya ngundiro teyingo. ¹⁰ Ngundiro nguro, ye ngundiro tetoyi, nguro Anutdo ye gumi ogingo yeyunowa, bine? Ye ngu oo kowuringga, ngundo Yisasro keyimo simoo bare bungeye ma gosiyowero. Kurimi osisambanani noore nguya ngu kowuringga ngu koorowooweroyi, ngu ereremo kini. ¹¹ Kini, ene noore ngu nowoondonanimu hamoo tetoni, hamoo ingowato. Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisasro sumangeningga, ngundo nangge noorengo bidodo yoyowoku ngu! Ngundiro nangge, ngu oni nguya yoyowaku ngu! Ero eyingo.

¹² Pitando mande ngundiro emukootoni, yowuru ngundo mande gome ingoro, ene neneteyingo. Ngu naruno, Pol, Banabas eragado, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tewori; ngu Anutro sumangeyi mande, Anutdo ene kandeyarimo tetoni, simoo bare sowe gidarega kewooroyemo, mande oo teworiku ngu nangge etori, ene sodeyero ingoyingo.

¹³ Eragado mande ero yokootori, asa, Yemusdo eyingo. Yari dobookurine, yari noro mande nga ingoril ¹⁴ Sayimondo yarino kuri ewoku ngu, koretero Anutdo oni sowe songomo omburo, ene ngu kewooroyemo enengo simoo bare nenengomu yoyoyingo. ¹⁵ Yo, Anutdo oni sowe gidarega ngu kewooroyemo, ene gidarega Anutno nowoondoyemo hamoo teyi, ero negoyerowoku, ngu nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu mandega ngu ingondudu eyingo oni, ngundo nakangoro, Anutdo simoo bare soboyerowaku, ngu Dewitdo kuri soboyeroyingo ngundiro. Ene oo nguro ngundiro nakangoyingo.

¹⁶ Oo Bidodo Simburi, ngundo ewo. Kootuyisina, no ko ombuwano. Ngu naruno, Dewitro yangga ngu kuri tookeyingo. Ngu nondo ngu ko yewano. Ngu yangga nguro oo biyomi yeyingo. Ngu nondo ko yomosiyootoowe, mete tewa. ¹⁷ Ngundiro nguro, simoo bare bidodo, ene mete Anut Oo Simburi erewero kenowanggo. Oni sowe gidarega nga ngu, nondo noro oni oorengo ero, sunggi yewonoku, ngundo nguya ereweneroro neyowanggo. ¹⁸ Kurimi oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo nga mandega nga tunoo oorengo eyingo. Enengombo ataga nguya ngundiro, ero eyingo. Ngundiro ero nakangoyingo. (Emos 9:11-12)

¹⁹ Ngundiro nguro, noro ingondudune ngandiro: oni sowe gidarega nowoondoye yowoorengoro, Anutno nowoondoye yetoyi ngu, nguro noore ko kowuri gura eneno ma yunowato. ²⁰ Kini, noore komo so uyi nakangoro yunowato. Ngu so uyiga nguno ngandiro nakangowero. Ene oowari gura gura mbooroyi ngu ko wooro yeweroyimboro, anut godange nguno ngu ma newanggo. Ene kameyi bareyi yomburiyoweroyi muri ngu yokoyi. Nusako onindo utombo bungeyi gosiyootoyi, kumooyingomu, ngu ma newero. Oo sidudodo nguya ma newero. ²¹ Noore ingooteto. Kurimimonggo omburo ataga nga, roogo mande namoraya Mosesro mamana mandeno oorooteku, ngu endeni endeni nga bidodomo wesiyoro eyingo. Kundingiyi naruno, Yudaro yowuru ya bidodomo ngu, Mosesro mande ngundiro ngu kandangero ingootenggo, ero eyingo.

Ene So Uyi Nakangoro Oni Sowe Gidarega Yunoyingo

²² Ngu naruno, Yisasro Aposel oni, tabango oni, Yisas keyimo oniku bidodo mande guranangge ero, ene oni eraya, ko, enengo oni gidarega nguya sureyerowero, eyingo. Ngu oni erayaga ngu, Yudas ngu oowooyi gura ngu Banabas ko oni gura oowooyi Sayilas. Ngu oni erayaga ngu, Yisasro keyimo oni simoo barero oni tabango oriyingo. Oni erayagado ene nguya Andiyok endemo Pol, Banabas, erayaga oorowuyingo. ²³ Ngu oni erayaga ngu, kandeyarimo ngu so uyiga ngu yero, mande ero nakangowoku, ngu ngandiro. Noore Yisasro kirikiri oniya, tabango oni, noore yengo dobookuriye, noore nga so uyiga nga, ye Yisasro keyimo oni sowe gidareganonggo, nguro nakan-goyingo. Ye Andiyokno, Siriyano, Silisiyano oorooteng-goku, ngu bidodo okeyi, ero soweyeroyingo. ²⁴ Noore kuri ingowooto. Noorengo oni gidarega yeno oororo, ye

ganaganayeroro, yengo ingonduduye yomburiyowonggo. Ngu oni ngu noorendo yeno ngundiya teyi, ero ma sureyeroyingo. ²⁵ Ngundiro nguro, noore mande ngu ingoro, noore mande guranangge, ero gosiyoro, nowoon-donani nguya guranangge yero, dobookurinani eraya sureyerootooye, ko, dobookurinani eraya noore enengo gome ingootetoku, Pol, Banabas nguya oorowutenggoku ngu! ²⁶ Pol, Banabas eraga, enengo keta oruweroiyiga ngu yokoweroyimboru ma sosorero, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro nangge oowooyi bingami okooyingo. ²⁷ Arisa, noore Yudas, Sayilasya sureyerootooye oorowuteri. Ene manggoyarimbo nga so uyino mandega nga, yeyunoro ewari. ²⁸⁻²⁹ Yuka Kundingiyi nooreya oodoni, ngunonggo noore mande ero gosiyoro, yeno etetoku, ngu ngandiro. Noore kowuri gura ye ma yunowato. Mande etetoku, ngu nangge teyi! Ngu ngandiro: anut godange nguno yemboongero oowari katenggoku, ngu ye ma newero. Ye sidudaro ma newero. Ye onindo nusako bungeyi gosiyootoyi kumooteku, ngu ma newero. Ye kameyi bareyi yomburiyoweroyi muringga ngu dagayi. Ye ingonda tero, ngu muri biyomi ngu dagaro ngu, ngu gome oorengo. Okeyiyo, ye komo gome oriyi. Ngundiro nakangoro soweyoyingo.

³⁰ Ngundiro tero, arisa, ene Yisasro keyimo onindo sureyerootoyi, ene Andiyok endemo oorowuyingo. Nguno ngu, ene Yisasro simoo bare yowuruyero ngu, so uyigaku yunoyingo. ³¹ Yisasro simoo bare ngu so uyigaku ngu kandangero, ingoyingomu ngu mande gome, nguro ene oni oni teyingo. ³² Ngu naruno, Yudas, Sayilas eraga, Anutro ingondudu eyingo oni, nguro ene mande gome gome oowooyingga Yisasro simoo barenro ero, yanggango yunoyingo. ³³ Eraga ngu naru piru bodaga Andiyokno nguno oodori, arisa, Yisasro

simoo baredo gome ero, imakeyingomonggo sari, ero sureyeroyingo. Sureyerootoyi, Yerusalemno Yisasro Aposel oni tanggeyemo ko oorowuyingo. ³⁴ Oorowutori, ene Sayilas enengo ingondudu keyoro, ene Andiyok merako nguno oruwo.

³⁵ Ene Pol, Banabas eraga, ngu Andiyokno oriyingo. Erayaga ngu oni urungga hoorooweyerootoyi, ene oni simoo bareno Anut Oo Bidodo Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero etuyeroyingo.

Pol, Banabas Eraga, Ronggeyoro, Songo Songo Teworiyo

³⁶ Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Polndo Banabasno eyingo. Noore ko ooroya, ende bidodomo Yisasro keyimo dobookurinari yeyoya, endeyoya yowu-ruyerowooro. Kuri noore Oo Bidodo Simburi nguro mande wesiyoro, eworoku, ngundiro eneno oororo ngu, noore ngu ingowaro. Ene mete bine oorootenggo, ngundi, kini bine, ero eyingo. ³⁷ Polndo ngundiro etoni, Banabasdo ngu Yon nguya yoro, sawero ingoyingo. Yon ngu oowooyi gura ngu Mak. ³⁸ Ene Polndo mande gumi eyingo. Ngu oningga ngu, ene kuri Pambiliyano ene noorengo ko kewooronanimu ngu yoyokoro toongeyingo. Ngundiro nguro, ene nooreya saro, ko ma teyingo. Nguro ngu, noore ene yoro, ma sawato, ero eyingo. ³⁹ Etoni, ngunonggo ingonduduyari songo songo tero ronggeyoyingo. Nguno ngu, mande gosiyoro, Polndo songo toongetoni, Banabasdo Mak yoro, eneya songo sayingo. Nguro ngu, Banabas ene Mak yoro, wanggo gura sanganimu oorero, Sayiparas meradoningga nguno urooreyingo. ⁴⁰ Ngundiro tetoni, arisa, Polndo ngu Sayilas yoro, nguya saweroyi nguro Yisasro keyimo simoo baredo eneno eyingo. Noore Anutno ero yemboongeroro, Oo Bidodo Simburi nguro sumangeni yaridodo sawari, ero eyingo. ⁴¹ Etoyi, arisa, Pol ngu Siriya mera, Silisiya mera

kewoorokuri saro, Yisasro keyimo simoo bare yanggango yunoro, mande yunoyingo.

16

Timooti Ngundo Pol Sayilas Eragaya Sayingo

¹ Ngu naruno, Pol ene oororo, Debi ende, Listara endemo tunootewo. Ngu endemo nguno, Yisasro keyimo oni oowooyi Timooti oruwo. Ngu nemi Yuda bare ngu Yisasno newendemo hamoo teyingo bare. Ene enengo eweyi ngu Girik oni. ² Yisasro keyimo oni Listarano, Ayikoniyamno oorootenggoku, ngundo Timooti nguro murini wesiyoro, ero eyingo. Timooti ngu, ene oni gome metemi, ero eyingo. ³ Polndo, Timooti yoro, eneya saweroyimboro nguro gome ingowo. Ene Yuda oni ngu mera gidaresina nguno oorootenggoku, nguro Pol ene Timooti moondeyi doongooweroyi muringga, ngu tewo. Polndo ngu muringga ngundiro tero, ndadiro nguro, ene ingooteku, Yuda oni ene torige bibitero, Anutro Mande Keta Mesarango, ngu gome sodeyero ingowanggo. Ndadiro nguro, oni bidodo ingootenggo. Timooti eweyi ngu Girik oni, nemi ngu Yuda bare, ero ingoyingo. ⁴ Ene yade endemo oororo, Yisasro Aposel oni, tabango oniya, Yerusalemno mandega ewonggokungga ngu, Yisasro keyimo simoo bareno ero yunoyingo. Pol garodo ewonggo. Ye komo nga mandega nga keyoya oriyi! Ero ewonggo. ⁵ Ngundiro nguro, simoo barero nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangododo tunootetoyi, nguro ngu, naru bidodomo, oni simoo bare oowooyingga, ko, gidarega nguya, eneno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngundiro yade oororo, oowooyingga oorengo teyingo.

Polndo Masedoniya Oni Gura Gabono Kenoyingo

⁶ Pol, garo Perigiya, Galesiya ende erayaga ngu ke-woorokuri oorowuyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo Esiya merako nguno, mande ma wesiyoro ewero, ero soreyeroyingo. ⁷ Nguro ene oororo, Misiya mera weng-amo oororo, Bitiniya merasina oorowuwero towoon-goyingo. Ene Yisasro Yuka, ngundo soreyeroyingo. ⁸ Ngundiro tetoni, nguro ene Misiya mera ngu dagaro, ene Trowas merako uro tunooteyingo. ⁹ Nguno ngu, su-woono, Pol ene oo gura gaboya gaboya nguno kenoyingo. Ngu ngandiro: Masedoniya oni gura dikaro, Polno meno ero eyingo. Ge komo sonongga ngu wongooya, Mase-doniya ngano mayeya, noore hooroweyerol! Ero eyingo. ¹⁰ Polndo ngu gabono kenoro ngu, arisa, ngundiro in-goyingo. Anutdo noore negoyerooteku, ngu Masedoniya merako nguno Mande Keta Mesarango nguno wesiy-oro, oni simoo bareno ewato, ingoyingo. Ngundiro nguro, noore sodedo oore gura kenoro, noore Masedoniya uroorewato.

Lidiyado Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo

¹¹ Ngundiro tero, noore wanggo sanganimooorero, Trowasonggo nenengo Samooteresno oororo weryeyingo. Sengetoni suwoononggo, noore Niyapolisno oorowuyingo. ¹² Oororo, noore ngu endega ngu yokoro, Pilipayi endemo oorowuyingo. Ngu endega ngu, kuri Rom oni nguno omburo oode, ko gura nguya, ene Masedoniya mera nguro ende tabango urungga oruwo. Noore naru gidarega, ngu endega nguno oriyingo. ¹³ Naru kundingiyimo, noore endesina oorero, ende dabemimo sono gura ombuteku, nguno uwootowo. Noore sonono uro, ngu tanggeyimo ngu bibitero, kira ero yemboongero teweroyimboroo. Ngu sonongga nguno, ngu bare gidarega yowuruwooro oodoyi, noore yeyoro, eneya mande ero, noorendo mande gome ngu wesiyoro

yunoyingo. ¹⁴ Bare kewooroyemo ngu bare gura ngu oowooyi Lidiya. Ene Anutno yambo mande tero oode, enengo endeni ngu Tayatara. Ene kumba dagoyi koyi tero, soweyoro, beye yororuwo. Oo Bidodo Simburibo ene newende yowoorengoyingo. Ene Polndo mande ewoku, nguro sodeyero gome ingoyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo newende yowoorengootoni, nguro ene Polro mande ewoku ngu ingoro, newendemo hamoo teyingo. ¹⁵ Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sono kundingiyi gimutoni, enengo oni simoo bare ya gobooro oruwonggoku, ngu bidodo nguya sono gimuyingo. Ene sono gimuro yokootoyi ngu, Lidiya ngundo nooreno eyingo. Ye noya Oo Bidodo Simburi nguro nowoondonemo hamoo tetenoku, ingoya ngu, arisa, ye ombutoyiga, noya nenengo yano ngano oodoyi no ye kawararayerowano. Ngundiro etoni, ene nooreya yanggango oorengo yero, nguro ngu, noore ene manggowo keyoro, enendo yano eneya oriyingo.

Pol, Sayilas Eraga, Pilipayi Endemo Ya Biyomimo Uyingo

¹⁶ Naru gurano, noore yemboongeweroyi musiyomo uwooto. Ngu musiyonggano nguno, kingo kirikiri bare gurado ooreko noore yeyoyingo. Ngu kingo kirikiri barega ngu, ene sidu tootoyi teweroyi, yuka biyomimbo ene mande kombiteyingomu yootunoro eroruwo. Ngu barega ngu, enengo mbooroni ngu sumoo inootoni ngu, mande mande gumi etoni, ingowa. Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sobosobo onindo enengo koni nguro uri urungga yororuwonggo. ¹⁷ Ngu barega ngu, Pol nooreya keyeroro, omburo, manggaru tero eyingo. Nga oningga nga, ngu Anut awuno oorengo nguro ko oni! Ene noore Anutdo ko uriyeroro yoyoweroyi oore ngu etuyerootenggo! Ero meno ewo. ¹⁸ Naru urungga

barega, ngundo mande mande ngundiro meno ero ariyoro oodoni, Pol ngu ingoro oode, sureyokiniyewo. Nguro ngu, Pol yowoorengoro, yuka biyomingga nguya mande yanggango eyingo. No Yisas Krayis oowooyimonggo geno eteno. Ge nga barega nga, yokoya toonge! Mande yanggango ngundiro etoni, sodedomangge yuka biyominggaku besero toongeyingo.

¹⁹ Besero toongetoni, ngu barega nguro sobosobo onikundo beye yororuwonggoku muringgaku kinitetoni, ngundiro ingoro ngu, arisa, ene Pol, Sayilas eraga, yodowooro, yowoosoro, oororo, yowuru musiyomo tabango oni kewooroyemo yoyeyingo. ²⁰ Ngundiro tero, oni eraga ngu yoyoro, wirikoyeroweroyi onino oororo eyingo. Nga oni erayaga nga, ngu Yuda oni, ngundo noorengo endemo oni simoo bare yomburiyooteri. ²¹ Nga oni erayaga, ngando muri gidarega yoro, noore Rom oniya ngu ma tewero ero, roogo teyunoro muri gidarega yoro, nga keyoyi! Ero eteri. ²² Ngundiro etori, oni simoo bare nguya Pol, Sayilas eragaya, mande godange gidarega goweyarimo etenggo. Ngundiro etoyi, arisa, oni mera oo sobosobo urungga onindo eyingo. Ye eragaro towikumba andangero, yokoro turimbo yureyi! Ero mande yanggango eyingo. ²³ Ngundiro etoni, turimbo eraga, gome gome yutoro, yoyoro, ya biyomimo yoyeyingo. Yoyetoyi, ene mande yanggango ya biyomi sobosobo, nguno ero eyingo. Ye komo gome soboyeroyi! ²⁴ Ngundiro etoyi, sobosobo onindo mande yanggango ngundiro ingoro, asa, Pol, Sayilas eraga yoyoro, ya gumi newende oorengomo yoyero, utombo keyari de sosi bungomo gosiyeroyingo.

²⁵ Ngundiro tetoyi, suwoo kewoorokono, Pol, Sayilas eraga, Anutno yemboongero, yambo utoro, ngengeyoro oodori, ya biyomimo oni gidarega ngu ingoro oruwonggo.

²⁶ Ngundiro tero oodori, sodedomangge, imimi urungga

tunooteyingo. Imimi ngundo ya biyomi nguro samango yokutukutuwooyingo. Ngundiro tetoni, sodedomangge yamukoku bidodo andandangero, kurundodo yokoyingo. Ngundiro tetoni, oni keyemo uto yanggango oowooyi sen, ngu bidodo besero sayingo. ²⁷ Imimi urungga ngu ingoro, sobosobo oningga ngu ootoogero, ya biyomingga nguro yamuko kurundodo oodoni kenoro, ene ngandiro ingoyingo. Oni bidodo kuri samukowonggo. Ngundiro ingoro, nguro enengo duge ngu woosooro, enengombo enengo sanggaweni kumoowero teyingo.

²⁸ Ene Polndo sobosobo oningga ngu kenoro, sodedomangge manggaru tero eyingo. Gengombo gengo gowege ma yomburiyowero. Noore bidodo oorootetoku nga! Ero eyingo. ²⁹ Ngundiro etoni, ingoro, sobosobo oninggaku soruro, meno eyingo. Soru yoya, sodedo ombuyi! Ero meno eyingo. Ene sosorero, mboorombooro tero, ene Pol, Sayilas eragano, boodoo oondoogeyingo. ³⁰ Boodoo oondoogero, ene erayaga ngu yoyoro, ende oorero, sumoo yunoyingo. Yari oni ururu, no ndadiro ooga tetoowe, Anutdo no hoorooweneroro ko noyowa? Ero sumoo yunoyingo.

³¹ Ngundiro sumoo etoni, Pol, Sayilas eragado mande gumi eyingo. Ge Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro nowoon-dogemo hamoo tetoni ngu, asa, Anutdo ge goyowa. Ge, ko, gengo simoongge barege nguya yoyowa. Eragado ngundiro eyingo. ³² Ngu naruno ngu, Pol, Sayilas eragado, Oo Bidodo Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu etori ngu, sobosobo oningga ngu enengo yano oniku bidodo, Oo Bidodo Simburi nguro mande ingoyingo. ³³ Ene Anutro mande gome ingoro, nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro ene ngu suwoono, ngu oningga ngundo Pol, Sayilas eragano, mambuyariku sonowooro yomosiyerowo. Ngundiro tetoni, arisa, eragado, ngu

oninggaku enengo simoongo, bareyi ngu bidodo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo. ³⁴ Ngundiro tetori ngu, asa, ngu oningga, ngundo Pol, Sayilas eraga, yoyoro, enengo yano oororo uyingo. Uro, eraga oo yunootoni neyingo. Enengo yano oniku bidodo Anutro nowoondoye hamoo tetoyi, nguro oni oni teyingo.

³⁵ Sengetoni suwoononggo sengemukootoni, wirikoyeroweroi onikundo enengo me oni sobosobo gidarega sureyerootoyi, omburo eyingo. Ge erayaga ngu yoyokootooga sari, ero eyingo.

³⁶ Asa, me oni sobosoboku ngu ya biyomi sobosobo onindo ngu mandega ngu etoyi ingoro, nguro ene Pol, Sayilas eragano omburo eyingo. Wirikoyeroweroi onikundo eyingo. Yari yoyokootoyiga sari, ero etenggo. Ngundiro nguro, yari ya biyomi yokoya sari. Saya, nowoondoyari imakeya oriri, ero eyingo.

³⁷ Ene Polndo me oni sobosobo onikuya, mande gumi ngandiro eyingo. Noore Rom oni! Ye noore kiyoo mande godange gowenari sanggawero, noorendo oo biyomi teworoku, nguro ye noore kiyoo yoyoro, simoo bare doongeyemo yutoro, gisaruyeroro yoyoro, ya biyomimo yoyetenggo. Ene ngu mandega ngu yoro, koretero mande wirikoyeroyingo oni nguno oorowutoyi, mandeno ma yomosiyoyingo. Yo, ngu oo ngu oni doongeyemo tewonggoku, ene ye ataga ngu ko torige wirimangge ooreya, kiyoo sari, etenggo, bine? Hamoo oorengo kini! Kini, ye ooroya, yengo sobosoboga nguno etoyiga, ombuya, enengombo noore yoyoya, endesina oni simoo bare doongeyemo yoyokootoni, sawaroku ngu! Ero eyingo.

³⁸ Arisa, me sobosobo onikundo ngu mandega ngu yoro, oororo, wirikoyeroweroi onino eyingo. Etoyi, wirikoyeroweroi oni mande ngu ingowonggoku ngu, ene Rom oni erayaga, nguro, ene sosoreyingo. ³⁹ Sosorero,

sobosobo onikundo oororo, Pol Sayilas eragaya mande imakeyingo ero, yoyoro, endesina oorero yoyokoyingo. Erayagakuya mande ememangge eyingo. Yari mete nga endegano ngano ma oruwero, ende nga yokoya, yari mete mera gurasina sari, ero eyingo. ⁴⁰ Ngundiro etoyi, Pol, Sayilas eraga, ya biyomi yokoro, ene Lidiya barega ngundo yano oorowuyingo. Nguno Yisasro keyimo simoo bare nowoondoye yanggango teyunoro, Mande Keta Mesarango ngu ero yunoro yokoro ngu, arisa, ene ko sayingo.

17

Tesalonayika Endemo Oni, Ngundo Pol, Sayilas Eraga, Yurewero Teyingo

¹ Pol, Sayilas eraga yade oororo, Ambipolis endemo tunooteyingo. Ngu endega ngu yokoro, yade oororo, Apoloniya endemo oororo, yade oororo, Tesalonayika endemo tunooteyingo. Ngu endemo nguno, ngu Yuda oniro yowuru yano oruwo. ² Pol enengo muri kuri yowuru yano teroruwoku, ngundiro nangge, yowuru ya newendemo ngu oni ngudodo uyingo. Naru kundingiyi kabusagomo, ene Anutro mande nakangoyingo, nguro mande wesiyoro eyingo. ³ Pol ngundiro tero, ene Anutro mande muri ngu wesiyoro etuyeroro ngu, oni simoo bareno nguno eyingo. Anutdo, Yisas Krayis yeni, omburo, ngundo ogingo urungga koorowooro, kumooro, ko keta ootoogeyingo. Ngu Yisasga nguro mandeni wesiyoro, yeno etenoku nga, ngu Krayis Anutdo noore ko yoyowero sunggi yeyingo oningga ngu! Eyingo. ⁴ Pol mande ngundiro wesiyoro etoni, Yuda simoo bare gidarega ke-wooroyemo, ngu mandega nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Nguro ene Pol, Sayilas eraga keyeroro, mande ngu gome ingoyingo. Girik oni urungga oorengo Anutno

yambo mande tetenggoku ngu, ko, bare oowooyedodo oowooyingga nguya Polro mandeni keyoyingo.

⁵ Ene Yuda tabango oniku, ngu Yuda oni nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu wata gura Pol Sayilas eragaro mande ingoro, nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu yeyoro, nguro nowoondoye biyomi urungga yeyingo. Ngundiro biyomi ingoro, Yudaro tabango onikundo windawinda tero, muri biyomi tetenggoku oni ngu negoyeroro, nowoondoye yokutuwootoyi, ene sanggiri mande oowooyingga ero, Pol Sayilas eraga yureweroyimboroteyingo. Ngundiro tetoyi ngu, endemo oni oowooyingga nguya nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene mayero, Yesondo ya newendemo uro, Pol, Sayilas eraga ereweyeroro, yoyoro, oorero, oni simoo bare kandeyemo yoyetoyi wirikoyeroweroyimboroteyingo. ⁶ Ene eraga ngu ma yeyoyingo. Ngundiro nguro, ene Yeson yoro, Yisasro keyimo simoo bare gidarega yoyoro, ngu endega nguro oni mera oo sobosobo onino enengo yowuruno oororo, manggaru tero eyingo. Nga oni nga mera bidodomo muri biyomi tetenggo. Ataga ngano noorengo endemo mayero, oorootenggoku ngu! ⁷ Ngundiro biyomi tetoyi, ene Yesondo yoyoro, enengo yano uro, nguno oorootenggo. Ngu oni ngu bidodo Rom mera oni sobosobo koreteyingo Sisaro mamana mande ngu yomburiyoro, ene ngandiro etenggo. Oo bidodo sobosobo koreteyingo oni gura oorote! Ngu oowooyi Yisas! Eyingo. ⁸ Ngundiro etoyi, mera oo sobosobo urungga oni, ko, simoo bare ngu endemo oruwonggoku, ngu mandega ngu ingoro, ene sori urungga yokoro, buribari ingondudu oowooyingga yoyingo. ⁹ Ngundiro nguro, Yeson, Yisasro keyimo simoo bare ngunonggo beye etoyi, ngu mandega ngu uriyoro yoyokootoyi, Yeson garo sayingo.

Pol, Sayilas Eraga, Ene Beriya Endemo Ko Teyingo

¹⁰ Ngu suwoongga, nguno ngu, Yisasro keyimo oni simoo baredo Pol, Sayilas eraga torige yoyoro, Beriya endemo soweyeroro yoyokoyingo. Eraga Beriya endemo oororo, ene Yuda oniro yowuru yano uyingo. ¹¹ Yuda oni Beriyo ooroontenggoku, ngu ene mete mande keta ingoro, nowoondoyemo wirikootenggo. Ene Tesalonayikano Yuda oni ooroontenggoku, ngundiro kini. Tesalonayikano, ngu Beriya oni ngu mande ingoro, nguro gome ingowonggo. Ene suwooyi sano, Anutro mande kandangero, ingoro, eteriku, nguya erayaga nguro mandeyari ngu wirikoro, Polro mande eteku, ngu hamoo bine, ngundi kini bine, ero wirikoyeroro ingoyingo. ¹² Ngundiro nguro, Yuda simoo bare urungga nowoondoyemo hamoo teyingo. Girik simoo bare oowooyedodomu nguya nowoondoyemo hamoo teyingo. ¹³ Kootuyisina, Yuda oni Tesalonayikano ooroontenggoku, nguro Pol, Beriya endemo oni simoo bare ngu Anutro mande wesiyoro yunooteku, ene ngundiro ingoro, nguro ene Beriya endemo oorowuyingo. Oororo, ngu endemo oni simoo bare Polndo mande ero ganaganayeroro, nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ngu, ene nguya nowoondoye biyomi yeyingo. ¹⁴ Ngundiro nguro, Yisasro keyimo oni, ngundo Pol yoro, enedodo wendeyino oorowuyingo. Ene Sayilas, Timooti eraga, ngu Beriya endemo oriyingo. ¹⁵ Oni Pol yoro, oorekanare uro, yade yade oororo, Atens endemo uyingo. Ngundiro utoyi ngu, asa, Polndo ngu onikuya ngandiro mande eyingo. Ye Beriya endemo ko ooreya, Sayilas Timooti eragano mande ngandiya eyi. Yari komo sodedo nono omburi. Polndo mande ero yokootoni, asa, onikundo Pol yokoro, Beriya nguno ko oorowuyingo.

Polndo Atens Endemo Mande Wesiyoro Eyingo

¹⁶ Pol, ene Sayilas, Timooti eraga soboyeroro, Atens endemo oruwo. Polndo ngu endega ngu kenowoku ngu, ebe ganagana anut oowooyingga oorengo oodoyi, keyoro, nguro ene newende ngu biyomi oorengo yeyingo.

¹⁷ Nguro ngu, Pol yowuru yano oororo, Yuda oni, ko, Girik oni Anutno yambo mande tewonggoku ngu mandeni ingoyingo. Mandeni ingoro, ngudodo Polya rongge sambi mande mande, ero ingoyingo. Ngundiro tetoyi, narudodomo, Pol ene yowuru ya musiyomo nguya oororo, simoo bare nguno mayero yowuruwooyingo. Nguno ngu, Polndo Anutro mande wesiyootoni, ngudodo nguya rongge sambi mande mande ero ingoyingo.

¹⁸ Ngu naruno, Epikuriyan oniro etuyeroyingo oni gidarega, ko, Sitowik oniro etuyeroyingo oni gidarega ngudodo Polno ombuyingo. Omburo, Polya mandebo nangge, ero ronggeyororuwonggo. Ngu naruno, Polndo Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero yunoyingo. Ngu ngandiro: Yisas merenonggo ko keta ootoogeyingo nguro mandeni wesiyoro eyingo. Oni mandeni ingoro, ene nguro sumoo ero eyingo. Nga oningga ngando mande mande eteku, ngu ene ndawu mandega ewero, ete? Ngundiro sumoo etoyi, gidaregado mande gumi eyingo. Ene mera gidaregaro anut nguro mande ewero ete. Ero eyingo.

¹⁹ Ngu onikundo, Pol yoro, tabango oni yowuru musiyomo oowooyi Ariyopagas, nguno oororo eyingo. Noore gedo mande amana gura simoo bareno eteku, ngu gome wesiyoro, nooreno etoyi ingowato.

²⁰ Noore gengo mande ingootooye, ngu songo guradiro oorengo tete. Nguro ngu, noore ngu mandega ngu, muri nenengo ingowero, ero eyingo.

²¹ Atens ende nguro oni, ko, ende gidaregaro oni mayero, nguno oorootenggoku, ene mande ketamu wesiyoro ero ingoweroyimboro oriyingo.

Yo, ene mande keta ingowonggoku, nguro kewooroyemo enengo nangge mande mande eroruwonggo. Ngu bidodo ene oo gura ma teyingo.

²² Ngundiro nguro, Pol ene tabango oni, yowuruno oni kewooroyemo Ariyopagas musiyomo ngu dikaro, ngunonggo Anutro mande wesiyoro, ero eyingo. Ye Atens oni, no ye yeyootenoku, ye yambo mandero yanggango tetenggo. ²³ Koretero, no yengo ende ngu bidodomo toongerero, yengo anut gabogaboyi oowooyingga oorengo oodoyi, ye nguno yambo mande tetenggoku, ngu kenoyingo. Ene anut gura gabogaboyi bungomo ngu, ye nguno ngandiro nakangoyingo. Nga Anut gura noore ma ingooteto, ero nakangoyingo. No ngu Anutga ye ma ingootenggokungga ngu, ene ye kingo nguno yambo mande tewonggoku, nguro ngangga nga nangge, nondo ataga nguro mandeni wesiyoro, yeno eteno.

²⁴ Anutdo mera oo bidodo ko merako ngano oo oorootenggoku, ngu bidodo yeyingo. Ngu Anutga ngu sambo, mera ngaro Simburi Urungga oorengo. Ngundiro nguro, ene yowuru ya oni simoo baredo yetenggoku, newendemo ma bibitero ooroote. ²⁵ Ene oo guraro ma wenonootoni, oni kandeyebo ooga ngu yoro, ma inoro hooroowetenggo. Kini, ene enengombo oni simoo bare Yukadogo ko keta oruweroyi, ngu oo bidodo yunoote. ²⁶ Anutdo osinani guranangge yetoni, arisa, ngunonggo simoo bare oowooyingga oorengo yeni tunootero, mera bidodomo oorootenggo. Yo, kurimi Anutdo oni ma yeyingomo ngu naruno nangge, Anutdo oni rogo tero, ndawu narunggano tunootero, ko, enengo musiyo oruweroyi, nguro kuri rogo teyunoyingo. ²⁷ Yo, Anutdo oni yoyeteku, nguro damoni ngandiro: oni ene Anut erewero ko yanggango tero oode ngu, ene mete Anut kenowa. Yo, oni ene

ko ngundiro towoongoro towoongoro tero ngu, hamoo oorengo, ene Anut ingowa. Anut ngu ene noore guranangge nanggemo oorooto. ²⁸ Anutno nangge noore keta ootooro, noore oororo, omburo tero oorooteto. Ngu ngandiro: yengo ingoyingo oni gidaregado, ene kuri ene ewonggo. Noore nguya enengo simoongo, ero ewonggo. ²⁹ Yo, noore Anutro simoongo oorootetoku nga! Noore ngandiro ma ingowato. Anut ngu oo wadori (Gol, Siluwa) digi oo gabogaboyi, ngundiro ero ma ingowato. Onindo kandeyebo ingondudunonggo oo kuri tewonggoku ngu, Anut ero ma ingowato. ³⁰ Kurimi, Anutdo sambo, mera, oni, ngu bidodo yeyingo; ene oni ngundo gome nenengo ma ingoyingo. Ngundiro nguro, onindo enengo kandeyebo ngu anut godange nguro gabogaboyi gura gura ngu yero, nguno yambo mande teyingo. Yo, ene ngundiro tero, ene gome nenengo ma ingootoyi, nguro Anutdo oni oo tewonggoku, nguro mande urungga ma eyingo. Ene ataga nga ngu endeni endeni mera nga bidodomo, Anutdo oni simoo bareno ete. Ye komo nowoondoye yowoorengoya, nono nowoondoye hamoo yeyi, eyingo. ³¹ Anutdo ene naru gura rogo teyingo, nguno ngu, ene simoo bare bidodo muriye ngu nenengo oorengo wirikoyerowa. Yo, Anutdo oni guranangge ngu wirikoyeroweroyi kongga ngu dowoowaku, ngu rogo teyingo. Anutdo noore tunoo oorengo etuyerowoku ngu, hamoo oorengo, ene ngu oningga ngu, nga kongga ngaro ero rogo tero, ene ngandiro eyingo. Ngu oningga ngu, nondo ene merenonggo yokutuwootoowe, ko keta ootoogeyingo oningga ngu! Anutdo ngundiro ero eyingo.

³² Ene oni merenonggo ko ootoogeyingo mandega ngu ingoro ngu, asa, oni gidaregado damoni yero, yomooyi-noro mande etoyi, ko, oni gidaregado eyingo. Naru gurano, noore ngu mande oo nguro manggogemo ko

ingowato, ero eyingo. ³³ Ngundiro etoyi, Pol, ene ngu ingoro, nguro ene kwooroyemonggo ngu yoyokoro toongeyingo. ³⁴ Ene oni gidaregado Pol keyoro, endeyoro, mandeni ingoro, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ende nguromu oni gura oowooyi, Dayiyonisiyas, ngu oningga ngu tabango yowuruno oowooyi ngu Ariyopagas nguro tabango; ngu bare gura, oowooyi ngu Damaris; oni gidarega nguya, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo.

18

Polndo Korind Endemo Ko Teyingo

¹ Kootuyisina, Pol, Atens ende yokoro, Korind endemo oorowuyingo. ² Ngu Korind endemo nguno, Polndo, Yuda oningga oowooyi ngu Akuwila ngu kenoyingo. Bareyi ngu oowooyi Prisila. Ngu oningga ngu, enengo ende damoni ngu Pondiyas. Kuri, ene bareyiboya Itali merangga ngu yokoro mayeyingo. Ndadiro nguro, Koolotiyas Rom Itali mera sobosobo koreteyingo oni, ngundo kuri Yuda oni ngu bidodomo ene komo Rom ende ngu yokoya sayi, ero etoni, nguro Korind endemo mayeyingo. Arisa, Polndo ngu oni erambarisa erayagakuno oorowuyingo. ³ Pol ngu eneya koye gobooro, ngundiro nguro, Pol nguya nguno, ko tero oruwonggo. Ene towimbo ya yero, nguno oruwonggo. ⁴ Kando naru kundingiyi bidodomo, Polndo Yuda oniro yowuru yano oororo, Yuda oni simoo bare, Girik oni simoo bare, ngu nguya, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyi, ero, nguro ene mande mande ero ngundiro ronggesambi teroruwo.

⁵ Kootuyisina, Sayilas, Timooti eraga, Masedoniya mera yokoro, Korind endemo ombuyingo. Eragado Korind ombutori ngu, asa, ngu naruno nguno, Polndo Yisasro mandeni ngu naru bidodomo, Yuda onino nangge ngu

wesiyoro, ero oruwo. Yo, Polndo ngu mande yanggango oorengo Yuda onino eyingo. Yisas ngu Krayis, Anutdo noore ko yoyowero sunggi yeyingo oningga ngu! Ero oruwo. ⁶ Ene Polro mandeku ingoro, yokoro ngu, asa, ene Pol towootowoongoro, yomooyinoro, Yuda onindo mande kootuyisina eyingo. Ngundiro tetoyi, nguro Polndo enengo nenggurono oo kakawu oorooteku, nguno kuriyootoni utoni, Yuda oni endemokuya eyingo. Anutdo ye yoyeni, yomburiyerooteku ngu, yengombo tetenggoku, nguro gumi ngu noro weti mbumbuwa kini. Ataga ko kootuyisina oororo nguya, no oni sowe gidarega Yuda oni kini, ko nguno toongewano, ero eyingo. ⁷ Polndo ngu mande ero yokoro, asa, ene yowuru yangga ngu yokoro, ende oorero, oni gura oowooyi, Titiyus Yasitas, ngundo yano oorowuyingo. Ngu oningga ngu, ene Anutno yambo mande teroodoni, nguro yani ngu Yuda oniro yowuru ya ngu tanggeyimo nangge ooroote. ⁸ Ngu naruno ngu, Yuda oniro yowuru ya nguro oni tabango, ngu oowooyi Krispas, nguno oruwo. Ngu enengo simoongo bareyi ngu bidodo, ene Oo Bidodo Simburi nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu nguya Korind oni oowooyingga, ene Polndo mande ewoku, ngu ingoro, ene nowoondoyemo Oo Bidodo Simburi nguro nowoondoyemo hamoo tetoni, sono kundingiyi gimuyingo.

⁹⁻¹⁰ Suwoo gurano, Polndo oo gura gaboya gaboya nguno kenoyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo Polno eyingo. Ge ma sosorewero. Kini, ge komo tunoo e! Ge manggoge ma gosiyoro nenetewero, no geya nguno oruwaro. Oni gurado ootoogero, ge ma yomburigerowaku, ndadiro nguro, nga endemo ngano, noro oni simoo bare urungga oorootenggo, ero eyingo. ¹¹ Ngundiro etoni, gome ingoro, asa, Pol ngu Korind ende nguno dagoma guranangge bidodo, ko, dagoma guraro

kombo kandegura gidemboro guranangge, nguya nguno yokoyingo. Nguno ngu, Pol ene Anutro mande wesiyoro ero, oni simoo bare etuyeroro oruwo.

¹² Ene kootuyisina Galiyo ngu Akayiya mera nguro tabango koretayingo oodoni ngu, ngu naruno, Yuda oni ene ootoogero, Polya sanggiri tero, ene Pol yoro, Kootno yeyingo. ¹³ Ngundiro tero eyingo. Nga oningga ngando ngu, ene mande yanggango oni simoo bareya rongge mande tetoni, oni Mosesro mamana mande ngu toongooro, Anutno yambo mande muri guradiro nguya tete. Ene ngundiro tero, ko nguya, ene oni simoo bare gidarega yowoosoro, ngu muri biyomingga ngu newendemo utenggoku ngu! Ero eyingo.

¹⁴ Polndo mande gumi ewero tetoni, ene Galiyondo Yuda oni yeyoro eyingo. Ye Yuda oni, ye nga oningga ngando mamana mande karongootoni, ko, muri gura songo tetoningga ngu, goweyi sanggawero mande ewonggoku, nguro no yengo mande ingowano. ¹⁵ Ene ye nono mayero, no sumoo nunoro, ko, yengo mamana mande ero ewonggoku, no nguro mandeni mete ma ingowano. Ngu yengombo nangge ngu mandega ngu yomosiyoyi. No ngundiro oo nguro Koot mande ngu ma ingoro wirikowano, ero eyingo. ¹⁶ Galiyondo ngundiro emukoro ngu, asa, ene Kootnonggo Yuda oniku oweyerooni sayingo. ¹⁷ Yo, Galiyo ene mandeye ma ingowero, nguro ene Yuda oniro yowuru ya nguro sobosoboga, oowooyi Sositenis, ngu Koot yamukono kandeyebo dowooro, gome gome ureyingo. Ero utoyi, ene Galiyo oni urungga, ngu ooga nguro ingondudu urungga ma ingoyingo.

Pol Ene Andiyok Ende Siriya Merako Ko Oorowuyingo

¹⁸ Pol Korind endemo naru piru bodaga nguno oode ngu, ene kootuyisina, Polndo Yisas keyimo simoo bare-doya okeyi, ero eyingo. Ngundiro ero, Pol ngu wanggo sanganimoo oorettoni, Prisila, Akuwila, erambarisa nguya oorettoni, ngu endega yokoro, Siriya mera oorowuwero oorowuyingo. Senikiriya endemo ngu, Pol ngu uyi toongoyingo. Ndadiro nguro, Yudaro muri ngu ngandiro: Polndo ene mande yanggango Anutno kuri mande ero gosiyoro, nguro ene enengo uyi toongoowo. ¹⁹ Ene ngundiro tero, oororo, Epesas endemo tunooteyingo. Tunootetoyi, asa, Polndo erambarisa ngu endemo nguno yoyokoro, Pol enesu nangge Yuda oniro yowuru yano uro, ronggeyoro, Anutro mande wesiyoro, ero yunoyingo. ²⁰ Ngundiro emukoottoni ngu, asa, ngu endemo oni, ngundo Polya eyingo. Mete ge nooreya naru gura oodegago, asa, toonge. Ngundiro ettoni, ene Polndo ngu mande ewoku, ngu ma keyoyingo. ²¹ Kini, Polndo eneno mande, okeyi, ero eyingo. Anutdo ettoni ngu, no ko omburo yeyowano. Polndo mande ngundiro ero gosiyoro ngu, asa, ene wanggo sanganimoo oorero, Epesas ende yokoro toongeyingo.

²² Wanggowoore yade yade oororo, Sisariya endemo uyingo. Uro, Pol wanggo yokoro, oorero, simoo bareya, okeyi, ero yokoro, asa, ene Andiyok endemo oorowuyingo.

Pol Tambu Kabusayiga Endeyoweroyigaku Damoni Yeyingo

²³ Polndo ene naru bodaga Andiyok endemo oodegogo, kootuyisina, ene Andiyok ngu yokoro, toongeroo, Gale-siya, ko, Perigiya mera gidesina nangge, ngu bidodomo gurasina gurasina endeyoyingo. Nguno ngu, ene Yisasro keyimo simoo bare yanggango teyunoro, mande yunoro endeyoyingo.

²⁴ Ngu naruno nangge, Yuda oni gura ene Alekisan-dariya enengo ende damonimo nguno mayero, Epesas endemo oruwo. Ngu oningga ngu oowooyi ngu Apolos. Ene ingonduduni gome oorengo oni oode, ko, ene Anutro mande nakangoyingo, ngu gome ingowo. ²⁵ Oni gurado ngu Apolos Oo Bidodo Simburiboro mande ngu gome etungoyingo. Nguro enengo newende ngu nguno yanggango oorengo yeyingo. Ngundiro nguro, ene simoo bare gidarega Yisasro mande tewoku ngu, nenengo eroruwo. Ene Yondo sono kundingiyi newendemo uro gimuyingongga, ngu nangge ingowo. ²⁶ Ene Yuda oniro yowuru yano damoni yero, mande yanggango yootunoro ewero eyingo. Ngundiro tetoni, Prisila, Akuwila erambarisa, ngundo ngu kenoro, ingoro ngu, asa, ene Apolos yoro, enengo yano oorowuyingo. Nguno ngu, ene Anutro mande nenengo oorengo etungoro, mande oo ngu soweyoro tero inoyingo. ²⁷ Apolos ene Akayiya mera oorowuwero tetoni ngu, Epesas endemo Yisasro keyimo oni simoo baredo enengo ingonduduni yanggango teyinoro, ene komo ngundiya teni, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene so uyi Akayiya Yisasro kirikiri onino nakangoyingo. Ene ngu so uyiga nakangootoyi, kandan-gero, ingoro, ene Apolos gome hoorooweyingo. Apolos Akayiya tunootero ngu, ene oni simoo bare Anutdo sumange yunootoni, ngunonggo nowoondoyemo hamoo tunooteyingo, nguro ene mande yanggango teyunoyingo. ²⁸ Apolosdo Yuda oniya mande gumi gumi yanggango oorengo ero, nguro ene simoo bare doongeyemo ngu mandeku wongooni uyingo. Ene ngundiro tero, tunoo oorengo etuyerowoku, Anutro mande nakaya nguno, ngu hamoo oorengo oorooteku ngu ngandiro: Yisas Krayis, Anutdo noore ko yoyowero sunggi yeyingo oni ngu! Ero etuyeroyingo.

19

Pol Ngu Epesas Endemo Ko Teyingo

¹ Apolos ngu Korind endemo oodoni ngu, ngu naruno, Pol ene mera puri andu tanggeyisina, diguno yade yade oororo, Epesas endemo tunooteyingo. Epesasno ngu Yisasro keyimo simoo bare gidarega yeyoyingo. ² Yeyoro, Polndo ngu sumoo yunoro eyingo. Ye kuri Yisasno nowoondoyemo hamoo tero ngu, ye Yuka Kundingiyi yowonggo, bine? Sumoo etoni, enendo ngundiro ingoro, gumi eyingo. Kini, noore Yuka Kundingiyi gura ooroote, ero ma ingooteto, eyingo. ³ Etoyi, Polndo eneya gumi eyingo. Arisa, ye ndadiro sonongga yowonggo? Etoni, simoo barekundo gumi eyingo. Noore Anutno nowoondonani yowoorengootooye, nguro Yondo oni sonoyerowoku, ngundo noore nguya sonoyerowo. Ero eyingo.

⁴ Etoyi, asa, Polndo gumi eyingo. Kuri Yondo simoo bare sonoyeroro, ngu eyingo. Ye komo ngu nowoondoye yowoorengoya, hamoo oorengo ingoya ngu, asa, ye sono kundingiyi gimuyi, ero eyingo. Ene simoo barenno, ero eyingo. Ye komo ngu oningga no keneroro ombuteku, nguro nowoondoyemo hamoo teyi. Ngu oningga ngu oowooyi Yisas, eyingo. ⁵ Ene ngu mandega ngu ingoro, ene Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo sono kundingiyi yoyingo. ⁶ Polndo kandeyi tabayemo okootoni ngu, Yuka Kundingiyi eneno ombuyingo. Ene mande bungeyi gura gurano mande ero, ene Anutro ingondudu eyingo oni gumimbo mandeye ngundiro nguya mande wesiyoro eyingo. ⁷ Ngu oni ngu kande eraya kegidemboro eraya, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowonggo.

⁸ Ngu naruno, Anutro mande Polndo Yuda oniro yowuru yano uro, ene ko yanggango oorengo, ngu oni

nguro ingonduduye yokutuwooro yowoorengoweroyim-
 boro. Yo, ene kombo kabusa ko tero, ngu oni simoo
 bare, ngundo Anutro mande muriningga, ngundo simoo
 bare enengo soboyerooteku, ngundo mande wesiyoro ero
 hoorooweyeroweroyimboro. ⁹Ene gidarega nowoondoye
 ngu yanggango yero, ene nowoondoyemo hamoo teyingo
 ngu kini. Kini, ene simoo bare doongeyemo ngu, ene
 Oo Bidodo Simburi Anut oowooyi, ngu kootu mande
 teyunoro, ko nowoondoyemo hamoo tunooteweroyim-
 boro muri, ngu mandeni nguya biyomi, ero eyingo.
 Ene ngundiro tetoyi, ngundiro nguro, Pol ene yoyokoro,
 ngu Yisasro keyimo oni simoo bare oorootenggoku ngu
 yoyoro, Tiranasdo yowuruwooweroyi ya gumi nguno
 uyingo. Uro, naru guranangge nangge, ene ngu oni simoo
 bare ngu mande wesiyoro yunoro etuyoreroriyingo.
¹⁰Ene ngundiro tero oodoni, dagoma eraya yokoyingo.
 Ngundiro nguro, simoo bare bidodo Esiya merako oo-
 rootenggoku, Yuda oni Girik oni nguya, ngu ene Oo
 Bidodo Simburi nguro mandeni ingoyingo.

Siwaro Simoongo Bidodoboro Mandeni

¹¹ Pol kandeyimo Anutdo yanggango gura ene muri
 songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu teyingo.

¹² Ngundiro tetoni, asa, oni towikumba sosowo Pol
 moondeyemo yero, ngu yoro, saro, sayi oni moondeyemo
 yetoyi ngu, asa, sayi oniku ngu mete teroriyingo. Ngu
 muringga ngu nangge, oni meramboorobo yoyoyingomu
 nguya ngundiro tetoyi ngu, asa, sodedomangge meram-
 booro biyomiku besero saroruwonggo.

¹³ Yuda oni gidarega ene endeyoro, oninonggo mer-
 ambooro ngu oweyeroro, nguro digi beye oo yunororu-
 wonggo. Ngundiro tero, ene Yisasro keyimo oni yey-
 ootoyi, enengo oo oweyerootenggoku muringga, ngu-

dodo yeyoro ngu, asa, ene nguya ngu muringga ngundiro towoongowero, nguro mande gosiyoyingo. Ene Yisas nowoondoyemo hamoo ma teyingo, nguro ene merambooro onino oorooteku, ngundiro mande towoongoro eyingo. Yisas oowooyimonggo Pol yootunoro ewoku, no geno mande yanggango eteno! Ge nga oningga yokoya, beseya toonge! Ero eyingo. ¹⁴ Yuda oniro wooro yeyingo oni nguro sobosobo gura oowooyi Siwa, ngu simoongo kandegura gidembooro eraya oriyingo. Ngundo ngu muringga ngundiro ngu towoongoro eyingo. ¹⁵ Ngundiro tetoyi ngu, asa, ngu mbooro biyomingga, ngundo mande gumi ero eyingo. No Yisas ngu ingoro, Pol nguya no ingooteno. Ene ge onendo? Eyingo. ¹⁶ Mande gumi ngundiro etoni, asa, ngu oningga merambooro biyomi oruwoku, ngundo onikuno parero oorero, yutoro tarayerero yutomukoro, towikumbaye omboomboongero yodowooro, sidudaro gimuro biyomi tero oorero, nguro ene ya yokoro, kingo mbirimbiri oorero sobiyoro toongeyingo. ¹⁷ Kootuyisina, Yuda, Girik oni simoo bare Epesasno oorootenggoku, ngu mande ngu ingoro, sosoreyingo urungga oorengo tero, ene Oo Bidodo Simburi Yisasro bingami urungga oorengo, ero okooyingo. ¹⁸ Ngundiro okooro, oni simoo bare urungga oorengo ene ngu mande nguno nowoondoyemo hamoo tero, nguno mayero, enengo muriye biyomi kuri tewonggoku, ngu wesiyoro, ero yokoyingo. ¹⁹ Ngundiro tetoyi, arisa, oni simoo bare gidarega enengo gosonggi bare muwooweroyi oo dogoni nguro mandeni bukno oorootenggoku, ngu bidodo yoro, mayero, simoo bare bidodo doongeyemo, ngu yowuruwooro, watayero, arisa, ngu oo ngu ene de karo, nguno kamukoyingo. Ngu kamukoro yokoro ngu, ene ngandiro ingoro, buk ndadiro kamukoro yokoro, ko buk guranangge nanggeboro nguro uriyi ndadiro ero,

wirikoro ingoyingo? Ngundiro sumoo eyingo. Nguro ngu, ene bidodo yowuruwooro kandangetoyi, ngu ngandiro, (50,000) Kina ngu yokoyingo. ²⁰ Ngu muringgano nguno, Oo Bidodo Simburi enengo yanggangoni onino yeni, urungga tunooteni. Nguro ngu, ene Anutro mandeni wesiyootoyi, ingoro, nguro oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo teyingo.

²¹ Ngu oo ngu temukootoni ngu, Polndo enengo ingondudunimonggo ingoro oode, gosiyoro ingoyingo. Ene ngu Masedoniya, Akayiya merasina endeyowero mande ero, kootuyisina, no Yerusalem nguya oorowuwero eyingo. Asa, ngunonggo kootuyisina no komo yade yade oororo, Rom ende mera oo ngu kenowano. Ero ingoyingo.

²² Ene ingondudunimo mande ngundiro gosiyoro yokoro ngu, asa, Polndo oni eraya ene hoorowero oorooteriku, ngu oowooyari ngu Timooti, Erasitas ngu sureyerooni, Masedoniya merakoo oorowuworiyo. Eraga Masedoniya oorowutori, ene Pol enengombo ngu Esiya mera urungga nguno, naru bodaga ngu oruwo.

Epesas Oni Polro Sanggiri Tero, Nowoondoye Gobooro Yero, Yowuruwooro, Ureyi Kumooeroyimboro

²³⁻²⁴ Ngu naruno, oni gidarega endemo oni nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene Yisas keyimo oni simoo bare watangga oorootenggoku, ngudodo sanggiri urungga tero, moguru urungga oorengo teyingo. Nguro damoni ngandiro: Ngundiro naruno nangge, oni gura ngu oowooyi Dimitiriyas nguno oruwo. Ene ngu digi gura oowooyi Siluwa ooga, ngundo anut godange nguro gabogaboyi yero oode, nguno ngu, oni oowooyingga oo nguro digi beye uriyootoyi, yoro, nguro ene digi beye urungga yoruruwo. Ngu bare anut godangengga ngu oowooyi Atemis. ²⁵ Asa, ngu naruno, Dimitiriyas, ngundo enengo ko gobooro oniku yowuruyero, ene

yeyoro, Polro mande ngandiro eyingo. Ye oni, ye kuri ingootenggo. Noorengo anut nguro gabogabo ye tetetoku kongga, ngano uriyi ngu urungga oorengo ngu gome tunootete. ²⁶ Ene ngu oningga ngu Pol, ngundo oni simoo bare urungga oorengo nowoondoye ingonduduye yomburiyeroote. Ngu ye kenoro, ingowonggoku, ene ngano Epesasno ngundiro tero, Esiya mera namoko bidodomo nguya ene ngandiro ete. Noorendo anut kandenanimbo tetetoku nga, ngu anut hamoo kini, ero ete. ²⁷ Polndo ngu mandeningga, ngundo ngu noorengo beye koyingga nga ngu yomburiyowa. Nguno nangge, nguya kini, ngu mandeningga ngundo Atemis anut barega nguro kootu yanningga nga ngu, simoo baredo yeni, ingootoyi, ngu kingo ya ngundiro tewa, ingowanggo. Koretero, ngu Esiya mera bidodomo oni simoo bare ngu, ngu bare anutga nguno yambo mande teyingo. Ene ataga Polndo mandega, ngundo ngu ene Atemis oowooyi enengo duridarini ngu yomburiyowero, mande eteku ngu! Ero eyingo.

²⁸ Ngundiro etoni, ene ngu mandega ngu ingoro, ene nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene sanggiri biyomi tero, meno manggaru yanggango tero, eyingo. Atemis ngu urungga oorengo anut barega ngu noorengo Epesas oniromu! Ero meno eyingo. ²⁹ Dimitiriyas mande emukootoni, enengo ko gobooro oni nowoondoye yokutuwootoyi, ngundo oororo, oni simoo bare endemo oorootenggoku, nguya nowoondoye ngu yokutuwooyingo. Ngundiro tero, meno manggaru urungga oorengo ngu endemo tunootero, oni simoo bare bidodo moguru urungga teyingo. Oni simoo bare bidodo ootoogero, yowuru mera musiyomo kendutero, oorowuyingo. Endemo onindo ngu Gayiyas, Aristakas erayaga, sodedomangge yodowooro, yoyoro, yowuru musiyomo nguno oorowuyingo. Ngu

oni erayaga ngu, ene Masedoniya oni ene Polya endeyootenggo. ³⁰ Ngundiro moguru ingootoyi, nguro Pol ene simoo bare kewooroyemo oororo, mande yunowero etoni, ene Yisasro keyimo simoo baredo sorengoyingo. ³¹ Ngundiro sorengootoyi, Esiya merako oni mera oo sobosobo ururu ngu gidarega nguyaya Pol dobookuriyi, ngundo mande soweyootoyi Polno ombutoni, ngundiro eyingo. Pol ge yowuru mera musiyomo ma uwero! Ngundiro mande yanggango ero sorengoyingo.

³² Ngu naruno, yowuru musiyomo nguno, oni simoo bare urunggaku ingonduduye songo songo tunooteyingo. Ene ndawu oogaro mayero, yowuruwootenggoku, ene ngu ma ingoyingo. Gidaregado mande ene songo gura eyingo. Gidaregado ene songo mande gura eyingo. Ene bidodo ngundiro ngundiro temukoro, ene mayero yowuruwootenggoku, nguro muri ma ingoyingo. ³³ Asa, Yuda onindo oo ngundiro kenoro, Alekisanda kewooroyemo oodoni, ngu wenggeremootoyi, oorowutoni, oni gidaregado Alekisandaya eriringoro mande damoni ngu eneno, ero eyingo. Alekisanda ngundiro ingoro, enebana mande gumi simoo bareno manggoye gosiyoro, ewero kandeyi okooyingo. ³⁴ Ene ngu oni ngu kuri kenoro, ingowonggoku ngu, ene Yuda oni. Ngundiro nguro, oni bidodo manggoye guranangge moguruwooro, ero eyingo. Atemis ngu Epesas oni noorengo anut urungga! Ene ngundiro meno manggaru tero oodoyi, sa gaboyi naru eraya yokoyingo.

³⁵ Asa, kootuyisina, Epesas ende nguro so uyi oo nakangoyingo oni, ngundo ootoogero, ngu kandeyebo manggoye gosiyoweroyimboru, nguro ene manggaru tero eyingo. Ye simoo bare manggoye ukingoyi! Ye Epesas oni, ye kuri ingootenggo. Kurimi oorengo, digi kundingiyi sambononggo sorero, ngano ombuyingo. Ngu

digiga nguno, Atemis gabogaboyi nguno oorote. Ye ngundiro ingoyingo, ngundiro nguro, noore Epesas oni ngano, noorendo Atemis nguro kootu ya urungga oorengo ngu gome soboworo, ko, digi kundingiyi nguya gome sobowooteto. ³⁶ Arisa, ye bidodo nga mande eteng-goku nga, hamoo nangge. Ene ye komo manggoye ukingoyi! Ye sodedomangge eriritero, oo gura ma tewero. ³⁷ Yengombo ngu oni erayaga ngu yoyoro mayetoyi, ene erayaga ngundo kootu ya, nguro oo gura yakakayi ma yoyingo. Erayaga ngundo noorengo urungga Atemis ngu yomooyinoro mandega, ngu anut barega nguya ma eworiku ngu! ³⁸ Arisa, ene Dimitiriyasya enengo ko gobooro oniya, oni guraya mande gura moore tetoningga ngu, arisa, ene mete mande wirikoyingo onino mandeyi teyi. Sobosobo oni koretewingomu oorootenggoku nga, ngundo ngu mandeyega ngu Kootno yomosiowanggo. ³⁹ Ene ye mande gidarega nguya moore tetoningga ngu, mete ye yowuru naru oorengomo nguno, mande ngu yomosiowanggo. ⁴⁰ Noore ataga nga narungga ebe yeyi tunooteteku, ngaro murini oorengo gura kini. Nguro onindo sumoo yunootoyi ngu, noore nga narungga ngaro mande murini nguya kini, nguro noore mande gumi eweroyi nguya kini, ngundo ngundiro ero eyingo. ⁴¹ So uyi nakangoyingo oninggakundo mande ngundiro ero yokoro ngu, ene oni simoo bare ngu meno manggarugano mayero, yowuruwoowonggoku oweyerootoni samukoyingo.

20

Pol Ngu Masedoniya Merako Girik Merako Nguya Endeyoyingo

¹ Ngu kowuri urungga Epesasno ngu kinitetoni ngu, asa, Polndo Yisasro keyimo oni simoo barero etoni,

eneno mayero, yowuruwootoyi, nowoondoye yanggango teyunoro, mande yunoyingo. Ngundiro mande yunoro yokoro, arisa, ene Masedoniya oorowuweroyi nguro okeyi, ero oorowuyingo. ² Pol ene ngu mera gumisina nguno endeyoro, ene Yisasro keyimo simoo bare mande urungga yunoro, endeyootoni, nguro simoo bare nowoondoye yanggango teyunoyingo. Kootuyisina, Pol ngu Girik merako oororo tunooteyingo. ³ Tunootero, Pol ngu kombo kabusa Girik merako oode, kootuyisina, ene wanggo yoro, Siriya merasina oorowuwero eyingo. Ene Yuda onindo ngu Pol ureyi kumoowero mande gosiyoro etoyi, nguro ene Masedoniya merako ko oorowuwero ingoro, mande gosiyoro eyingo. ⁴ Beriya endemo oni, Sopata ngu Piras, nangoni; Tesalonayika endemo oni eraya oowooyari Aristakas, Sekandas; Debi endemo oni eraya oowooyari Gayiyas, Timooti; Esiya merako oni eraya oowooyari Tikikas Taropimas, ngu oni ngu bidodo Polya sayingo. ⁵ Ngu oni ngu koretero, saro, oororo, Trowas endemo noore soboyeroro oriyingo. ⁶ Ngundiro soboyeroro oodoyi, oomanongoyingo koongeweroyi kini, nguro kundingiyi naru gura yokoro ngu, asa, noore Pili-payi mera ngu yokoro, wanggo yoro, yade yade naru kandegurayigano Trowas endemo mayero, noore naru kandegura gidemboro eraya nguno oriyingo.

Trowas Endemo, Polndo Yutikas Merenonggo Yokutu-wooyingo

⁷ Kowooyingomoro naru koreteyingo, nguro noore oo neweroyimboro yowuruwooyingo. Yowuruno nguno, Polndo oni simoo barenno mande mande piru oorengo ero oodoni, suwoo kewooro yeyingo. Sengetoni, ene toongewero ingoyingo. ⁸ Ngu ya gura ngu ebe sanga sanga kabusa oorooto. Ngu ya gumi awu sanganimu nguno soru oowooyingga dero oodoni, noore ngu musiyomo nguno

yowuruwooyingo. ⁹ Ngu musiyomo nguno, simoo oore gura, ene oo kenoweroyi witu ngu sanganimu bibitero oruwo. Ngu oowooyi ngu Yutikas. Polndo mande mande eroodoni, Yutikas ene kuboongootoni, wetoro kabetero ngu, ya gumi kabusayiga, ngu sanganimu awunonggo merako soreyingo. Ene ngundiro soretoni, sodedomangge, oni songombo uro, okooro, dowootoyi, ene ngu kuri kumooyingo. ¹⁰ Simoo ooregaku kumootoni, asa, Polndo uro, ngu simoo ooregaku sanganimu bagootero, simoooyenggaku boogomooro, oni simoo bareno eyingo. Ye ma sosorewero, nguro ene keta oorooteku nga! Ene ngundiro eyingo. ¹¹ Ngundiro tero, Pol ngu yano ko oorero, oomanongoyingo oosowooro neyingo. Kootuyisina, Polndo mande mande piru ko ero oodoni, sengetoni ngu, Pol ene mande yokoro toongeyingo. ¹² Ngu oni simoo bare, ngundo simoo oorenggaku ko keta oodoni, ngu yoro, oorowutoyi, nguno ene nowoondoye gome oorengo mesarango ingyingo.

Pol Ngu Trowas Ende Yokoro, Mayilitas Nguno Oorowuyingo

¹³ Polya ko gobooro onikundo eyingo. Noore koretero uro, wanggo sanganimu oorero, oororo, yade Asos endemo oorowuwootowo. Noore Asos nguno Pol erewero kenoro, yoro, wanggo sanganimu oorowuweroyimboru. Ero eyingo. Koretero, Pol enengombo mande ngandiro eyingo. No kuri kenembo Asos oorowuwano, ewokuro nguro. ¹⁴ Ngundiro nguro, Pol ene omburo, noore Asosno ebe kenokeno tero, Pol nguya nooredodo wanggo sanganimu oorero, Mitilini endemo nguno urooreyingo. ¹⁵ Sengetoni, noore Mitilini ende ngu yokoro, oororo, yade Kayiyos ende namoko oororo, nguno wereyingo. Sengetoni, noore oororo, yade Samos meradoni ngu kenowootowo. Werewootomu sengetoni, noore oororo,

yade Mayilitasno tunooteyingo. ¹⁶ Polndo ene Epesasno ko uwero ma ingoyingo. Ndadiro nguro, ene naru urungga Esiya mera yokowero ma ingoro, nguro ene Epesas ende ngu dagayingo. Ene ngundiro tero, nguro sodedo Yerusalem oororo, ngu naru kundingiyingga oowooyi Pendikos ngu kenowero oorowuyingo.

Polndo Epesas Tabango Onikuya, Okeyi, Ero Eyingo

¹⁷ Noore Mayilitasno oodooye, ngunonggo Polndo mande yeni, Epesasno oorowuyingo. Ene Yisasro keyimo oni simoo barero tabango oniro mande soweoro eyingo. Tabango oni, ngundo komo ombuyi, ero eyingo. ¹⁸ Ngundiro etoni, tabango oniku ombutoyi ngu, ene mande yunoro eyingo. Yengombo ingootenggo. No koretero, Esiya merako nguno oororo, ko muri tetoowe kenoro, ingoyingomu ngu, no suwooyi sano yeya oriyingo. ¹⁹ Ye ngu ingootenggo. Naru bidodo Yuda onindo mande guranangge ero, noro mandene yomburiyoro, no yomburibarinerowero tetoyi, nguno no nowoondone kowuri ko towootowoo gidarega nguya, nono tewonggo. Ene nondo ngu no imakewonoku, Oo Bidodo Simburi nguro ko ngu nangge tewono. No enengo ko oni nangge. ²⁰ No mande gome ngu yeno wesiyoro eweroyi nguro no ma sosoretano. Kini, no ye hooroweyeroweroyimboru nguro etano. Yo, nondo ngundiro tero, yowuru naruno, ko yengo ya bidodomo mande ero etuyerowono. Ngu mande ngu ye kuri ingootenggo. ²¹ Suwooyi sano, no mande yanggango Yuda oni, Girik onino nguya ewono. Ngu ngandiro. Noore komo nowoondonani yowoorengoya, Anutno nowoondonani yewato. Noore komo noorengo Oo Bidodo Simburi, Yisas nguro nowoondonanimu hamoo tetoni, nowoondonani nguno nangge yewato. ²² Arisa, ingoyi! Ataga ngu

Yuka Kundingiyimbo no gosinerootoni, nguro no komo Yerusalemno oorowuteno. Ndawu ooga, nono Yerusalem nguno tunootewa? Ngu no ma ingooteno. ²³ Ene no oo gura ingooteno. Ende bidodo no toongero, nguno endeyootoowe, Yuka Kundingiyi, ngundo mande yanggango wesiyoro, nunoro, ewo. Ge ngu ya biyomimo uro, ko, kowuri urungga oorengo ngu kenowa, Yuka Kundingiyi ngundo ngundiro eyingo.

²⁴ Ngundiro etoni, ene no ngandiro ma ingoyingo. Nenengo keta oruweroyi, nguro no ingooteno. No nowoon-donemo nenengo kumooweroyiga nguro no kowuri ma ingooteno. Kini, no nga oorega no endeyootenoku, nga nangge keyooteno. No nga kongga nga, Oo Bidodo Simburi, Yisasdo nunowoku, nga nangge tero, yade wenga yokowano. Nga Anutro mande gome metemingga wesiyoro eweroyi koyingga nga ngu, Anutro sumangenimo nangge, no ko teteno.

²⁵ Arisa, ataga ye ingoyi! Kuri no ye kewooroyemo endeyoyingo. Nguno ngu, no Anutro mande muriningga, nguno simoo bare enengo soboyerooteku ngu wesiyoro, yeno ewonoku ngu, ene ataga ngu, no ingooteno. Kootuyisina ngu, ye bidodo no omukumundoone, ko ma kenowanggo. ²⁶ Ngundiro nguro, no mande yeno ataga eteno. Ingoyi! Ene ye kewooroyemo nguno oni gura Yisasno newendemo hamoo ma tero, oonootetoni ngu, asa, ngu noro kowuri kini. ²⁷ No Anutro ingonduduni ngu bidodo yeno wesiyoro ewonoku, no nguro ma sosoreyingo. ²⁸ Ngundiro nguro, ye ngu yengombo yengo gome ebe sobosobo teya oriyi! Ngundiro nangge, ye komo simoo bare ngu nguya gome soboyeroyi. Yuka Kundingiyi, ngundo ye yootunoyerooni, ye simoo barero sobosobo tewonggo. Nguro ngu, ye komo Anutro keyimo simoo bare ngu gome soboyeroyi. Ndawugaro

nguro, Yisas enengombo enengo sidu darowobo oniro weti mbumbuwa ngu andangeyunoro, ko yoyowoku ngu! ²⁹ No ingooteno. No ye yoyokoro ngu, se koki biy-omi oorengo (etuyeroyingo oni godange), ngundo ye kewooroyemo nguno omburo, ngundo Yisasro keyimo simoo bare yomburiyerowero ombuwanggo. ³⁰ Nguro ngu, yengo oni gidaregado nguya ootoogero, ngu mande godange etuyero, endeyoro, ngundo Yisasro keyimo simoo bare ero yowoosotoyi, ene ngu keyeroro endey-owanggo. ³¹ Ngundiro nguro, ye komo narudodomo nguro doongedoongoodoongo teya, gome doongeteya oriyi! Ye komo nguro ingondudu teya oriyi! Dagoma kabusa no ye mande yunoro, ingonduduye yoonenengowero, no ma surene kini yewono. Suwoo sa ngundiro nangge tero, ye etuyerowonoku ngu, no yengo sendorogo, mande yunoyingo.

³² Arisa, ataga nondo ye yoyoro, no Anut kandeyimo yoyero, eneno ngandiro yemboongeteno. Gengo nowoon-doge teyunoweroyi mandega, ngundo ngu gedo mete ene yanggango teyunowa. Gengo simoo bare bidodo gengombo soreyeroro, sunggi yewoku ngu, oo bidodo gome mesarango ngu nangge yunowa. No nguro ero yemboongeteno. ³³ No oni guraro beye towikumbani, oo ngu kenomayingoro, nguro ma ingooteno. ³⁴ Yengombo ngu ingootenggo. Nga kandene erayaga ngando ko oo ngu tero, oowari, towikumba, beye oo ngu yoro, nenengo hoorooweneroote. Oo guraro wenonoro ngu, kanden-embu koyi tero yooteno. Ngunonggo oni noya oorooteng-goku, nguya hoorooweyerooteno. ³⁵ Ngundiro tero, nenengo kone ngu bidodomo, ngu nondo ye etuyeroote. Ye komo nosiridodo ngundiya ko teyi. Noore ngundiro tero, oni yanggango kini ngu mete hoorooweyerowato. Noore komo Oo Bidodo Simburi, Yisasdo mande eyingo

ngu ingondudu tewato. Ene ngandiro eyingo. Oni gura enengo oni oni teyingomonggo oo oni gura inootoni ngu, asa, ngu inoweroyi muringga, ngundo oo yoweroyi muri ngu dagate. Ero eyingo.

³⁶ Polndo ngu mandega ngu ero yokoro ngu, asa, ene bodowo oondoogero, ngu oni tabangokudodo Anutno yemboongeyingo. ³⁷ Yemboongerero yokootoni ngu, asa, kootuyisina, tabango oniku bidodo sendo moguru urungga tero, Pol dowooro yenggonangoyingo. ³⁸ Yenggonangoro, Polndo mande ewoku ngu ingonduduwooyingo. Ngu ngandiro ewo. Ye no omukumundoone ko ma kenowanggo. Ngundiro etoni, nguro tabango oniku biyomi urungga ingoro, ene Pol yoro, wanggono uro, yokootoyi toongeyingo.

21

Pol Wanggo Sanganimu Oorero, Yerusalem Oorowuweru Oorowuyingo

¹ Noore ene Epesasno Yisasro keyimo oniro tabangoku yoyokoro ngu, asa, noore wanggo sanganimu oorero sayingo. Oororo, yade nenengo Kos meradoningga nguno tunooteyingo. Sengetoni, noore Ros meradonimo nguno uro, tunootero, ngunonggo mera urungga nguno, ende gura, oowooyi Patara, nguno urooreyingo. ² Noore ngunonggo wanggo gura Pinisiya urooreweroyingga kenoyingo, nguro noore ngu wanggo sanganimu oorero oorowuyingo. ³ Noore yade yade oororo, Sayiparas meradoni ngu wanggo tanggeyi biyomisina oodoni, kenoro, noore ngu dagaro, saro oororo, Siriya merakooororo, Tayiya endemo uyingo. Tayiya uro, wanggo gosiyoro, nguno oo sitowi yewero etoni nguro. ⁴ Ngu naruno, noore nguno uro, oororo, Yisasro keyimo oni simoo bare yeyoro, nguno naru kandegura gidemboro

eraya nguno oriyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas keyimo simoo bareno utoni, ngundo Polya Yerusalem ma oorowuwero, ero eyingo. ⁵ Etoyi, ene noorengo naru gidarega ngu endemo nguno yokoyingoku, noore ngu endega ngu yokoro, sawero teyingo. Sawero tetooye, asa, Yisasro keyimo simoo bare, simooye ngu bidodo noore yoyoro oororo, ende dabemimo, wendeyi tamako boodoo oondoogero, Anutno noorengo yemboongeyingo. ⁶ Ngundiro tero, asa, ene noore kambayeroro, okeyi, ero etoyi, noorendo nguya ngundiro kambayeroro yokoro ngu, asa, noore wanggo sanganimu ooretooye, ene ko enengo yano yano oorowuyingo.

Sisariya Endemo Agabas Oningga, Ngundo Polndo Kootuyisina Oo Teweroyi Nguro Eyingo

⁷ Noore wanggo sanganimu oorero, Tayiya yokoro, kondibo saro, oororo, Potolemayisno tunooteyingo. Noore Yisas keyimo simoo bare kandeye dowooro, eneya naru gura nguno ootooro wereyingo. ⁸ Sengetoni, noore Potolemayis yokoro, toongero, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo. Noore oororo, oni gura oowooyi Pilip enengo yano uro, eneya oriyingo. Pilipro ko ngu Anutro mande wesiyoro eweroyi. Oni kandegura gidemboro erayaga nguromu gura, ngundo oowari wabu bare bayetero yunoyingo. ⁹ Pilip ngu nambo sumoongo namoraya ngu ma kameteyingo. Ngu bare namorayaga ngu Anutro ingondudu eyingo onindo mande ngundiro, ko tetenggo.

¹⁰ Noore Sisariyano naru gidarega nguya nguno oodooye ngu, ngu naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gura oowooyi Agabas ngu ene Yudiya mera yokoro, Sisariyano ombuyingo. ¹¹ Omburo, ngu oningga ngundo nooreno mayero, Polro Let ngu yoro, enengo kekandeyi gosiyoro, Yuka Kundingiyimbo etoni, ngandiro eyingo.

Yerusalemno Yuda oni, ngundo nga Letga nga simburi ngu, ngandiro kekandeyi gosiyowanggo. Ngundiro tero, yoro, oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu kandeyemo yewanggo, ero eyingo.

¹² Ngundiro etoni, noore ngu mandega ingoro, nguno ngu, noore ko ende ngaro simoo bare nguya yowuruwooro, Polno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ene Yerusalem ma oorowuwero ero mande yanggango eyingo. ¹³ Ene ngundiro etoyi, ene Polndo mande gumi eyingo. Ndatero nguro, ye sendo sambu tero, noro ingondudune yomburiyootenggo? No meyeroyi, ya biyomimo uweroyimboroyi tero, ko, no Yerusalemno kumooweroyimboroyi nguya meyeroyi ngu, Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro oowooyi bingami okooweroyimboroyi. Ero eyingo. ¹⁴ Ene ngundiro etoni, asa, noore ene sorengoweroyi mande gura eweroyi nguya kini. Noore manggonani gosiyoro, noore ngandiro eyingo. Oo Bidodo Simburi nguro ingonduduni ingooteku, ngu nangge teyil! Ero eyingo.

Polndo Yerusalemno Oorowuyingo

¹⁵ Naru gidarega yokoro, noore oo yomosiyoro, Yerusalemno ooreyingo. ¹⁶ Sisariya ende nguro Yisas keyimo simoo bare gidarega nguya nooredodo oorowuyingo. Ene noore yoyoro, oororo, Yisas keyimo oni gura oowooyi Neson, ngundo yano uro oriyingo. Neson ngu Sayiparas meradoni nguro oni, ene kurimi oorengo Yisasro kirikiri oni tunooteyingo. ¹⁷ Noore Yerusalem mayero, tunootetooye ngu, Yisas keyimo simoo baredo oni oni urungga tero, noore yoyoyingo.

¹⁸ Sengetoni, noore Poldodo Yemus kenowero oororo, tabango oni yowurunoku ngu bidodo Yemusya oriyin-goku, ngu yeyoyingo. ¹⁹ Polndo eyingo. Noorendo mayetetoyi, ero eyingo. Anutdo Pol hoorowetoni, oni

simoo bare sowe gidarega, ngu kewooroyemo ko oo tewoku, ngu bidodo damonimonggo nenengo wesiyoro, tabango onino eyingo. ²⁰ Tabango oniku Polro mande ingoro ngu, ene Anut bingami okooro, Polya gumi eyingo. Doboonani, ge ingoote. Yuda oni simoo bare, ene urungga oorengo biyomi Yisas keyimo oni teyingo. Ngu Yisas keyimo simoo bare ngu, ene Mosesro mamana mande ngu keyowero mande yanggango oorengo yetenggo. ²¹ Ene oni gidaregado gengo etoyi, ingoro, ngandiro eyingo. Polndo ngu Yuda oni ngu, oni sowe gidarega kewoorokono oorootenggoku, nguno ewo. Ye Mosesro mamana mande ngu yokoya, yengo nangosumooye moondeye ma yomosiyoro, Yudaro muri kurimi ngu ma keyowero, ero eyingo. ²² Ngundiro nguro, noore ndadiro tewato? Hamoo oorengo, ene ge mayewoku nga, ero ingowanggo. ²³ Arisa, noorendo ooga geno etooye, ngu nangge ge oo ngundiro teyi! Noorengo oni namoraya ngu Anutno mande hamoo oorengo eneno ero gosiyoro eyingo. ²⁴ Gedo komo oni Anutno mande gosiyowonggoku nguya Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguno oororo, yengo digi beye eneno yunootoni ngu, asa, wooro yeyingo oni, ngundo yengo wooro yeyunowanggo. Ye ngundiro tero ngu, ye Mosesro mamana mandeno ye sarayi oorengo ootooro, arisa, ye mete tabayemo uye ngu toongooro, oni doongeyembo kenoro ingootoyi ngu, ye kundingiyi oruwanggo. Oni ngu kenoro, ene tunoo ingowanggo. Ge nguya Mosesro mamana mande ngu keyoote. Yo, oni ngu kenoro, ene ingootoyi, mande guraga ge gowege sanggawero ewonggoku ngu, ngu godange mande nangge, ero ingoyingo. ²⁵ Yisas keyimo oni sowe gidaregaro ngu, noore kuri mande, ero nakangoro sowejoyingo. Ene komo ingonda teyi! Ene onindo nusako utoro, merambooro biyomi nguno oo karo yemboonge-

toyi ngu, ngu ma newero. Ene nusako sidudodo ma newero. Nusako bungeyi gosiyootoyi kumootoni ngu, ngu ma newero. Ene oni erambarisa tewero muringga, ngu ma toongooyerowero tero, sebo barese muringga biyomi nguya ma tewanggo, ero eyingo. ²⁶ Enengo mande ngundiro ingoro, asa, sengetoni, Polndo ngu oniku yeyoro, yoyoro, enendo muri oo tetoyi, Pol nguya ngu tero, enedodo Mosesro mamana mandeno ewoku nguro ene oni sarayi mesarango teyingo. Ene ngundiro tero, Yudaro yowuru ya urungga, Tembel, newendemo uro, wooro yeyingo onino enengo naru kundingiyi ndawu narunggano kinitewaku nguro eyingo. Ngu kundingiyi narungga kinitetoningga ngu, asa, wooro yeyingo onino ko oorowuwonggokuno, digi beye ene yunootoyi, nguro ene Anutno enengomu wooro yeyingo.

Tembel Yowuru Yano, Yuda Onindo Pol Dowooyingo

²⁷⁻²⁸ Kootuyisina, naru kandegura gidemboro erayagaku namoko kiniteweroyi tetoni, ngu naruno, Yuda oni Esiya merakononggo, ngundo yowuru ya urungga, oowooyi Tembel, nguno oororo, Pol kenoyingo. Ngundiro kenoro, oni oowooyingga nowoondoye yokutuwootoni, sanggiri tero, ootoogero, Pol dowooro gosiyoyingo. Ngundiro tero, ene meno manggaru tero eyingo. Ye Iserel oni, ye nguya noore hoorooweyeroyi! Nga oningga ngando ende bidodomo noorengo oni simoo bare manggoye utoro, wiriyoro, nga yowuru yangga, oowooyi Tembel, ngaro mamana mande nguya yomburibariyoote. Ene oo gura nguya tero, ene Girik oni yoyoro, yowuru ya Tembel newendemo omburo, nguro ene ya kundingiyi nga yeni, sugabododo teteku nga! Ngundiro ero eyingo. ²⁹ Ngu muringgano ngunonggo ene mande goweyimo sanggawero tewonggoku, ngu ngandiro: kurimi ene kenootoyi, Taropimas, Epesas oningga nguya endemo

oriyingo. Ene ngu kenoro, ngandiro ingoyingo. Polndo ngu oningga nguya yoro, yowuru ya newendemo uyingo, ero ingoyingo.

³⁰ Mande ngundiro ingoro, nowoondoye sanggiri urungga tero, asa, Yerusalem endemo simoo bare bidodo yondowidoro, mayero, Pol dowooro, woosooro, endesina oorero, ureyi kumooweroyimboro teyingo. Ene ngundiro tetoyi, arisa, sodedomangge, ene Tembela yamuko bidodo goodoomukoyingo.

³¹ Pol ureyi kumoowero tetoyi, oni gidaregado me oniro tabangonggaku mande ngu soweyoro, ngundiro etoyi, Yerusalem oni simoo bare bidodo soriyokoyingo.

³² Ngundiro tetoyi, ingoro, asa, me oni tabango koretayingongga, ngundo sodedomangge me oni gidarega yoyoro, ko, me tabango oni gidarega nguya yoyoro, yondowidoro, Pol dowoowero yowuruno uyingo. Yuda onindo me tabango urungga koretayingongga, ngu kenoro, me oni nguya yeyoro ngu, asa, ene Pol ureyingoku ngu yokoyingo. ³³ Me oniro tabango koretayingonggakundo tanggeyemo omburo, Pol dowooro, enengo keyimo me onikuno etoni, uto yanggango eraya, oowooyi sen yoro, ngundo Pol gosiyoyi! Etoni, ngundiro tetoyi, tabangonggakundo Yuda oni mande yunoro eyingo. Nga simoo nga onendo? Ndawu ooga tete? Ero sumoo eyingo.

³⁴ Tabangonggakundo ngundiro sumoo yunootoni ngu, asa, ngu naruno, oni simoo bare urungga oorengo ngu enebana manggaru teyingo. Gidaregado ngu mande gura ero, manggaru tetoyi, songombo ngu ene mande gura ero, manggaru teyingo. Meno manggaru urungga mera ma ingoweroyi teyingo. Me oniro tabango oninggaku ngu, mandega ngu muri ma kenoro ingoyingo. Ngundiro nguro, me onikuno eyingo. Pol yoya, yengo me oniro yano oorowuyi! Ero eyingo. ³⁵ Ngundiro etoni, nguro

ene Pol yoro, yade ya woodooyimo oorowutoyi ngu, simoo baredo yanggango yero, Pol ureyi kumooweroyimboro teyingo. Nguro ngu, me onindo Pol okooro, koorowooro, ya newendemo oorowuyingo. ³⁶ Yoro, ya newendemo uwero tetoyi, ene oni simoo bare oowooyingga meno manggaru tero, keyeroro, oororo eyingo. Ngu oningga ngu ureyiga kumooni! Ero eyingo.

Polndo Enengo Murini Yuda Onino Yootunoro Eyingo

³⁷⁻³⁸ Me onindo Pol yoro, enengo ya newendemo uwero tetoyi, ngu naruno, Polndo me oniro tabangonggakuno eyingo. No mete mande gura geno sumoo ewe? Etoni, me oniro tabangonggakundo gumi eyingo. Ge Girik mande ingoote? Nondo ngu ge Igip oni, ero ingooteno. Kuri gedo oni urungga oorengo, 4000, ngu yoyoro, mera oo sobosobo urungga oniya ebe urewero, ye oni kini merako nguno oorowuwonggoku, ge ngundo bine? Sumoo eyingo.

³⁹ Ngundiro sumoo etoni, asa, Polndo mande gumi eyingo. Kini, no Yuda oni. Endene oowooyi Tarsas, ngu Silisiya merak. Noro ende ngu oowooyi bingamidodo. No geno oo gura sumoo ewero. No mete simoo bare nga mande yunowe? Ero sumoo eyingo.

⁴⁰ Etoni, me oniro tabango oninggakundo gumi eyingo. Yo, mete mande e! Etoni, nguro Pol woodoo sanganimu dikaro, ngunonggo kandeyi simoo bareno okoororiyingo. Ngundiro tetoni, oni bidodo neneteyingo. Polndo Yudaro mande Hiburu ngunonggo eyingo.

22

¹ Polndo ngandiro eyingo. Ye konebane awanamone, ye ingoyi! No yengo mande ngu gumi ewero, ero eyingo.

² Polndo Yuda oniro mandenonggo etoni, ene Hiburu mande ngu ingoro, nenetero oriyingo.

³ Ngundiro tetoyi, asa, Polndo eyingo. No Yuda oni. Namonembo Tarsas ende Silisiya merako bisineroyingo. Ene no nga endemo ngano ootoogero, urungga teyingo. No oo etuneroyingo oni, Gameliyelno Skul tero, ingondudu yoyingo. Ene noorengo osisambanimboro mamana mande ngu gome gome etunerowo. Ngundiro nguro, no Anut keyoro, nguro murini nguno no yanggango yeteno. Yendo Anut keyowero, ataga yanggango yetenggoku ngandiro. ⁴ No nguya ngundiro oni Yisasno nowoon-doyemo hamoo tetoyi, no ngu yomburiyerowono. Simoo bare nguya no yurewe kumoowero nguya teyingo. No uto yanggango (sen), ngundo gosiyeroro, yoyoro, ya biyomimo nguya yoyewono. ⁵ Wooro yeyingo oniro tabango, simoo barero mande wirikoyingo tabango oniku, ngundo etoyi, ye ingowanggoku, ene nguya ingootenggoku, nguro ene no so uyi nakangoro nunoyingo. Nunootoyi, Yuda dobookurine Damaskas endemo oorootenggoku, no ngu yoyowero Damaskas uwero oorowuyingo. Oni Damaskasno oodooye, Yisasno nowoon-doyemo hamoo teyingomu, ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero, nguro no oorowuyingo. No ngu oni simoo bare ngu yoyowero oororo, Yerusalem ngano mayero, nguno enengo biyomiye nguro ogingo yoyi, ero oorowuyingo.

Polndo Enengo Newende Hamoo Teyingo Nguro Muri We-siyoro Eyingo

(Aposel 9:3-19; 26:12-18)

⁶ Polndo mande gura eyingo. No yade yade oororo, Damaskas namoko tewonoku, sa kewooroko samboro ngundiro nguno, asa, sodedomangge soru gura urungga sambononggo no moondene omukumundoone himi oorengo nunoyingo. ⁷ Ene ngundiro tetoni, no merako sorero wereyingo. Ngundiro tetoowe, manggowo gura ngu sorungga ngunonggo tunootero, noya eyingo. Sol,

Sol, ge ndadiro tero, nguro ge no yomburinerooto? ⁸Etoni ngu, nondo mande gumi ngandiro eyingo. Oo Simburi Urungga, ge onendo? Etoowe, enebana gumi eyingo. No Yisas Nasaret oni. Ge no yomburinerowero, koyi tero, endeyooteku ngu! Ero eyingo. ⁹Ngundiro etoni ngu, oni noya oorowuwootomu ngu, ene soru ngu kenoro, ene oni manggowooga noya mande eyingongga ngu, ene ma ingoyingo. ¹⁰Oo Bidodo Simburimo, no ndadiro tewano? Etoowe, Oo Bidodo Simburi, ngundo noya gumi eyingo. Ge ootoogeya, Damaskas u! Ngu endemo nguno, oni gurado geno ewaku, nondo oo bidodo gedo te, ero ewonoku, ngu etoningga, ngu nangge te! Ero eyingo. ¹¹Ene ngundiro etoni ngu, ngu sorungga ngu ngundiro teroodoni, no mera oo ma kenoweroyi teyingo. Nguro ngu, oni noya oorowuwootomuku, ngundo no kandene dowooro, noyoro, Damaskas uyingo.

¹²Oni gura no neyowero nguno oruwoku, ngu oowooyi Ananaiyas. Ene mamana mande gome keyoyingo oni. Yuda oni Damaskas endemo oorootenggoku, ngundo eneya oni gome, ero etenggo. ¹³Ngu oningga ngundo nono mayero, tanggenemo dikaro, noya eyingo. Sol doboone, doongengge ngu mete himi yetoningga, doongeteya, mera keno! Ero eyingo. Ngu narunggano nguno nangge, doongene mete tetoni, no ene gome kenoyingo. ¹⁴Doongene mete tetoni ngu, enendo eyingo. Noorengo osisambananimboro Anut, ngundo ge goyowero rogogeroyingo. Ge nguno ngu, ge ene ingootoyi, hamoo tetoningga; ge nguno enengo ingonduduni nguya ingoro; ge oni nenengo Yisas ngu kenowaku, manggowoobo mande etoningga, ngu komo gome ingo! ¹⁵Ge enengo mandeni yootunoro ewa. Ge komo simoo bare bidodomo oo kenoro, mande ingowonoku, ngu etoyi ingowanggo. ¹⁶Ene ge ataga oo ndawu ooga sobowoote?

Ge ootoogeya, sono kundingiyi gimu! Ge enengo oowooy-imboro meno etoyi ngu, Anutdo gengo weti mbumbuwa biyomingga, ngu sonowootoni toongewa, ero eyingo.

Anutdo Pol Soweyootoni, Oni Sowe Gidarega Yuda Oni Kini, Nguno Toongeyingo

¹⁷ Polndo mande gura eyingo. Kootuyisina, no Yerusalemno ko omburo, no yowuru yano (Tembelno) yemboongerero oodegogo, no oo gaboya gaboya gura kenoyingo ngundiro teyingo. ¹⁸ Nguno ngu, no Oo Bidodo Simburi no kenootoowe, enendo nono, ero eyingo. Sodemangge, ge Yerusalem ende yokoya toonge! Ge ngano noro mandene wesiyoro ewaku ngu, ene ge manggoge ma ingowanggo, ero eyingo. ¹⁹ Ene ngundiro etoni ngu, nondo gumi eteno. Oo Simburi, enengombo ingootenggo. Kuri no yowuru ya bidodomo oororo, oni Yisasro nowoon-doyemo hamoo tetoyi, no yoyoro, ya biyomimo yoyero, no ene yutoro gisaruyeroyingo. ²⁰ Kuri Stiwen ngu ureyi kumooyingo ngu, no nguro nowoondone nguya mete, ero ingoyingo. Nondo ngu oni Stiwen ureyingomu, nguro dogigiro nengguro ngu sobowooro, yunoro oodoowe, ene Stiwen ureyi kumooyingo, ero eyingo. ²¹ No ngundiro etoowe ngu, asa, Oo Simburi, ngundo noya gumi eyingo. Ge toonge! Nondo ge sowenggerootoowe, mera orirokono toongewa. Oni sowe gidarega gura gura Yuda oni kini, nguno toongewa, ero eyingo.

Rom Oniro Me Tabango Oninggakundo Pol Gome Sobowooyingo

²² Oni simoo baredo Polro mandeni ewoku, ngu ingoro, oororo, Polndo ngundiro ewoku, Anutdo ene ero, oni sowe gidaregano enengo mandeni wesiyoya eni, ero rogo teyingo. Polndo ngundiro etoni, asa, ngu naruno nguno, simoo baredo enengo mande wenga ngu yokoyingo. Ngu

yokoro ngu, asa, simoo bare damoni tero, meno manggaru urungga tero eyingo. Ngu oningga ngu ureyiga kumooni! Oni ngundiromu ngu, merako ngano ma oruwero! Ene keta nguya ma oruwa! Ero eyingo. ²³ Ene meno manggaru yanggango tero, enengo dogigiro nengguro andandangero, kukukakawu dorowooro, oorongootoyi, ooretani, ene sanggiri urungga teyingo. ²⁴ Ngundiro tetoyi, me oniro tabangonggakundo sodedo enengo me onino etoni, Pol yoya, enengo ya newendesina uya, Pol utoya, mande damoningga ngu ndawu oogaro simoo baredo Polya meno manggaru tetenggoku, ngu no muri gome ingowero eyingo. Mande ngu sumoo inoya ingoyi! Ero eyingo. ²⁵ Ene ngundiro etoni ngu, asa, me onikundo Pol kandeyi yoro, de bungomo gosiyoro, gisaruboweroyimboru teyingo. Ngu naruno, Polndo tabangonggakuya tanggeyimo oorooteku nguya sumoo yunoro eyingo. Rom oniro mamana mande, ngundo Rom oni ngandiya teyi, ero ete, bine? Ye Koot ma teyingomo koretero ene urewanggo, bine? Ngu muringga ngu metemi bine? Ero eyingo.

²⁶ Ene ngundiro etoni ngu, me oni tabangonggaku mande ngu ingoro, ene sodedomangge oororo, enengo me oniro tabango urunggakuno, oo nguro ero eyingo. Pol oningga nga ngu, ngu Rom oni nenengo! Nguro ge ndawu ooga, ene teyinowero? Ero eyingo.

²⁷ Ngundiro etoni, me oniro tabango urunggakundo soriyokoro, omburo, Polno eyingo. Ge nono e! Ge Rom oningga, ngundi kini, bine? Etoni, Polndo gumi eyingo. Yo, eyingo.

²⁸ Ngundiro etoni ngu, me oniro tabango urungga, ngundo mande gumi eyingo. Nondo Rom oni tewero ngu, nguro no digi beye urunggado uriyoro, no Rom oni teyingo. Etoni ngu, ene Polndo mande gumi eyingo.

No ngu namonembo Romno bisineroyingo! Ero eyingo. ²⁹ Ene mande ngundiro ero yokoro ngu, asa, oni sumoo inoro, urewero teyingoku nguya, sodedomangge sosorero yokoyingo. Me oniro tabango urungga oninggaku ingoyingo. Pol ngu Rom oni gosiyowonggokuro, ene nguya sosoreyingo.

³⁰ Me oniro tabango urunggaku, ene komo gome oorengo ingowero. Polndo ndawu oo biyomingga tewoku, ene ngu ingowero. Ngundiro nguro, sengetoni suwoononggo, ngu Pol gosiyowonggoku, sen uto yanggango ngu wesiyowonggo. Ene mande soweyootoyi, Anutno wooro yeyingo oni sobosobo, simoo barero mande wirikoyingo tabango onino toongerero eyingo. Ye oni ngu bidodo mayero yowuruwooyi, ero eyingo. Ene Pol yoro, omburo, oni tabango doongeyemo etoni dikayingo.

23

Pol Ene Yuda Oniro Mandeye Wirikoyingo Onino Mande Wesiyoro Eyingo

¹ Ngu naruno ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniku, gome gome yeyondandangerero eyingo. Ye konebane, no Anut doongeyimo endeyoro ootooro, nenengo nowoondone ngu metemi oorengo tero, endeyoro, yade mayero, ataga no oo biyomi gura ma ingooteno, ero eyingo. ² Polndo ngundiro etoni, Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo oni urungga, oowooyi Ananaiyas, ngundo oni Pol tanggeyimo dikayingokuno eyingo. Ngu manggowoomo uto mandega etekungga, ngu yokoni! ³ Ngundiro etoni, asa, Polndo ngu tabango oninggakuya sanggiri urungga tero eyingo. Ge ngu de sosi biyomi! Kumu sarayimbo goweyi sangani nangge metemi, ene newendemo ngu buwoo nangge! Nguro Anutdo ge gurewa! Ge ngano bibitero, ge mamana mande

keyoro, noro mandene wirikoro kenowero, ene gengombo Mosesro mamana mande yomburiyoro, ge no nureyi, ero ete! Ero eyingo.

⁴ Ngundiro etoni, oni Pol tanggeyimo dikayingokundo, enengo mande ingoro, sodedomangge gumi eyingo. Ge mete Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo oni koreteyingongga nguya mande biyomi ete, bine? Ero eyingo.

⁵ Ene mande ngundiro ero yokootoni ngu, asa, Polndo mande gumi eyingo. Ye konebane, ene oni Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oni koreteyingo, ngu no ma ingooteno. Anutro mandeno ngu ete. Gengo tabango oni nguya mande biyomi ma ewero. Ero eyingo. (Eksodas 22:28)

⁶ Polndo ngu ingoyingo. Tabango oni yowuruno ngano, oni ngu gidarega ngu Sadusi watangga gidarega ngu Parisi watangga oorootenggo. Nguro ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniya negoyerowero, ngandiro eyingo. Ye konebane, no ngu Parisi oni, ko, no ngu Parisi oni nangoye nguya. Nondo ingootenoku, ngu oni kumooro ko ootoogewanggoku, nondo ngu mandega ngu hamoo oorengo, ero ingooteno. Nguro nondo ngu mandega ngu wesiyoro etoowe, ngu muringga, nguro ene ataga no noyoro, Kootno noyetenggo, ero eyingo.

⁷ Polndo ngundiro etoni ngu, asa, ngu naruno nguno, Parisi oni ngando Sadusi oni nguya sanggiri teyingo. Ngundiro tero, yowurunggaku toongooro, songo songo teyingo. ⁸ Sadusi onindo ngandiro eyingo. Oni kumootoyi mereyerootenggoku ngu, ko ma ootoogewanggo. Ero, ko ene gidarega nguya ingoyingo. Engel oni, Yuka nguya kini. Ero ingootoyi, ene Parisi onindo ngu oo ngu bidodo, hamoo, ero, nguro nowoondoyemo hamoo

teyingo. ⁹ Ngu naruno, yowuruno oni nowoondoye biyomi yero, nguro ene meno manggaru urungga teyingo. Mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, ngu Parisi oni ngundo ootoogero, dikaro, mande yanggango ero eyingo. Noore nga oningga nga kenootetoku ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo. Yukangga, ngundi, Engel oningga bine, nguya mande ero ingoyingo, ero eyingo.

¹⁰ Ngundi etoyi ngu, nguno enengo sanggiriye-gaku yeyi, urungga oorengo teyingo. Ngundi nguro, me oniro tabango urungga enengo koreteyingonggaku sosorero ingoworo. Nga oni wata erayaga, ngando Pol kandeyi gide gide dowooro, woosodori, pitiro kumoowa, ero ingoyingo. Nguro, ene enengo keyimo me onikuno sodedomangge etoni, uro, kewooroyemonggo Pol dowooya, yoya, yengo yano ooreya, ya newendemo yokoyi! Ero eyingo.

¹¹ Yangeni suwoono, Oo Bidodo Simburi, ngundo Pol tanggeyimo dikaro, eneno eyingo. Nowoondoge ngu komo yanggango orini! Ge noro mandene yanggango Yerusalemno ewoku, ngundiya nangge, Romno nguya ngundi ro wesiyoro ewa. Oo Bidodo Simburi, ngundo ngundi ro eyingo.

Yuda Onindo Pol Ureyi Kumoowero, Ero Mande Gosiyoyingo

¹² Sengetoni suwoononggo, Yuda oni gidarega yowuruwooro, mande guranangge, ero gosiyoro eyingo. Hamoo oorengo, noore Pol ureye kumoowa. Noore Pol ma ureye kumootoni ngu, noore oowari sono ngu ma newato, ero eyingo. ¹³ Yuda oni mande guranangge ero gosiyowonggoku, ngu onibi eraya ko gidarega nguya ko teyingo. ¹⁴ Ene ngundi ro tero, ngu oniku oororo, Anutno wooro yeyingo oni nguro oni sobosobo oniku, ko, tabango

oni gidaregano eyingo. Noore mande yanggango guranangge hamoo oorengo, ero gosiyooteto. Noore oowari sono oo ngu ma nero ngundiro oode, oororo, Pol ur-eye kumootonigogo, asa, ngu naruno nguno, noore ko oo newato. ¹⁵ Ngundiro nguro, ye Yuda oniro mande wirikoyingo tabango oni komo mande soweyootoyiga, me oniro tabango koreteyingongga, ngundo oorowutongga, ngundo Pol yoya, yeno ombuni. Nguno ngu, ye mete Polro mande murini ko etoni ingowanggo. Noore kuri yoonenengoyingo. Pol yeno ma ombutoni ngu, ngu naruno nguno, ooreko nguno, noore ene ureye kumoowa, ero eyingo.

¹⁶ Ene Pol enengo kuwooyi nangonimbo ngu Yuda oni oore meyero, Pol ureyi kumoowero etoyi, enengo buriyiga, ngundo ingoyingo. Pol buriyiga ngu ene ingoro, nguro ene oororo, me oniro yano oororo, ya newendemo uro, yeyeyi Polno eyingo. Yuda onindo oore meyero, ge gurewero etenggoku ngu! Ero eyingo. ¹⁷ Ene ngundiro etoni, asa, Polndo me oniro tabango oninggano eyingo. Nga simoo oorega nga yoya, me oniro tabango urungga nguno ooroya, ene mande gura eneno ewero, ero eyingo. ¹⁸ Ngundiro etoni, nguro me oni sobosobogakundo Pol buriyigaku yoro, me oniro tabangonggakuno oororo eyingo. Ya biyomi oni Pol, ngundo no surenerootoni, nga simoo oorega nga yoro, geno ombuteno. Ene mande gura geno eweroyimboru mayetoni, nguro no ene yoro ombuteno, ero eyingo.

¹⁹ Ngundiro etoni, me oniro tabango urungga, ngundo ngu simoo oorengaku kandeyimo dowooro, songo oororo, enesu nangge tero, sumoo inoro eyingo. Ge ndawu mandega, nono ewero mayete? Ero eyingo. ²⁰ Etoni, ngu simoo oorega, ngundo gumi eyingo. Yuda oni mande guranangge, ero gosiyootenggo. Ge

sumoo ero, yangeni Pol yoro, tabango oni yowuruno onino uwero, nguro ene Pol ko sumoo inoro, enengo mande muri ingowero, mande geno ngundiro sumoo gunowanggo. Ene oo ngundiro geno ewanggoku, ene ganagerowanggo. ²¹ Ge enengo mande ngu ma keyowero. Ngu oni gidarega ngu bidodo onibi eraya ko gidarega nguya, ngu oowari bidodo ngu roogoyeroro eyingo. Ene oowari oo hamoo oorengo ma newatoku, Pol ureye kumootonngogo, noore oowari ko newato, ero etenggo. Ngundiro ero, ene oore meyero oorootenggo. Ge nangge sobogorootenggoku, gedo yo, ero ewa bine, ero sobogorootenggo. Ero eyingo.

²² Ngundiro etoni, arisa, me oniro tabango erayagakundo, Pol buriyigaku mande yanggango inoro eyingo. Ge nono mandega eteku ngu, oni gurano ma ewero. Ngundiro ero, ene simoo ooregaku sureyootoni toongeyingo.

Me Oniro Tabangonggakundo Pol Oni Mera Oo Sobosobo Piliks Soweyoyingo

²³ Arisa, me oniro tabango urungga koreteyingonggakundo, me oni sobosobo eraya negoyorootoni, ombutori eyingo. Yari me oni onibi kande eraya 200 oni yoya; onibi kabusa gura kande eraya 70 ngu, Hos sanganimu bibitoyiga ngu yoya; ko, oni onibi kande erayaga (200), ngundo idi, nasa, dowootoyi, ngu yoya, Pol yoya, Hos sanganimu yetoyiga, bibitetonngga ngu yoya, suwoono sa naru kandegura gidemboro namoraya, nguno Sisariya oorowuyi. ²⁴ Ye Hos gidarega yomosiyootoyiga, Pol nguno bibitetonngga, yoya, gome sobowooya, yadega ooroya, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingo Piliksno ooroya, nguno yokoya ngu, asa, ye ko ombuyi!

Ero eyingo. ²⁵ Me oniro tabango urungga oni koreteyingongga, ngundo enengo me onindo, ero yokoro ngu, ene so uyi ngandiro nakangoyingo.

²⁶ No Kolootiyas Lasiyas, nondo nga mandega nga oni urungga oni mera oo sobosobo urungga Piliksro nakangooteno. Okeyo. ²⁷ Yuda onindo nga oningga nga dowooro, ureyi kumoowero tetoyi, ene nondo ingowonoku ngu, ene Rom oni oorooto. Ngundiro nguro, noya me oniya uro, kandeyemonggo sobiyoro yoyingo. ²⁸ No nga oningga nga goweyimo mande etenggoku, nguro muri ingowero nguro no yoro, tabango oni yowuruno onino uwono. ²⁹ Ene no kenowonoku ngu, enengo mamana mande gidaregano ene goweyimo kingo sangawero ewonggo. Ene nga oningga nga goweyimo mande biyomi gurano, noore ene ureye kumooweroyi gura ma kenoyingo. Ya biyomimo yeweroyi nguya ma kenoro ingoyingo. ³⁰ Ataga, mande gura nono mayero etenggo. Yuda onindo mande guranangge ero, gosiyoro etenggo. Noore torige wirimangge nga oningga nga ureyi kumoowero teteto, ero eyingo. Ngundiro nguro, no sodedo yewe, geno oorowuteku ngu, no ngu oni eneno Koot mande tetenggokuno ewano. Ene mete ge doongengemo, enengo mande ngu yootunoro ewanggo. Ge enengo mande nga oningga ngaya etenggoku, ngu muri mete ingo! Ero eyingo. Ngundo so uyino mande ngundiro nakangowo.

³¹ Ngundiro tetoni, me onindo manggowo keyoro, Pol yoro, suwoono nangge Andipatris endemo oororo wereyingo. ³² Sengetoni, me oniku yowoorengoro, enengo endeyandeno ko oorowutoyi, oni Hos sanganimu bibitewonggokundo nangge Pol yoro, Sisariya oorowuyingo. ³³ Oni Hos sanganimu bibiteyingoku, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo. Ene so uyigaku yoro,

oni mera oo sobosobo urungga koreteyingonggaku inoro, Pol nguya yoro, omburo, koreteyingonggaku kandeyimo yeyingo. ³⁴ Asa, oni mera oo sobosobo koreteyingonggakundo so uyi kandangero yokoro ngu, asa, ene Pol sumoo inoro eyingo. Ge ndawu mera gidaresinanggo oningga? Ero etoni, Polndo gumi eyingo. No Silisiya oni, eyingo. ³⁵ Ngundiro etoni, arisa, oni koreteyingonggakundo gumi eyingo. Oni geya mande gowegemo etenggoku mayetoyiga ngu, no gengo mande ingowano. Ero, Pol ngu Herodro yano yokoya, gome sobowooya orini! Ero eyingo.

24

Yuda Oniro Tabango Oni, Ngundo Pol Kootno Yeyingo

¹ Kootuyisina, naru kandegura yokoro, Anutno wooro yeyingo nguro sobosobo oni koreteyingo oowooyi Ananaiyas, ngundo oniro tabango oni gidarega, Yuda oniro oni gura oowooyi Tetulas, ngundo simoo barero manggoye yoro, Kootno mande eweroyi. Ngu oni ngu bidodo, ngundo Sisariya uro, oni mera oo sobosobo koreteyingo nguno Pol goweyimo mande eweroyiku, ngu eyingo.

² Oni mera oo sobosobo koreteyingongga, ngundo Pol negongootoni ombuyingo. Asa, ngu naruno ngu, Tetulas Pol bungomo mande damoni yero eyingo. Piliks, ge oni urungga! Ge noore hoorooweyerowoku, nguro noore gome bibitero oorooteto. Ronggesambi ebe oo nguya kini. Gengo ingonduduge ngu metemi gome, nguro ge noorengo hoorooweyeroyingo ngu nenengo. Oo gura gura bidodo kuri ende bidodomo biyomi yeyingomu, ngu tetoyi, mete temukowo. ³ Ngundiro nguro, noorengo nowoondonani ngu oo nguro geya gome mesarango ingoro, noore esoso urungga geno teteto.

⁴ Ene nondo ge ma gosigeroro, no geno mande bodaga ewero. Gengo sumangeyiga ngunonggo noorengo mande ootuwoo bodaga nga mete ingo! ⁵ Noore nga oningga nga kenootetoku, ngu ene mandeni murini biyomi urungga yeni tunootete. Ene mera bidodomo, Yuda oni nowoon-doye yokutuwootoni, buribari ingoro, sanggiri tero, ebe ureweroyimboro teyingo. Ene Yuda oni noore oni we-soowooro, wata gura, oowooye Nasaret, ero etenggo, nguro tabango. ⁶ Ene yowuru ya (Tembel) ngu sug-abo teyinowero nguya tete. Ngundiro nguro, noorendo ngunonggo dowooyingo. ⁷ Ene me oniro tabango ko-reteyingongga, Layisiyas, ngundo omburo, yanggango oorengo yero, noore kandenanimonggo andangero yowo. ⁸ Ngundiro yoro, Layisiyas ero, oni gengo Koot teyi, ero ewoku, nguro ene ge doongenggemo ngano mayeya eyi. Ngundiro tetoyi, gengombo nga oningga nga sumoo inowaku ngu, ge nga oningga nga enengo manggowoomo mande mande Kootno etenggoku, ngu nenengo ingowa. Tetulas ero eyingo. ⁹ Ene mande ero yokootoyi ngu, asa, Yuda oni nguya ngu oningga ngu hoorowero, Polya mande godange eyingo. Ene mande yootunoro, nga mande nga hamoo Polro mande wesiyoro, Piliksno eyingo.

¹⁰ Arisa, ngu naruno, oni mera oo sobosobo urungga ko-reteyingongga, ngundo kandeyibo nangge Polno teyingo. Nguro Polndo mande damoni yero, ngandiro eyingo. No ingooteno. Dagoma oowooyingga oorengo, ge nga oni ngaro mande wirikoyunoro ooroote. Nguro no nenengo mande geno wesiyoro ewanoku, nguno ngu, no nowoon-done gome mesarango oorengo tero ingooteno. ¹¹ Ge ene sumoo yunootoyi, enengombo mande ngu etoyi, ge ngu ngandiro ingowaku ngu, no naru kande eraya kegidemboro eraya yokoro, no Yerusalemno tunoote-

wonoku, nguro no Anutno yambo mande tewero oorewono. ¹² No yowuru ya (Tembel) newendemo oruwonoku, nguno nondo oni guraya ronggeyootoore, Yuda onindo ma yeyoyingo. No simoo barero yowuru ya (Tembel) newendemo ngu yomburiyootoowe, ene no ma neyoyingo. Ende newendemo nguya, no oo gura ma yomburiyoyingo. Hamoo oorengo kini! ¹³ Nga mandega noya etenggokungga nga, ngu muri gura nenengo oorengo ma yootunoro etoyi, nguro ge hamoo ero, ma ingowaku ngu! ¹⁴ Ene no nga mande nga gura geno yootunoro ewero. Nga mandega enengombo etenggo. No Yisasno nowoondone hamoo tero, enengo muriningga ngu hamoo no ngu keyooteno. Ngundiro etoyi, yo, hamoo no ngu muringga ngu keyootoowe, ene Yuda oni ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo. No noorengo osambananemoro Anutga nguno yambo mande ngundiro teteno. No mande bidodo mamana mandeno, ko, Anutro ingondudu eyingo onindo nakangoyingomu, ngu bidodo keyoro, tero, no nguro nowoondonemo hamoo tero, ko teteno. ¹⁵ No Anutno nowoondonemo hamoo tetoni, ngunonggo Anut sobowootoowe, oni kumooyingomu yokutuyerooni, keta oruweroyi, nguro no sobowooteno. Yo, oni nenengo, ko, oni biyomimu nguya Anutdo merenonggo yokutuyerowa. Yuda oni enengo nguya oo ngu sobowootenggo. ¹⁶ Nguro no naru bidodomo, nowoondone gome tunoo oorengo ingootenoku, Anut doongeyimo, ko, simoo bare doongeyemo nguya nenengo oorengo biyomi nguro kini.

¹⁷ No kuri dagoma gidarega ende gidaregano oruwono. Kootuyisina, no dobookurine oowariro kumootenggoku nguro ingoro, no beye oo ngu yoro, hoorooweyerowero ko mayewono. No Anutno kingo esosoteweroyi, nguro beyeni nguya yoro mayewono. ¹⁸ Mayero, no ngu koyi

tewono. Nguro no nenengo murine ngu tetoowega, mete mesarango teni, ero, nguro no yowuru ya (Tem-bel) newendemo oodoowe, ene nguno neyowonggo. Oni simoo bare urungga noya ma oriyingo. Nguno oni gura arimbosi oo gura ma teyingo. ¹⁹ Ene Yuda oni Esiyano oorootenggoku, ngundo mayero, ene noya mande moore tetoningga ngu, ene mete ngano mayeya, ge doonggemo ngano noya mande ngu eyi. ²⁰ Ene kinitoningga ngu, arisa, nga oni ngando ene komo nondo oo biyomingga tewonoku ngu, nenengo oorengo neyowonggoku ngu, no tabango oni yowuruno tabango oni doongeyemo dikawonoku, nguro geno eyi. ²¹ Ene no mande guranangge, kuri no ene kewooroyemo dikaro, no ngandiro manggaru tewono. No Anutro nowoondonemo hamoo tetenoku, ngu Anutdo oni kumooyingomu yokutuyerowaku, ngungga nguro nangge, ene no noyoro, ye doongeyemo mayero, etenggoku nga! Polndo ngundiro ero eyingo.

²² Arisa, Piliks ngu, ene Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo muringga nguro mande ngu, ene gome watayi. Nguro ene Yuda onino eyingo. Ene komo me oniro tabango Lasiyas sobowooya oodoyiga, ene ombutoninggago, yengo mandega nga yomosiyowato, ero eyingo. ²³ Ero ngu, Piliks ene ya biyomi sobosobogakuno eyingo. Ge Pol yoya, ya biyomimo ye, ero eyingo. Ene ya gumi ngu ma goodowero. Nguno ngu, Pol enengo dobookuriyi mayero, Pol kenoro, oo inowero mayetoyi ngu, roogo ma teyunowero. Ene mete mayero, Pol kenoro, ooro wenonootoni, ngu oo inoro hooroowewanggo. Ero eyingo.

Piliksdo Pol Yoro, Dagoma Eraya Ya Biyomimo Yetoni Oruwo

²⁴ Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Piliksdo bareyi oowooyi Darusila ombuyingo. Piliks bareyi Darusila ngu

Yuda barega yoyingo. Ngu naruno ngu, Piliksdò Pol negongoro, nguro mandeni ingowero. Polndo eyingo. Yisas Krayis nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro muri Piliksno wesiyoro eyingo. ²⁵ Ngu naruno, Polndo Piliks etungoro, muri ngandiro wesiyoro etungoyingo: Anut doongeyimo muri nenengo oruweroyi muringga ngu; goweye gome sobowooweroyi muri; ko, Anutdo kootuyisina wirikoyeroyingo naruno (Koot) nooreno tunooteweroyi muri; ngu muri bidodo tero etungoyingo. Ene oo ngandiro etungootoni ngu ingoro ngu, nguro ene sosorero, Polya eyingo. Arisa, mande mete ete. Ge ataga toonge. Kootuyisina naru gura oodoni ngu, no ge ko negogerowano, ero eyingo. ²⁶ Piliks ene oo gura nguya sobowooro oruwo. Ene Pol sobowootoni, Polndo beye inootoni ngu, ya biyomi yokoro toongeweroyi nguro towoongoyingo, nguro Piliksdò sobowoote. Ngundiro nguro, ene Pol negongootoni, enengo yano utoni, eneya suwooyi sano mande ero ingoro oriyingo. Ene Polndo beye ma inoyingo.

²⁷ Piliks ngu Yuda onino ingonduduye ingootenggoku, ngu gome ingoro, nguro kootuyisina, dagoma eraya yokoro, ene Pol sorengootoni, ya biyomimo oruwo. Ngu naruno nguno, Poritiyas Pestas, ngundo Piliksdò ko ngu enendo yoro, nguno ko teyingo.

25

Polndo Oni Urungga Mera Bidodo Sobowootekungga, Nguro Meno Eyingo

¹ Pestas ngu kuri enengo Prowinsno omburo, ene naru kabusa Sisariyano oode, ene ko Yerusalemno ombuyingo.

² Ngu naruno, Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo oniku, Yuda tabango oni ururu, ngundo Pestasno oororo, Polya mande gidarega goweyi sanggawero

eyingo. ³ Tabango onikundo Pestasya eyingo. Ge komo noore hoorooweyeroya, ngu Pol oningga ngu etooga, Yerusalem ngano ko ombuni, ero eyingo. Ndawugaro nguro, ene ngundiro etenggoku, ngu ngandiro: Pol ngu Kootno ma ombuyingo, ngu naruno, noore torige oore meyeru, Pol ureyi kumoowero ero, ngundo ngundiro gosiyoro etenggo. ⁴ Ngundiro etoyi, Pestasdo enengo mande ngu gumi ero eyingo. Pol ngu Sisariya ya biyomi nguno oorote. Naru bodaga nangge, no ngano yokoro, no Sisariya ko oorowuwano. ⁵ Ngundiro nguro, yengo tabango oni, ngundo noya oorowuwato. Ngu oni ngundo Pol muri biyomi gura tetoni ngu, asa, ene mete nguno Koot tewanggo, ero eyingo.

⁶ Pestas eneya oode, naru kandegura gidemboro kabusa bine, ngundi kande eraya yokoro, asa, ene Sisariya ko oorowuyingo. Sengetoni suwoononggo, ene mande wirikoweroyi musiyomo nguno, ene bibiteyingo. Ngundo Pol yoya ombuyi, ero eyingo. ⁷ Pol ngu ombutoni, Yuda oni Yerusalemnonggo mayewonggokundo, Pol tanggeyimo dikayingo. Ngundiro dikaro, mande mande oowooyingga eneno sanggawero eyingo. Ene mete Polndo oo biyomi tewoku, ngu tunoo yootunoro, Pestasno eweroyi, ereremo kini. ⁸ Asa, Polndo mandeye gowenemo sanggawero etenggoku, ngu gumi Pestasno ngandiro eyingo. No oo biyomi gura Yuda oniro mamana mande nguno ma teyingo. Tembela yano nguya kini. Oni urungga Rom mera bidodo sobosobo koretayingo, oowooyi Sisa, nguno nguya biyomi gura ma tewono. Ngu bidodo kini! Ero eyingo.

⁹ Ngundiro etoni, ene Pestasdo, Yuda oniro mande kuri ewonggoku, ngu ingoro, nguro ene Polno sumoo eyingo. Ge mete Yerusalem oorowuwa? Ngu mete tetoni ngu, arisa, no mete Yerusalemno gengo mande gowege sanggawero ewonggoku, ngu ingowano. Ero eyingo.

¹⁰ Ngundiro sumoo etoni, ene Polndo mande gumi eyingo. Nga yangga nga, ataga no dikatenoku nga ngu Gabumando mande wirikoweroyi nguro ya. Nga yangga ngano nangge Koot tero, noore mande ingoweroyi. Ge kuri ingoote. No Yuda oniro gura ma yomburiyoyingo. ¹¹ Ene no oo biyomi gura tetoowe ngu, nguro nureyi kumooweroyi ngu, asa, ene mete nureyi kumoowa. Ene nga mandega noya Koot tetenggokungga nga, ngu hamoo mande kinitetoningga ngu, arisa, oni gurado no noyoro ene yunoweroyi, nguya kini. No Rom mera sobosobo koreteyingo, Sisa, nguro etoowe, mayetoni, ngundo noro mande nga kenowaku ngu! Ero eyingo. ¹² Ngundiro nguro, Pestas ene tabango oni yowuruno oniya mande mande ero gosiyoro ingoro, Polya gumi eyingo. Ge oni mande wirikoweroyi oniro meno ewero eteku ngu, ngundo gengo mande nga ingoni, arisa, mete ge Sisano nguno oorowu! Eyingo.

Pestasdo Polro Mera Agripa Oni Koreteyingongga, Ngu Sumoo Inoyingo

¹³ Naru gidarega yokoro, mera oo bidodo sobosobo koreteyingo oni, oowooyi Agripa, ene kuwooyi oowooyi Bernis eragado, Pestas kenoro, kandeye dowoowero Sisariyano mayeyingo. ¹⁴ Agripa eraga Sisariyano naru oowooyingga oriyingo. Ngundiro nguro, Pestas Polro mande ngu Agripa eyingo. Oni gura ngano oode, kuri ene Piliksdo yoro, ya biyomimo ngano yetoni oorote. ¹⁵ Kurimi, no Yerusalemno oodoowe ngu, nguno Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku nguya, Yuda oniro tabango oni, ngundo goweyimo mande sanggawero ero, nguno ureyi kumooweroyimbororo rogo tero, no sumoo nunoyingo. ¹⁶ Ngundiro sumoo nunootoyi, asa, nondo enengo mande ngu gumi ngandiro ewono. Noore Rom oniro muri ngu oni gura kingo ogingo, ko kowuri ma

inoweroyi. Oni ene mandedodo ngundo nangge oningga eneya Koot mande sanggawero tetenggoku, ngu doongeyemo dikayingo. Dikatonu, noore komo musiyoo inootooye, ene eneya mande etenggoku, ngu gumi ewo.

¹⁷ Nguro ngu, ene noya ngano omburo ngu, no piru ma teyingo. Kini, omburo, wereyingomu sengetoni, no Koot yano bibitero eyingo. Ngu oningga ngu yoya ombuyi, ero etoowe, yoro ombuyingo. ¹⁸ Oni ene Kootno dikaro, ene mande eneno mande sanggawero eyingomu, ngu mande nenengo gura kini, ko, mande biyomi gura nguya kini. Ngundiro nguro, ene mande gurano Koot inoweroyi nguya kini. ¹⁹ Ene enengo yambo mande nguro ko oni kuri kumooyingomu, ngu oowooyi Yisas nguro mande eyingo. Ene Polndo eyingo. Ngu oningga ngu ko keta ooroote, ero eyingo. ²⁰ No ngundiro mande ngu ingoro, ene no ngu wirikoro eweroyi, ereremo kini. Ngundiro nguro, nondo Pol sumoo inowono. Ge mete Yerusalemno ko oorowutoyi, ngu naruno nguno, nondo Kootno gengo mandega nga ingowano, bine? ²¹ No ngundiro etoowe, Polndo mande gumi eyingo. No ngano oodoowega, nganonggo sowenerootoyi, Rom endemo oorowuwano. Nguno ngu, mera bidodomo koreteyingo oni Sisa, ngundo noro mande ngu yomosiyowa. Etoni, ngundiro nguro, nondo yokootoowe, ene ya biyomimo oode, naru gurano, nondo ene ero soweyootoowe, Sisano toongewa. Ero eyingo. ²² Ngundiro ero yokootoni ngu, Agripando Pestasno mande gumi eyingo. Nondo nenengombo ngu oningga nguro mandeni ingowano. Etoni, Pestasdo gumi eyingo. Yo, mete. Yangeni, ngu ingo! Ero eyingo.

²³ Ngundiro tero, sengetoni suwoononggo, Agripa Bernis eraga Kootno ombuwero tetori ngu, asa, ngu naruno nguno, oni bidodo dikaro, nguro oowooyari bingami ero yunootoyi, yowuru yano uyingo. Utori, arisa, me oniro

tabango bidodo, ngu ende nguro tabango oni ururu, ngu bidodo erayaga ngu keyeroro, yowuru yano uyingo. Ngu naruno ngu, Pestasdo etoni, Pol yoro, omburo, ngu yano uyingo. ²⁴ Pestasdo eyingo. Oni urungga Agripa, ye oni nooreya oorootetoku nga, ye bidodo nga oningga nga kenoyi! Yuda oni simoo bare Yerusalemno ngu, ko, Sisariya ngano oorootenggoku nguya, ene no doongenemo Koot inowonggo. Ene meno manggaru tero eyingo. Ge komo ngu oningga utooga kumooni, ene keta ma oruwa, ero eyingo. ²⁵ Ene nondo kenootoowe ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo. Ene oo ngundiro nguro, ureyi kumooweroyi nguya kini. Enengombo ngu Sisa Agastan enengo mandeni ingoni, ero ewo. Ngundiro nguro, no ene soweyootoowe, Romno toongewa, ero ewono. ²⁶ Ene no mande damoni gura ma kenoro, nguro no ngu mandega ngu nakangoro, ngudodo soweyootoowe, noorengo urungga Sisa nguno oorowuwa. Nguro ngu, oni urungga Agripa no nga oningga nga yoro, geno ombuteno. Ye bidodo doongeyemo ombuteku ngu, noore enengo mandeni mete ingowato. No nguno mande damoni gidarega kenowero nguro nakangowano. ²⁷ Nondo ya biyomimo oni gura mandeni Koot teweroyi mande kini kingo soweyootoowe, toongeweroyi ngu, no ingootoowe, ngu nenengo kini, ero eyingo.

26

Polndo Agripano Mande Wesiyoro Eyingo

¹ Ngu naruno, oni urungga Agripando Polno eyingo. Arisa, mete gengo mande ngu e! Etoni, asa, Polndo kandeyi okooro, enengo mande ngu ngandiro eyingo.

² Oni urungga Agripa, no oni oni tero, no mete nga dikatenoku, no nenengo mande nga ge doongenggemo wesiyoro ewano. Yuda onindo noya mande gowene kingo

sanggawero ero tetenggoku, nguro no ataga ngu gumi ngandiro ewano. ³Ge ngu noorengo Yuda oniro murinani, ko, noorengo ingondudunani songo songo teweroyi muringga ngu, ge komo gome ingoote. Ngundiro nguro, no geno ngguyinggayi tetenoku, ge noro mandene ingoro, ge sodedo ma surengge kiniyewero.

⁴ Kurimi, no Silisiya merako oruwonokuno, no bodaganonggo omburo, ataga nga, ngu naruno no nenengo oniya Yerusalemno oruwonoku, nguno ngu kewooroyemo ngu, murine ngu Yuda oni simoo bare ngu ene bidodo ingootenggo. ⁵Ene kuri no ingootenggo. Ene ngu mande ngu ewero ngu, ene mete ewanggo. No kuri Parisi oniro muriye keyowono. Parisi oni, ngundo Yuda oniro yambo mande teweroyi muringga ngu bidodo keyoyingo. Yo, enengo yambo mande teweroyi muringga ngu noore Yuda onindo yambo mande tetetoku muringga ngu dagaro, ene yanggango. ⁶Ataga, no nga Kootno dikatenoku nga, nguro muri ngandiro. No Anutdo noorengo osisambananimoni kumooyingo ko yokutuyeroweroyi mande ero gosiyoyingo, nguro nowoondonemo hamoo tetoni, ngu sobowooteno. Nguro ngu, no ataga Kootno oorootenoku nga! ⁷Noorengo oni sowe kande eraya kegidemboro eraya (12) ngundo suwoo sa bidodo, nga Anutga ngano yambo mande tero oruwonggo. Ene nguro nowoondoyemo hamoo tetoni, ene ngu ooga ngu nangge sobowooro oriyingo. Oo Agripa, oni urungga, no nguya nowoondonemo ngu ooga nguro hamoo tetoni, no ngu sobowooteno. Ngu muringga nguno, Yuda onindo noya mande ero, noyoro, Kootno noyetenggoku ngu! ⁸Ndadiro tero, ye oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo Anutdo oni kumooyingomu ngu yokutuyerooni, ko keta ootoogewanggo?

⁹ Kuri, nondo nguya no oo gura gura tero, nguno Yisas

Nasaret oningga oowooyi wongoowega uni, ero tewono. ¹⁰ No Yerusalemno ngundiro tewono. No Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ngundo ko no ngu kone ngu teni, ero rogoneroyingo. Nguro no Yisasro oni simoo bare oowooyingga yoyoro, ya biyomimo yoyewono. Oni gidarega yureyi kumoowero etoyi ngu, no nguya mete yureyi, ero eyingo. ¹¹ Yo, naru oowooyingga yambo ya bidodomo oororo, ngu newendemo uro, nguro oni kowuri yunowono. No sureyerootoowe, oni Yisasro nowoon-doyemo hamoo teyingomu yeningga ngu Yisasro oowooyi ngu biyomi eya yokoyi, ero ewono. No eneya sanggiri biyomi teyunowero, nguro no oni simoo bare yoyoro, kowuri yunoweroyimboru tewono. Ngundiro nangge, nondo ende oriroko nguno nguya ko ngundiro nangge tero toongeyingo, ero eyingo.

Pol Enengombo Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo Nguro Murini Wesiyoro Ewo

(Aposel 9:3-19; 22:6-16)

¹² Polndo mande gura eyingo. Yo, ngundiro tero, no ngu ko ngu Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ngundo no rogoneroro so uyi nunootoyi, nguro no yoro Damaskas oororo, Yisas keyimo oniku yomburiyeroweroyimboru oorowuyingo. ¹³ Oni urungga, sa naru kewooro nguno sambononggo soru gura no bungomo dero ombutoni kenoyingo. Ene soru urungga oorengo ogisa dagaro urungga ooreyingo. Ngundiro tero, nono omburo, ngunonggo noya oni oorowuwootomu nguya himi yunoyingo. ¹⁴ Noore bidodo merako uro, wetoro, omukumundoonani wiriyowootowo. No manggowo gura ingootoowe, Hiburu mandenonggo noya ngandiro eyingo. Sol, Sol, ge ndawugaro no yomburinerote? Ge oo kuningo ngu kenggebo utoya ngu, gengombo ogingo yo! Ero eyingo. ¹⁵ Ngundiro etoni,

nondo sumoo eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge onendo? Etoowe, Oo Bidodo Simburi ngundo gumi eyingo. No Yisas. Ge no yomburineroro, endeyooteku ngundo! ¹⁶Ene ge ootoogeya, kenggebo mera wongooya dika! No gedo kongga tero endeyooteku, nguro geno ombuteno. No ge goyoro rogogerootoowe, noro kone ngu teya, ngunonggo ge mande murine kenowoku, ngu bidodo wesiyoya, eya endeyo. Ngundiro ero, nguro no geno ombuteno. Oo gidarega nguya kootuyisina, no ge etunggerowano. ¹⁷No gengo dobookurige ko, oni sowe gidarega Yuda oni kini, kandeyemonggo andangero goyoyingo. No sowenggerotoowe, oni sowe gidarega Yuda oni kini nguno oorowuwa. ¹⁸Nondo ge sowenggerotoowe, oni songo ngu doongeye goosootoni doongetewanggo. Ngundiro tetoyi, ene ooreriko oorotenggoku ngu yokoro, ene yowoorengoro, himimo ombuwanggo. Ene Setanro yanggango ngu yokoya, yowoorengoya, Anutno oorowuyi. Ngundiro tetoyi, nondo enengo weti mbumbuwa ngu andangetoowe uwa. No ene goweyemo sunggi yetoowe, simoo bare ene noro nowoondoyemo hamoo tero, ene kundingiyi tunootewanggo, ero eyingo.

¹⁹Polndo mande gura eyingo. Arisa, Oni Urungga Agripa, no sambononggo oo gaboya gaboya ngandiro etuneroootoni, kenoro, nguro no manggowo ma yokoyingo. ²⁰No koretero enengo mandeni Damaskas ende nguro oni simoo bare, nguno wesiyoro eyingo. Kootuyisina, no Yerusalem endemo oni simoo bare, Yudiya oniro ende ngu bidodomo nguya, ko, oni sowe gidarega Yuda oni kini, nguno nguya no mande ngandiro wesiyoro ewono. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, Anutno oorowuyi. Ye Anutno nowoondoye yowoorengoya sarayi tunootetoyi ngu, arisa, yengo endeyoweroyi muringga ngu nguya, simoo

bare doongeyemo, ngu sarayi nenengo tunooteyi. ²¹ No ngundiro etoowe, ngu muri damoningga nguro nangge, Yuda oniro yowuru yano ene nodowooro, nureyi kumoowero tewonggo. ²² Ene Anutdo no hoorooweneroro, yade omburo, ataga nga. Ngundiro nguro, no nga dikatenoku nga! Nguro ngu, no enengo mandeni wesiyoro, oni bingamiye kinimo, ko, oni bingamiyedodomo nguya etenoku nga! No mande songo gura ma eteno. Kini, kurimi, Moses, Anutro ingondudu eyingo onindo nga mandega kootuyisina oo tunooteweroyi ewonggoku, no nguya ngu nangge eteno. ²³ Kurimi, Moses, ko, Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo ngandiro eyingo. Kootuyisina, Krayis ngu, ene komo ogingo koorowooro kumoowa. Ene mere yokoro, oni simoo bare bidodoboro koreteyunoro, ko keta ootoogeyunowa. Ene Yuda oni simoo bare, sowe gidarega Yuda oni kini nguno omburo, enengo Mande Keta Mesarango wesiyoro, ero ko yoyoweroyimboro ombuyingo. Ene soru himi ngundiro noore enengo oore etuyerowo. Ero eyingo.

²⁴ Polndo mande eroodoni, ngu naruno ngu, Pestasdo Polro mande toongooro, manggaru tero eyingo. Pol ge mboorombo goyoote! Ge Skul oowooyingga tero, ingondudu urungga tero, ingonduduge urungga oorengo ngundo goyeni wenonoote! Ero eyingo. ²⁵ Ngundiro meno manggaru tetoni, asa, Polndo gumi eyingo. Pestas oni urungga, no mboorombo ma noyoyingo. No hamoo mande ero, no hamoo nenengo ingondudu tero, etenoku ngu! ²⁶ Oni urungga Agripa, gedo nga oo nga bidodo kuri ingomukoote. Ngundiro nguro, nondo ngu wesiyoro, geno etenoku nguro no ma sosoreteno. No ingooteno. Nga mande oo nga bidodo ngu gengo sodege, doongengge, ngu ma dagate. Kini, ge ingooteku, nguro

no ngundiro etenoku, ndawugaro nguro, nga oo nga kombitero, ma tunooteyingo. ²⁷ Oni urungga Agripa, ge bine Anutro ingondudu eyingo oniro mande, nguro nowoondogemo hamoo ingoote? No kuri ingooteno. Ngu ge nowoondogemo hamoo tete. Ero eyingo.

²⁸ Ngundiro etoni, asa, Agripando Polya kootuyisina mande gumi eyingo. Naru ootuwoo bodaga ngano, ge mete ingoro noyeyi, Kristen tewano, bine? Ero eyingo.

²⁹ Ngundiro sumoo yunoro etoni, Polndo mande gumi eyingo. Naru ootuwoomo, ngundi, naru pirunggano nguya, no nguro ma ingooteno. Ene no Anutno ngandiro yemboongetoowe, enendo mete ge, ko, oni bidodo ngano nguya nga mandega nga etoowe ingootenggoku, Anutdo hoorooweyerootoni, ene Yisasno nowoondoye no nowoondone ngundiro hamoo tewanggo. Ene no Anutno ma yemboongetoowe, ene sen no nunoyingo ngundiro ye ma yunowa, ero eyingo.

³⁰ Polndo ngundiro etoni ngu, arisa, ngu naruno, Agripando Gabuman Pestas, Bernis nguya, oni mera oo sobosobo oni eneya bibitero oruwonggoku ngu, ngu nguya ootoogeyingo.

³¹ Ene ootoogero, endesina oorewero oorero, enengo nangge mande mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga nga ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo, nguro ene ureyi kumooeroyi kini, ko, ene ya biyomimo oruweroyi nguya kini, ero eyingo. ³² Ene ngundiro ingoro, etoyi ngu, asa, Agripando Pestasno gumi eyingo. Nga oningga nga ngu, ene mera bidodo sobosobo urungga Sisa enengo mande ingowero ngu, nguro ge mete ene ma yokootoyi toongewero, ero eyingo.

27

Ene Pol Yoro, Wanggo Sanganimu Yetoyi, Rom Merako

Oorowuweroyimboro

¹ Ene kuri mande ero gosiyoro yokootoyi, noore Itali merako Rom endemo oorowuweroyi, nguro ero, ya biyomimo oni gidarega Polya soweyerootoyi, Rom oorowuweroyimboro. Enendo me oniro tabango oowooyi Yuliyas, noore ngu kandeyemo yetoyi, ngundo yoyoro oorowuweroyimboro. Ngu me oniro tabango, enendo me oni onibi kandegura (100) sobosobo oriyingo. Yuliyas me oni yanggango oowooyidodo, ngundo ngu me oni watangga oowooyidodo nguromu gura, ngundo Sisaro ya oo bidodo sobowooyingo. ² Ngu naruno, noore ngu Adaramitiyam ende nguro wanggo ngu sanganimoooreyingo. Ngu wanggoga ngu Esiya merako wanggo uteku, nguno uwero oorowuyingo. Asa, noore oorowutooye, Aristakas oningga ngu Tesalonayika ende oni, merani ngu Masedoniya, ngundo nooreya wanggono oorero oorowuyingo. ³ Sengetoni suwoononggo, noore yade oororo, Sayidon endemo wanggo gosiyoyingo. Yuliyasdo muri metemi Polno ero tetoni, nguro ene Polndo mete ngu endemo uya, dobookuriyi yeyoni, ero eyingo. Ngunonggo ene ooro wenonootoni ngu, enengo dobookuriyibo inoyingo. ⁴ Asa, noore Sayidon ende yokoro, ootoogero, oorowutooye, doogo urunggado wanggo wenggeremooyingo. Wenggeremootoni, nguro noore Sayiparas meradoni, ngu kootuyisina oorowuyingo. ⁵ Arisa, noore yade oororo, Silisiya mera, Pambiliya mera nguro wendeyi ngu kewoorokuri toongooro oorowuyingo. Noore yade oororo, Mayira ende Lisiya merako nguno tunooteyingo.

⁶ Ngu endemo nguno uro, me oniro tabangonggaku wanggo gura kenootoni, ngu wanggoga ngu Aleksandiriyanonggo, ene Itali merakono oorowuweroteyingo. Nguro ngu, ngundo noore yoyoro, wanggono

ooreyingo.

⁷ Arisa, noore ngu wanggoga nguwoore ememangge yade yade oororo, naru gidarega nguno kiniteyingo. Ene ko yanggango teroodoyi, noore yade yade oororo, Nayidas mera namoko tunooteyingo. Ngu naruno nguno, doogo yanggango urungga oorero, ngundo noore nenengo toongeweroyigaku ngu gosiyerootoni, nguro noore gurasinanggo sawooto. Ngundiro nguro, noore yade yade oororo, Kirit meradoni ngu kootuyisina, Salomon ende nguro mera sosowo ngu namoko oorowuyingo. ⁸ Ene ko yanggango oorengo tero, noore Kirit wendeyi ngu dabemiwoore oorowuwooto. Kootuyisina, noore musiyogura ngu wendeyi kandeyi musiyogome, wanggo nguno gome oruweroyi. Ngu musiyonggano ngu Lasiya ende ngu namoko.

⁹ Doogobo wendeyi wenggeremootoni, nguro naru oowooyingga ngu noore kuri yokoyingo. Yuda onindo oowari rogo teyingomu, ngu naru kundingiyi ngu kuri kiniteyingo. Ngundiro kinitetoni ngu, asa, Yuda oni bidodo ene gome watayi. Wendeyi biyomi oorengo yeteku naruno, nguno ngu, wendeyimo endeyoweroyi naru kini, ero ingoyingo. Ngundiro nguro, Polndo mande yanggango yunoro, ero eyingo. ¹⁰ Ye ingonda teyi! Ataga ngu wendeyimo doogo urungga tunooteyingo naru. Noore ataga oororo ngu, asa, noore kowuri kenowato. No kuri ingooteno. Noore oororo ngu, asa, wanggo, oo sitowi, noorengo nguya oonootewato, ero eyingo. ¹¹ Ene ngundiro etoni, me oniro tabango, wanggo dowooweroyi oni tabango, ko, wanggo nguro tabango oni, ngu bidodo Polro mandeni ngu ingootoyi, ene hamoo ma teyingo. ¹² Ngu musiyongga ngu doogo urungga, nguro wanggo oruweroyi nenengo kini. Ngundiro nguro, wanggono oniku bidodo mande guranangge, ero gosiyoro, ngu

musiyongga ngu yokoro sawero, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene saro, oororo, Piniks endemo oruwato. Nguno ngu, doogo urunggano mete oruweroyi, ero eyingo. Piniks ngu Kirit meradoni nguro wendeyi kandeyiga. Ngu musiyongga ngu doogo urunggano kombitero oruweroyi musiyogome metemi.

Doogo Urunggado Wendeyi Yeni, Biyomi Yeyingo

¹³ Sa uteku, ngu tanggeyisina doogo imakeyingo tunooteyingo. Wanggono oniku ngandiro kenoro ingoyingo. Ataga metemi, nga wendeyi gidaresina nganonggo sawato, ero ingoyingo. Ngundiro tero, ene wanggo utoyiku, wesiyoro, yoro, ene Kirit meradoni nguro wendeyi dabemi nguwoore oorowuyingo. ¹⁴ Naru bodaga nangge yokoro ngu, asa, ngu naruno, sono doogo yanggango urungga oorengo, ngu Kirit meradonimonggo nguno ombuyingo. ¹⁵ Doogobo wanggo ngu yanggango oorengo wenggeremooro, wanggo pawangoro uro, nguro ngu, ene nenengo toongeweroyi kini. Ngundiro tetoni, nguro noore ngu wendeyi songgurano nguno, kiyo awoongororiyingo. ¹⁶ Ngundiro tero, doogobo wenggereyerootoni, noore meradoni bodaga ngu oowooyi Kooda, ngu kootuyisina uyingo. Noore ngundiro uro, ko yanggango tero, wanggo bobodimu yowokoro, wanggo urunggaku sanganimoyoyero gosiyeroyingo. ¹⁷ Wanggo bobodiku yowokoro, wanggo urunggaku sanganimoyemukoro ngu, asa, uto yoro, ngundo wanggo urunggakudodo yowuruyeroro, yanggango gosiyoyingo. Wanggo tabango oniku ngu ero, doogobo noorengo wanggo ngu yoro yeni, Apirika merako sagigo nguno sorero yurewa, bine ero, nguro ene sosoreyingo urungga teyingo. Ngundiro ingoro, nguro ene wanggoro uto yanggango pirumi, ngu sosowoomo nguno Ayen kowuri urungga oorooteku ngu yoro, wendeyi newendemo

oorongootoyi, keredi sono newendemo oorooteku, ngu dowooyingo. Ngundo keredi dowootoni, nguno wanggoga ngu uto yanggangongga, ngundo dowootoni, kiyo pawangoro, awooyerooni oriyingo. ¹⁸ Doogobo noore yanggango biyomi wenggerenggereyerootoni, ngundiro nguro, noore sosoretooye sengetoni ngundiro, ene damoni yero, sitowi dorowooyi wendeyimo uyingo. ¹⁹ Naru kabusayiga ngu kinitetoni nguno, wanggo nguro oo nggiringgarani nguya dorowooyi wendeyino uyingo. ²⁰ Naru oowooyingga biyomi, noore sa, tootu nga ma kenoyingo. Doogo urunggado noore wenggerenggereyeroro oruwo. Ngundiro nguro, noore ngandiro ma ingoyingo. Kootuyisina, mera gurano tunootewato, bine, ngundi kini bine? Kinitetoni ngu, asa, noore ngu oonootewato, ero ingoyingo.

²¹ Naru oowooyingga, wanggono oniku oowari ma neyingo. Nguro ngu, Polndo ootoogero, kewooroyemo dikaro eyingo. Ye noro mande ingoro ngu, asa, Kirit mera ma yokoro, ngu noore ngandiro kowuri ma kenootooye, oo sitowi nguya ma yomburiyootowe. ²² Ene no ataga yeno eteno. Ye komo nowoondoye imakeni. Ndatero nguro, ye kewooroyemo ngano oni gura ma oonootewa. Kini, wanggoga nga nangge ngu oonootewaku nga! ²³ Suwoono, Anutro Engel oni, ngundo no doongenemo omburo dikayingo. Ngu Anutga nguno nangge no yambo mande tero, no enengo ko oni tero oorooteno. ²⁴ Ngu Engel oningga, ngundo nono ngandiro ewo. Pol ge ma sosorewero. Ge komo ooroya, merakoni koreteyingo, Sisa, Kootno nguno doongeyimo dika. Ingo! Anutdo enengo sumangeni, ngundo wanggono oni oorootenggoku, ko, ge nguya ngundo gome soboyerowa, ero eyingo. ²⁵ Ngundiro nguro, ye ma sosorewero. No Anutro nowoondonemo hamoo, nguro mande oo ewoku,

ngundiro nangge, komo engge tunootewa. ²⁶ Ene wanggoga nga ngu, yade oororo, meradoni gura nguro keredi sanganimu uro, nguno biyomi yewa, ero eyingo.

²⁷ Suwoo kande eraya kegidemboro namoraya nguno, wendeyi ngundo kiyo awooyeroro, yade oororo, wendeyi oowooyi Ederiyatik, nguno ngu, suwoo kewooro ooren-gomo ngu wanggoro ko onindo ngu ingoyingomu, ngu meradoni gura namokono mayeteto, ero ingoyingo.

²⁸ Ngundiro nguro, ene wendeyi ooriroyi ngu rogo yowero. Ngundo onibi eraya (40 Mita) rogowoowong-goku ngu, ngundiro kenoro, yokoro, noore bodaga nguya oororo, ko ooriroyi rogowooyingo. Rogwootoyi ngu, onibiga kande eraya (30 Mita) ooriroyi rogo teyingo. ²⁹ Nguro ene sosoreyingo. Noore yade oororo, mera digidodomuno ngu sanganimu bine oorewato, ero ingoyingo. Ngundiro nguro, ene wanggo nguro dowooweroyi digi, oowooyi Anka namoraya yokootoyi uyingo. Ene mera himi sodedo sengetoni kenowero, ero nguro yemboongeyingo. ³⁰ Wanggo nguro ko oniku wanggo yokoro, saweroyimboru oore ereweyingo.

Ngundiro tero, ene wanggo bobodiku uto wesiyoro yokootoyi, ememangge ememangge wendeyi sanganimu uyingo. Ene ngundiro tero saweroyimboru, ene wanggoro oni sobosoboku ganayeroro, wanggo yanggango dowooweroyi Anka wesiyootoyi, ememangge ememangge wendeyimo uyingo. Ene ngundiro ganayerootenggoku, ene hamoo oorengo wanggo sosowoosina gosiyoro, nguwoore saweroyimboru teyingo. ³¹ Ene ngundiro tetoyi, Polndo oo kenoro, wanggo nguro tabango nguno, me onikuno nguya ero eyingo. Nga ko oni, ngando wanggoga nga yokoro samukootoyi ngu, ye oonootewanggo, ero eyingo. ³² Ngundiro nguro, me onikundo wanggo bobodi nguro utoku tootoongootoyi,

wendeyino uyingo.

³³ Sengewero, mera wendooketoni, Polndo oni simoo bare bidodo mande yunoyingo. Polndo ngu oowari neyi, ero, mande ingonduduye yanggango teyunoro, ero eyingo. Naru kande eraya kegidemboro namoraya kingo yokootoni, noore kawunani nenengo ma bibiteyingo. Noore oowaringga nguya ma neyingo. ³⁴ Arisa, ngundiro nguro, no ye yanggango mande yunooteno. Ye komo oowari gura neyi! Ngundo ngu ye yanggango yunowa. Ingoyi! Yengo tabayemo uye gura ma biyomi yewa. Kini, ye bidodo gome oruwanggoku ngu! Ero eyingo. ³⁵ Ngundiro ero, asa, ene doongeyemo oo manongoyingo gura yoro, Anutno esosootero, ooswooro damoni yero neyingo. ³⁶ Ngundiro tetoni, oni simoo bare nowoondoye metemi ingoro, ene nguya oowari yoro neyingo. ³⁷ Noore wanggono oni ngu bidodo onibi kande eraya, ko, onibi kabusa kande eraya gura, ko, kandegura gidemboro guranangge gura soweyoro nguya (276) ngundiro wanggono oriyingo. ³⁸ Oniku oowari mete nero yokoro, ene Wit sisiku yoro, dorowooyi wendeyimo utoyi, nguro wanggo kowuri urungga ma oruwo.

Wanggo Biyomi Yeyingo

³⁹ Sengetoni, sa ooretone, ene mera kenowonggoku ngu, mera gura ene ngu merangga ngu ma ingoyingo. Ene wendeyi kambini gura kenootoyi, nguro keredi tama nguya gome. Nguro ene wanggo nguno gosiyowero ingoyingo. Wanggo yade uro, torige keredigo ooretone ngu, ngu mete, ero ingoyingo. ⁴⁰ Mande ngundiro ero ingoro, asa, wanggo gosiyowonggoku utoyiku bidodo tootoongootoyi, wanggo nguro dowooweroyi digi, oowooyi Anka, ngu wendeyimo nguno yokoyingo. Nguno nguya wanggo yoonenengootoni toongeweroyi, nguro utoyi nguya toongoyingo. Ngundiro tero, ene wanggo nguro towi ngu

doogobo ngu dowootoningga, wendeyi tamako oorowuni, ero ngu yeyi ooreyingo. ⁴¹ Ene oo ngundiro tetoyi ngu, asa, wanggogaku, ngu digi sanganimoo ooreroro, nguno ndindi teyingo. Nguno yanggango oorengo gagiwi yeyingo. Wendeyi urungga dookero, ngundo wanggo sosowoomoo oorongootoni, wanggogaku ukeyingo.

⁴² Ngundiro tetoni, me onindo ngu ya biyomimo oni wanggono yoyoro mayeyingoku, yureyi kumoowero teyingo. Ngundiro ingoro, nguro wanggono oni ngu gura ma toongewero ingoyingo. ⁴³ Ene me oni nguro tabango oninggakundo, ngu Pol hooroowewero ingoro, nguro ene me onino eyingo. Oni sono sanganiwoore sawero ingootenggoku ngu, ene mete koreteya sagigo oorowuyi. ⁴⁴ Ye oni songo ngu, ene de sosi yoya, ko, wanggo ngaro gidare sowoosowoo yoya, ngu sanganiwoore sagigo oorowuyi! Ero eyingo. Ngundiro etoni, nguro oni bidodo sagigo metemi ooremukoyingo.

28

Pol Ngu Malta Meradonimo Nguno Oriyingo

¹ Noore sagigo nenengo gome metemi mayero ngu, noore merako oni gura ngu sumoo yunoro ingoyingo. Ngu meradoningga ngu oowooyi Malta. ² Ngu meradoningga nguno, oni simoo bare ngundo muri gome nooreno teyingo. Sambononggo sono omburo, mera gingo yeyingo. Ngundiro tetoni, ene de karo, ene noore yoyoro oorowutoyi, noore de yakoyingo. ³ Polndo de made gura bidodo yoro, de nombono kaworowo. Ngu de witungga nguno, sire gura de kookingo ingoro, endesina oororo, Pol kandeyimo ooreroro, wagaro kiyingo. ⁴ Sire biyomingga, ngundo ngundiro tetoni, ngu meradonimo oni simoo bare, ngundo sire biyomingga ngu Pol kandeyimo kiro boorowooyingo, ngu kenoro, enengo nangge

ero ingoro eyingo. Hamoo nga oningga nga, ngu oni yureni kumooyingo! Ene wendeyimo ma kumooyingo, ene ngano oorooto. Nguro ngu, ene muri nenengo nguro Anutga, ngundo ene keta ma orini, ero ingowo. Ero eyingo. ⁵ Etoi, Polndo ngu sire biyominggaku yoro oorongootoni, de nombono soreyingo. Ene Pol ngu sirengga ngundo kiwoku, nguro ma kumooyingo. ⁶ Ngu oni ngu Pol sobowooro oruwonggoku, Pol sirembo kiwoku ngu, koongetoni, ukero, uro kumoote. Ene Pol sobowoorootoyi, naru pirungga oodoyi kinitetoni, ene Pol ma kumootoni, nguro enengo nangge enengo mandenonggo ero ingoro eyingo. Nga oningga ombuwoku nga, anut gura oorooteku nga! Ero ingoyingo.

⁷ Ngu meradoningga nguno, oni tabango koreteyingo ngu oowooyi ngu Pabiliyas nguno oruwo. Ngu oningga, ngu ene merani koni nguya urungga moore. Ngu oningga ngundo noore yoyoro, enengo yano oorowuyingo. Ene noore gome soboyerorootoni, naru kabusa yokoyingo. ⁸ Pabiliyas ngu eweyi ngu sayi. Sayini ngu moondeyi ogingoro, kawuyi bisingoro oruwo. Polndo ngu oororo, kenoro, Anutno nguro yemboongero, kandeyi tabangomo yero, Anutno ngu oningga ngu sayiningga nguro yemboongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, oningga ngu mete teyingo. ⁹ Ene ngundiro tetoni, ngu meradoningga nguno, oni songoku ngu kenoro, ingoro ngu, ene nguya sayi oni gidarega yoyoro, Polno mayeyingo. Ngundiro yoyoro mayetoyi, Polndo Anutno yemboongero, kandeyi tabayemo okootoni, mete temukoyingo. ¹⁰ Ngundiro nguro, ene muri metemi ngu nooreno tero, noore gome soboyeroyingo. Kootuyisina, noore sawero tetooye, oo songomoro ingoro, wenonowootomu ngu, bidodo wiyakoro, wanggono yeyingo.

Pol Ngu Yade Yade Oororo, Romno Tunooteyingo

¹¹ Ene koretero noore kombo kabusa ngu meradoningga nguno oriyingo. Kootuyisina, noore wanggo gura doogo urungga naruno mayero ngu, meradoningga nguno oodoni, noore ngu sanganimo ooretooye, ngundo yoyoro oorowuyingo. Ngu wanggoga ngu Aleksandariya endemonggo nguro wanggomu, ngu sosowoomo ngu, anut godange ngu simoongo sangara eraga gabogaboyari teyingo. Ngu simoongo sangara eraga ngu oowooyari ngu Kasto, ko, Polas. ¹² Noore ngu wanggoga nguno oorero, yade yade Sirakiyus endemo oororo tunooteyingo. Noore nguno naru kabusa oriyingo. ¹³ Noore ngu endega ngu yokoro, yade yade oororo, Regiyam endemo tunooteyingo. Kootuyisina, naru gurano, doogo sa uteku, ngu biyomisina ngu tunooteyingo. Nguro ngu, noore yade yade oororo, sengetoni, noore Putiyoli endemo tunooteyingo. ¹⁴ Ngu endega nguno, ngu Yisasro keyimo oni gidarega yeyoyingo. Ngundiro yeyootooye, ene noore soreyerooyi, eneya nguno naru kandegura gidemboro eraya (7) enedodo oriyingo. Ngundiro tero, noore Rom ende ooreyingo. ¹⁵ Rom endemo, Yisasro keyimo oni simoo bare ngu noore mayewootoku, nguro mande ingoyingo. Nguro ngu, ene ootoogero, yade omburo, Apiyasno yowuruwooro ya nguno sono oowari uriyoweroyi ya kabusa, nguno ene ooreko noore yeyoyingo. Polndo ene oniku yeyoro, ene Anutno esosootero, ene newende yanggango ingoyingo.

Polndo Rom Endemo Mande Gome Ngu Wesiyoro Eyingo

¹⁶ Noore Rom ende newendesina utooye ngu, Rom ende nguro mera sobosobo oningga, ngundo ya gura inootoni, nguno ene songo orini, ero eyingo. Nguno ngu, me oni gurananggebo nguno, Pol sobowooya orini, ero eyingo. ¹⁷ Naru kabusa yokoro, Polndo Yuda oniro tabango oni negoyerooyi, mayero yowuruwooyingo.

Polndo mande yunoro, ngandiro eyingo. Ye dobookurine, no oo gura tero, noorengo oni nga ma yomburiyeroyingo. Noorengo osisambananimboro mamana mande ngu gura ma yomburiyoyingo. Ene Yerusalemno ngu, no kingo noyoro, ya biyomimo noyewonggo. Ngunonggo noyoro, Rom oni kandeyemo noyewonggo. ¹⁸ Rom onindo noro mandene ngu ingoro ngu, ene ngandiro eyingo. No biyomine gurano nureyi kumooweroyi nguya kini. Ngundiro ero, nguro ene noyokootoyi, toongewero teyingo. ¹⁹ Ene Yuda onindo ngu mandega ngu utoro, oorongooro, yokootoyi ngu, nguro, no oore gura kini. Ngundiro nguro, no oni urungga, Sisa, ngundo noro mande ingoni, ero, no nguro meno eyingo. Ene ngu noro dobookurine nguya oo gurano eneya mandega, ero kini. ²⁰ Ngu muringga nguro ye negoyerootoowe, nga mayetenggoku nga, no ye yeyoro, mande yunowero. Noore Iserel oni bidodo ene sobowootetoku, ngu Krayis ngu Anutdo noore ko yoyoweroyi sunggi yeyingo oni, ngundo sobowootenggo. No nguya ooga newendemo hamoo tetenoku, ngundiro muringga nangge, nga uto yanggangongga nga ngu, ene no gosinerootoyi oorootenoku nga! Ero eyingo.

²¹ Ngundiro etoni, Yuda onikundo Polno mande gumi eyingo. Yuda merako oni ngu gurado ngu mandega nguro gengo mande ngu noorengo so uyi soweyootoyi, ngano mayetoni, noore ma kenoyingo. Yuda oni gurado ngano mayero, geya mande biyomi gura nguya nooreno etoyi, ma ingoyingo. ²² Ene noore gengo ingondudu ko gengo manggogemonggo etoyi, ingowero ingootetoku nga! Noore mande ngandiro ingoyingo. Oni simoo bare mera bidodomo, ngundo gengo Yisasro keyimo oni nguya mande biyomi kootuyisina etoyi, nguro noore gengo manggogemo mande nenengo ingowero ingowato, ero eyingo.

²³ Ene naru gurano ko yowuru tewato, ero mande gosiyoro eyingo. Ngu naruno ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo Pol oruwoku, yangga nguno mayeyingo. Suwoononggo yade oororo suwootetoni ngundiro, nguno ngu, Polndo mande koyi ngu tero, ngu Anutro mande muriningga, ngundo simoo bare enengo soboyerooteku, ngu muri nenengo etuyeroyingo. Pol ene ko yanggango towoongoro tero, oni simoo bare enengo mandeni tunoo oorengo hamoo nangge wesiyoro etuyeroyingo. Ngu ngandiro eyingo. Kurimi Moses, Anutro ingondudu eyingo oni, ngudodo Anutdo Mesayiya Krayis, noore ko yoyoweroyi oni, enendo soweyoweroyi, nguro eyingo. Ngundiro eyingomu, ngu oo ngu bidodo Yisasno engge tunooteyingo ngu! Ero eyingo. ²⁴ Oni gidarega ngu Polndo mande ewoku, nguno nowoondoyemo hamoo teyingo. Ene oni gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. ²⁵ Ngu onikundo enengo kewooroyemo mande mande ngu ero, ingonduduye ngu songo songo ingoro, nguro ene damoni yero sayingo. Ene koretero, Polndo mande gura wesiyoro yunoro eyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo mande hamoo oorengo ero, noorengo osisambanani ngu yunoro, Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya manggowoomonggo, ene Anutdo ngandiro, ero eyingo.

²⁶ Ge ngu oni simoo bare nguno ooroya, mande ngandiya yuno. Ye mande mande ingoro ngu, ene ye nguro muri gome ma ingowanggo. Ye doongeteroruwanggoku, ene ye oo gura gome ma kenowanggo. ²⁷ Ngu oni simoo bare nguro nowoondoye ngu ukingoyingo. Sodeye nguya mande ingowero sureyekini yeyingo. Ene doongeye kuri ukingowonggo. Ene nga oo nga bidodo ma tero ngu, asa, doongeyembo oo gome kenoro, sodeyebo mande gome ingoro,

nowoondoye ngundo mande muri ngu gome ingonduduwooro ingowanggo. Ngundiro tero ngu, asa, ene nowoondoye yowoorengoro, nono ombutoyi, nondo ene yomosiyerootoowe, mete tewanggo. Anutdo ngundiro eyingo. Nga mandega nga Anutdo ewoku, ngu ataga nguya, ngu hamoo mande. Ero eyingo. (Ayisaya 6:9-10)

²⁸ Asa, Polndo mande gura soweyoro eyingo. Yo, ye Yuda oniro tabango ye komo ingoyi! Anutdo noore ko yoyoweroyi muringga, ngunonggo Anutdo oni sowe gidarega Yuda oni kini nguno mande ero soweyootoni oorowuwo. Enendo ngu mande ngu ingowanggoku ngu! Ero eyingo.

²⁹ Polndo ngu mandega ngu ero yokootoni, Yuda oni ene sayingo. Enengo nangge mande ero, ronggesambi urungga teyingo.

³⁰ Dagoma eraya bidodo, Pol enengombo ya gura uriyoro, nguno oruwo. Oni Polno mayetoyi, ene muri gomemu ngu teyunowo. ³¹ Polndo Anutro mande muringga, ngundo simoo bare enengo soboyerooteku, nguro gome gome wesiyoro eyingo. Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro mande ngu simoo bare bidodomo wesiyoro ero, ene ma sosorero, ene gome etuyerowo. Ene mande yootunoro, yanggango oorengo etoni, oni gurado mande ma ewero, ero ma roogo teyinoyingo.

ANUTRO MANDE KETA

The New Testament in the Rawa Dialect of the Rawa Language of
Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Rawa long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Rawa (Rawa) (Rawa)

Dialect: Rawa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 9 Jun 2022

7f5bc84a-4dea-522b-980c-a11c545b87cc